



ศึกษาหลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน
ในตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

A STUDY OF SAPPURISA-DHAMMA PRINCIPLES ON PROMOTING WORK
PERFORMANCES OF VILLAGE HEADMEN IN SRINARONG SUB-DISTRICT,
CHUMPHONBURI DISTRICT, SURIN PROVINCE

พระครูโกศลสมณวัตร (สังวาลย์ กุสุโม/เมตตา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐



ศึกษาหลักสูตรปริญญาระดับปริญญาตรีที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน
ในตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

พระครูโกสุมสมณวัตร (สังวาลย์ กุสุโม/เมตตา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



A Study of Sappurisa-dhamma Principles on Promoting Work
Performances of Village Headmen in Srinarong Sub-district,
Chumphonburi District, Surin Province

Phrakrukosumsamanawat (Sangwarl Kusumo/Moutaya)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาหลักสูตรปฐพีกรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลศรีณรงค์
อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระมหาดนัยพัชร คมภิธรปญโญ, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์)

กรรมการ

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร.

ประธานกรรมการ

รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูโกสุมสมณวัตร)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาหลักสัปปริสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน
ในตำบลศรีณรงค์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัย : พระครูโกศลสมณวัตร (สังวาลย์ กุศลโม/เมตตา)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชา พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูวินัยธรอำนาจ พลปโย, ดร. ปธ.๓, ศศ.บ.(ปรัชญา), ศน.ม.(พุทธศาสนา
และปรัชญา), ศน.ด.(พุทธศาสนาและปรัชญา)

: รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน ศศ.บ.(ภาษาไทย-ประวัติศาสตร์), อม.(บาลี-สันสกฤต),
Ph.D.(Eastern Language-Sanskrit)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การศึกษาหลักสัปปริสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลศรีณรงค์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักสัปปริสธรรมในพระพุทธศาสนา เกรวาทที่เกี่ยวกับการปกครอง ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปปริสธรรม โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงอย่างง่าย

ผลการวิจัยพบว่า

สัปปริสธรรมในพระพุทธศาสนาเกรวาทที่เกี่ยวกับการปกครอง นั้นผู้นำจะต้องมี หลักธรรมในการปฏิบัติงาน ๗ ประการ คือ (๑) ความรู้จักเหตุ ช่วยให้รู้จักวิเคราะห์หาสาเหตุของ สถานการณ์ตามเป็นจริง (๒) ความรู้จักผล ช่วยให้ทราบผลที่จะตามมาในแต่ละเรื่อง (๓) ความรู้จักตน ประพฤติตนให้เหมาะสมแก่สถานะ (๔) ความรู้จักประมาณ ช่วยให้รู้จักทำทุกสิ่งทุกอย่างให้อยู่ใน ความพอดี (๕) ความรู้จักกาล ช่วยให้รู้จักเวลาที่เหมาะสมในการประสานทำกิจกรรมต่าง ๆ (๖) ความรู้จักชุมชน ช่วยให้รู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องกับกาลเทศะทั้งกับบุคคลและสถานที่ (๗) ความรู้จักบุคคล ช่วยให้ปฏิบัติกับบุคคลนั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสม เกิดการประสานงานที่ดีในทุกด้าน

สภาพปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน พบประเด็นปัญหาที่สำคัญอยู่ ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย เวลาว่างงานบุญประเพณีและมีมหรสพ รื่นเริงต่าง ๆ ในงานวัด โรงเรียนหรือในหมู่บ้าน จะพบปัญหาคือ มีการทะเลาะวิวาทกันของกลุ่มวัยรุ่น ครอบครัว ขาดการอบรมดูแลอย่างใกล้ชิด เนื่องจากมารดาบิดาต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ เด็กและเยาวชนจึง ต้องอยู่กับผู้สูงอายุคือญาติผู้ใหญ่ซึ่งการดูแลอาจไม่ทั่วถึง นอกจากนี้แล้วยังมีปัญหาด้านยาเสพติด (๒) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ คือปัญหาเรื่องปัจจัยการผลิต เช่น น้ำในการเกษตร เนื่องจาก แหล่งน้ำตามธรรมชาติไม่พอเพียง บ่อน้ำสาธารณะชำรุดและตื้นเขิน และคนในชุมชนขาดอาชีพเสริม เกษตรกรไม่มีรายได้จากทางอื่นนอกจากการขายข้าว ขาดงบประมาณและความรู้ในการประกอบ อาชีพ และ (๓) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้ง ๙ หมู่บ้านมีปัญหาในด้านชุมชน ขาดปณธรรมาธิและสถานที่ตั้งขยะ

แนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปปุริสธรรม (๑) ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย หลักธัมมัญญูตา ความรู้เหตุจะช่วยให้ผู้ใหญ่และกรรมการหมู่บ้านเข้าใจปัญหา (๒) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ใช้หลักปรัสนัญญูตา ความรู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม และ ๓) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้หลักอัตถัญญูตา ความรู้ผลในแง่ของการอนุรักษ์ธรรมชาติ

Thesis Title : A Study of Suppurisadhamma Supported the Duty of Village's Chief in Srinarong Subdistrict, Chumpholburi District, Surin Province

Researcher : Phrakrukosumsamanawat (Sangwarl Kusumo)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakruvinaithorn Amnat Palapanno, Dr., Pali III, B.A.(Philosophy), M.A.(Buddhism & Philosophy), Ph.D.(Buddhism & Philosophy)

: Assoc. Prof. Dr.Ekkachat Charumethichon, B.A.(History-Thai Language), M.A.(Pali-Sanskrit), Ph.D.(Eastern Language-Sanskrit)

Date of Graduate : March 22, 2018

Abstract

The research "A Study of Suppurisadhamma Supported the Duty of Village's Chief in Srinarong Subdistrict, Chumpholburi District, Surin Province" have three objectives namely : 1) to study of Suppurisadhamma in Theravada Buddhism, 2) to study of problems concerning the duty of the chief of village, 3) to study of Suppurisadhamma supported the duty of the chief of village.

The results of research found that :

On Suppurisadhamma in Theravada Buddhism, leaders must have seven principles of operation: 1) knowing the causes ; it helps to identify the cause of the situation as a reality, 2) knowing the results ; it will help you to understand the consequences of each situation, 3) knowing yourself ; to behave appropriately, 4) knowing the approximation ; it help to know to do everything in the fit, 5) knowing the time ; it helps to recognize the right time to coordinate activities,. 6) knowing the community, helping to know how to be right with people and places, 7) knowing the right person ; it helps to practice with the person properly, and leads to good coordination in all aspects.

The problem in duty of village's chief : researcher found important problems including three kinds namely (1) administration and protection of peace : most of problems are on festival as the cultural charity and entertainment which is organized by temple, school or village. The found problems are the fighting and quarreling of the youth. A part of this problem come from prank and absent the training by family, because the parent go to works outside. The youth must stay with

elder who cannot take care very well. Otherwise, there are problem on drug and sexual misconduct in some village (2) development and to promote of occupation ; the main theme of problems is problem on condition of product such as water for agriculture. Because natural water source is not sufficient, soil is less quality, public ponds fray and flatten, and people in community have not added occupation. Farmer do not have other income except sell rice and absent fund and knowledge in working (3) conservation of nature and environment ; from the interview of village's chief, researcher found that the nine villages have main problem together namely ; community lack forest and junk yard.

The way promoted the duty of village's chief according to Suppurisadhamma : 1) the government and the protection of peace, Dhammaññutā ; knowing of cause will help the village's chief and village council understand the problem, 2) development and the promotion of career, Parisaññutā ; knowing of community and meeting, and 3) conserve the natural resources and environment, Atthaññutā ; knowing of result in conservation of nature.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ให้ความช่วยเหลือในการทำวิจัยมา ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เจ้าคุณ พระศรีปริยัติธาดา (ป.ธ.๙) ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, พระอาจารย์มหาพจน์ สุวโจ, ดร. ที่ดูแลให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาควบคุมวิทยานิพนธ์แต่เริ่มแรก, และ ดร.พิรพงษ์ มาลา ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ให้คำปรึกษาพิจารณาตรวจงานต่อ ให้คำปรึกษาพิจารณาตรวจแก้ไข ปรับปรุงความถูกต้องของเนื้อหาทางวิชาการ ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้กับผู้วิจัยตลอดระยะเวลาของการศึกษา ผู้วิจัยได้รับอุปการคุณจากคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ช่วยชี้ทางสว่างแห่งปัญญา ให้แนวคิด หลักการ ตลอดจนคำแนะนำต่าง ๆ ในการศึกษาและการทำงานวิจัย ทำให้งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอขอบคุณสหธรรมิกท่านอัครวินท์ อภิชาติ สำหรับคำแนะนำอันเป็นประโยชน์และการจัดเรียงข้อมูล อนุโมทนาบุญเจ้าหน้าที่ห้องบัณฑิตวิทยาลัย คุณมงคล สอนไธสง ที่คอยอำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาของการศึกษาและการทำงานวิทยานิพนธ์ รวมถึงเป็นธุระจัดการเอกสารต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย เจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ประจำห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ที่เอื้อเฟื้ออำนวยความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูลเอกสาร งานวิชาการต่าง ๆ และการบริการที่เปี่ยมด้วยไมตรีจิต

คุณความดีและประโยชน์ที่จะเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอนอบน้อมบูชาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง พร้อมทั้งอุทิศส่วนกุศลแด่บุพการีชน มีคุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย คุณมารดาบิดา คุณอุปชฌาย์ และครูอาจารย์ ผู้ให้ตระกูล ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ รวมถึงกัลยาณมิตรทุกท่านที่ได้ให้การช่วยเหลือ ผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๙ หมู่บ้าน ตลอดทั้งผู้มีอุปการคุณ ศรัทธาญาติโยมที่ถวายภัตตาหารเช้าและเพล ณ วัดศรัทธาวารินทร์ และการส่งเสริมสนับสนุนโดยเฉพาะ คุณสายยัน (ตุ้) แสงงาม ที่อุปถัมภ์ภัตตาหารเพลตลอดระยะเวลาของการเดินทางไปศึกษา และชาวชุมชนวัดศรัทธาวารินทร์ทุกท่าน ทั้งที่มีชีวิตอยู่และที่ได้ล่วงลับไปแล้ว อนุโมทนาบุญแก่ทุกท่านทั้งทางตรงและโดยอ้อมที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

พระครูโกสุมสมณวัตร (สังวาลย์ กุสุโม/เมตตาเยา)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตารางภาพ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๒
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
บทที่ ๒ หลักสัปปุริสธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวกับการปกครอง	๑๐
๒.๑ ธรรมะกับการปกครอง	๑๐
๒.๒ แนวคิดการปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๓ การปกครองตามแนวพระสูตร	๑๓
๒.๔ การปกครองตามหลักสัปปุริสธรรม	๑๗
๒.๕ สรุปหลักสัปปุริสธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวกับการปกครอง	๒๔
บทที่ ๓ สภาพปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน	๒๕
๓.๑ ผู้ใหญ่บ้านกับการปกครองของไทย	๒๕
๓.๒ บทบาทและสถานภาพของผู้ใหญ่บ้าน	๒๖
๓.๓ อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน	๓๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๔ โครงสร้างการบริหารงาน	๓๕
๓.๕ โครงสร้างการปฏิบัติหน้าที่	๓๗
๓.๖ บริบททั่วไปและปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน	๔๓
๓.๗ สรุปปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน (จากการสัมภาษณ์)	
บทที่ ๔ แนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน	๔๖
ตามหลักสัปปุริสธรรม	
๔.๑ หลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย	๔๖
๔.๒ หลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ	๔๙
๔.๓ หลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๕๕
๔.๔ สรุปแนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปปุริสธรรม	๕๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๖๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๖๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๖๔
บรรณานุกรม	๖๖
ภาคผนวก	๖๙
ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๐
ข หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๗๔
ค แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๘๔
ง ภาพประกอบการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๘๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๖

สารบัญตารางภาพ

ตารางภาพที่		หน้า
๓.๑	แสดงโครงสร้างการบริหารหมู่บ้าน	๓๕
๓.๒	แสดงโครงสร้างการปฏิบัติหน้าที่	๓๘
๓.๓	แสดงโครงสร้างคณะกรรมการด้านต่าง ๆ	๔๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในงานวิจัยเล่มนี้ ได้กล่าวถึงแหล่งข้อมูลที่มาในพระไตรปิฎก คือ เล่ม / ข้อ / หน้า อาทิเช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๑/๙๐. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิภวรรค (ภาษาไทย) พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๑๒๑ หน้า ๙๐. เป็นต้น โดยจัดเรียงตามลำดับดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๙	ที.สี. (ไทย)	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา. (ไทย)	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิภวรรค	(ภาษาไทย)
๑๒	ม.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๘	ส.สพ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
๒๐	อง.ติก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทิกนินบาตร	(ภาษาไทย)
๒๑	อง.จตุกก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนินบาตร	(ภาษาไทย)
๒๓	อง.สตุตค. (ไทย)	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตคกนินบาตร	(ภาษาไทย)
๒๕	ข.ธ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
๒๗	ข.ชา.จตุกก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จตุกกนินบาตรชาดก	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนากล่าวถึงวิวัฒนาการความเป็นอยู่ร่วมกันแบบสังคมของมนุษย์ไว้ในอรรถกถาสุตต แสดงการเกิดขึ้นของผู้คนไว้ว่าเกิดขึ้นโดยธรรมชาติเพื่อจัดการข้อพิพาท เป็นการแก้ปัญหาพื้นฐานทางกายและทางจิตใจของมนุษย์ ซึ่งมูลเหตุมาจากปัญหาความประพฤติด้านศีลธรรมในการอยู่ร่วมกัน เป็นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขในสมัยแรกเริ่ม กล่าวถึงการยอมรับนับถือและสมมติผู้นำหรือผู้ปกครองขึ้นโดยชอบธรรมพร้อมกล่าวเรียก มหาชนสมมติบ้าง เรียกกษัตริย์บ้าง เรียกราชาบ้าง^๑ ซึ่งการปกครองในสมัยนั้น พระพุทธเจ้าตรัสให้ความสำคัญกับการประพฤติในธรรมมากกว่าตัวบุคคล โดยกล่าวสรรเสริญความเอ็นดู สรรเสริญความรักอา สรรเสริญความอนุเคราะห์แก่ตระกูลทั้งหลาย โดยประการเป็นอันมาก^๒ ไว้กับนายบ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน

ดังนั้นในทางพระพุทธศาสนาผู้นำที่ดีจึงต้องพัฒนาคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตนเสียก่อน เมื่อตนเองมีคุณธรรมคือสามารถครองตนได้อย่างน่าเลื่อมใสแล้ว จะส่งผลให้ผู้นำสามารถบริหารหรือครองคนได้ และยังเนื่องไปถึงการได้รับความสนับสนุนจากผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชานำไปสู่การครองงาน ซึ่งธรรมะในการพัฒนาตัวผู้นำนั้นมีอยู่หลายหมวดธรรมในหลายพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้เป็นคุณธรรมของความประพฤติที่ดี เมื่อปฏิบัติแล้วผู้นำจะสามารถครองตนอยู่ได้ในธรรมที่เหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่ถูกตำหนิ และปกครองคนได้^๓ หลักพุทธธรรมที่พระองค์สั่งสอนนอกจากจะพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรมแล้ว ยังส่งผลเนื่องถึงการพัฒนาด้านการปกครองของสังคมในระดับต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างสุจริตอีกด้วย

สังคมไทยมีการปกครองแบ่งออกเป็นหลายระดับ คือราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น^๔ ในระดับท้องถิ่นคือชุมชนหรือหมู่บ้าน มีกฎหมายพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พุทธศักราช ๒๔๕๗ บังคับใช้ ซึ่งกำหนดให้อำนาจหน้าที่ในการปกครองดูแลหมู่บ้าน

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๑/๙๖-๙๗.

^๒ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๖๑/๔๑๓.

^๓ ข.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๘/๘๑.

^๔ คู่มือกฎหมาย, คณะกรรมการหมู่บ้าน, (ส่วนพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องที่ สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง มกราคม ๒๕๕๗), หน้า ๓.

เป็นของเจ้าพนักงาน คือผู้ใหญ่บ้านไว้อย่างชัดเจน^๕ แต่คุณลักษณะความประพฤติดที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้มีกำหนดไว้เป็นกฎหมาย ซึ่งความจริงแล้วหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านนั้น มีธรรมอยู่หลายหมวด ที่แม้พระราชบัญญัติการปกครองจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลา แต่ธรรมะคือรูปแบบความประพฤติถูกต้องนั้นไม่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะหลักแห่งความตระหนักรู้ในด้านต่าง ๆ คือสัปปริสธรรม ๗ ประการนั้น ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านควบคู่ไปกับระเบียบกฎหมายของสังคมได้ทุกที่ทุกเวลา

ปัจจุบันหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านนั้นมีมากมายหลายอย่าง นอกจากงานด้านบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน ที่ต้องเข้าใจ เข้าถึง ให้ความสะดวกและเป็นธรรม ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานในตำแหน่งนี้แล้ว ยังมีงานพัฒนาที่จะต้องทำให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงคือการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจึงมีความแตกต่างไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง ผู้ใหญ่บ้านต้องทำหน้าที่เชิงรุกประสานงานหลายด้านในหลายส่วน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจคือการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ด้านสังคมคือปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย รวมถึงงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความเจริญและสมดุลในทุกด้านทุกมิติ

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงเห็นควรศึกษาหลักสัปปริสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ เพื่อศึกษาหลักสัปปริสธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน เพื่อเสนอแนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปปริสธรรมในทางวิชาการต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักสัปปริสธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน
- ๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปปริสธรรม

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ต้องการทราบหลักสัปปริสธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครองเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ต้องการทราบสภาพปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านเป็นอย่างไร

^๕ สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ระเบียบ/คู่มือ/กฎหมาย, พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน), มาตรา ๒๗ หน้า ๘-๙, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://pab.dopa.go.th/mmenu4.html> [๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐].

๑.๓.๓ ต้องการทราบแนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปปุริสธรรมเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ผู้วิจัยทำการศึกษาหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการที่เกี่ยวกับการปกครองในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ รวมถึงสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในตำบล ศรีณรงค์ อำเภอยะรังบุรี จังหวัดสุรินทร์ ๓ ด้านคือ (๑) ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย (๒) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ และ(๓) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ผู้วิจัยทำการศึกษาหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการรวมถึงสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ตามที่ปรากฏในหนังสือ บทความ วารสาร งานวิจัยในหัวข้อที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

๑.๑ ผู้ใหญ่บ้านกับการปกครองของไทย

๑.๒ บทบาทและสถานภาพของผู้ใหญ่บ้าน

๑.๓ อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

๑.๔ โครงสร้างการบริหารงาน

๑.๕ โครงสร้างการปฏิบัติหน้าที่

๑.๖ บริบททั่วไปและปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

๑.๖.๑ ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย

๑.๖.๒ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

๑.๖.๓ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. หลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

๒.๑ หลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย

๒.๒ หลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

๒.๓ หลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

สัปปุริสธรรม หมายถึง หลักระลึกอันเป็นเหตุแห่งความรู้ ๗ ประการ

การส่งเสริม หมายถึง การนำข้อธรรมคือความรู้ เหตุ ฐิผล ฐิตน ฐิประมาณ ฐิกาล ฐิชุมชน ฐิบุคคล มาปรับใช้ในการแก้ปัญหาด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน หมายถึง พฤติกรรมความรับผิดชอบของผู้ใหญ่บ้านที่ให้ความสำคัญในการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ของตำบลศรีณรงค์ใน ๙ หมู่บ้าน

๑.๖. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมในส่วนที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยแยกเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^๖ กล่าวถึง องค์ประกอบของผู้นำไว้ในหนังสือ ภาวะผู้นำ ความว่า องค์ประกอบมีหลายอย่างในความเป็นผู้นำ หมายความว่า คุณสมบัติของผู้นำมีหลายอย่างหลายด้าน แยกไปตามสิ่งที่ผู้นำจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง คือผู้นำจะต้องมีความสามารถในการที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นทุกอย่างให้ถูกต้องและได้ผลดี องค์ประกอบเหล่านั้น คือ ๑) ตัวผู้นำ จะต้องมีความสมบูรณ์ภายในของตนเองเป็นจุดเริ่มและเป็นแกนกลาง ๒) ผู้ตาม โยงด้วยความสัมพันธ์กับผู้ตาม หรือผู้ร่วมไปด้วย ๓) จุดหมาย โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับจุดหมาย เช่น จะต้องมีความชัดเจน เข้าใจถ่องแท้และแน่วแน่ในจุดหมาย ๔) หลักการและวิธีการ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับหลักการและวิธีการที่จะทำให้สำเร็จผลบรรลุจุดหมาย ๕) สิ่งที่จะทำ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสิ่งที่จะทำ ๖) สถานการณ์ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม หรือสิ่งที่จะประสบ ซึ่งอยู่ภายนอกว่าจะทำอย่างไรจะผ่านไปได้ด้วยดี ในท่ามกลางสังคม สิ่งแวดล้อม หรือสิ่งทีประสบ ต่าง ๆ เหล่านี้คือองค์ประกอบที่จะต้องพัฒนาให้มีในผู้นำ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^๗ กล่าวถึง บุคคลที่สมบูรณ์แบบไว้ใน หนังสือ ธรรมบุญชีวิต สรุปความว่า คนที่สมบูรณ์แบบถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของ

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖) หน้า ๔-๕.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนาสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๕.

มนุษยชาติ และเป็นผู้สามารถนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุข และความสวัสดิ มีธรรมหรือคุณสมบัติ ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

๑) ฉัมมัณฺณุตตา รูหลักและรู้จักเหตุ คือรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกิจการต่าง ๆ รู้และเข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร

๒) อัถฺถณฺณุตตา รูความมุ่งหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมาย และความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เขาใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รูว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไรหรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร ที่ให้มีหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะ การงานอย่างนั้น ๆ เขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสีย

๓) อัถฺตณฺณุตตา รูตน คือรูตามเป็นจริงว่าตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะเพศ กำลัง ความรู้ความถนัด ความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติ ปฏิบัติให้เหมาะสม และทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกต้องที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจน แก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามถึงความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

๔) มัตถณฺณุตตา รูประมาณ คือรู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค ในการใช้จ่าย ทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการทุกอย่างด้วยความเข้าใจ ชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัย หรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

๕) กาลณฺณุตตา รูกาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รูว่า เวลาไหน ควรทำ อะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลา และวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

๖) ปริสฺสณฺณุตตา รูชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชน และชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชนและต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเขาไปหาควรต้องทำกิจอย่างนี้ ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกิจอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรม ประเพณี มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์อย่างนี้ ๆ

๗) ปุคคณฺณุตตา รูบุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ

ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ ได้คิดอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวของ จะไข จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำ สั่งสอนอย่างไรจึงจะได้ผลดี

๑.๖.๒ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

นายไสว บุญขวัญ^๔ ศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า พุทธธรรมมีหลักธรรมที่สำคัญเกี่ยวกับการเป็นผู้นำที่ดี เช่น ทศพิธราชธรรม ๑๐ พรหมวิหารธรรม ๔ ราชสังคหวัตถุ ๔ สัมปยุตธรรม ๗ ฆราวาสธรรม ๔ อิทธิบาท ๔ และนาถกรรมธรรม ๑๐ เป็นต้น โดยเฉพาะหลักสัมปยุตธรรม ๗ และพรหมวิหาร ๔ มีคุณสมบัติครบถ้วนในการเป็นผู้นำที่ดี ทั้งด้านคุณภาพทางจิตใจ และด้านคุณภาพทางความสามารถ นอกจากนี้ ผู้นำที่ดีต้องมีหลักธรรมการปฏิบัติ คือ ๑) ผู้นำจะต้องประพฤติกรรมคือ ละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว ๒) ผู้นำจะต้องป้องกันบาปที่ยังไม่เกิดขึ้น มิให้เกิดขึ้น ๓) ผู้นำจะต้องบำเพ็ญกุศลที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น ๔) ผู้นำจะต้องรักษากุศลที่เกิดขึ้นให้สถาพร

นางสาวนันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย^๕ ศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม” พบว่า ผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ตามหลักครองตน ครองคน ครองงาน เป็นผู้นำที่สมบูรณ์แบบ ทั้งในด้านคุณภาพทางจิตใจ และคุณภาพด้านความสามารถ กล่าวคือ ในด้านคุณภาพทางจิตใจก็เป็นผู้นำที่เนนคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ความซื่อสัตย์ โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่ปวงชน หรือหมู่คณะ แก่สังคม แก่โลกเป็นหลัก ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวหรือพวกพ้อง โดยทำตนเป็นที่พึ่งของหมู่ชน เป็นที่พึ่งของสังคม ตลอดจนเป็นที่พึ่งของมนุษยชาติอย่างสมบูรณ์ สอนในด้านคุณภาพด้านความสามารถ ก็เป็นผู้นำที่ประกอบด้วยองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ครบถ้วน เช่น ด้านการจัดระบบบริหารงาน ด้านความรู้พื้นฐานทางกฎหมาย เศรษฐกิจ สถานการณ์โลก เป็นต้น ดังนั้น ผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ตามหลักครองตน ครองคน ครองงาน จึงเป็นผู้นำที่สามารถครองตนให้เป็นที่ยอมรับนับถือและศรัทธาของบุคคลต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร อีกทั้งเป็นผู้นำที่ครองคนด้วยความยุติธรรม โดยการสร้างทีมงานที่แข็งแกร่งในการบริหารงาน และเป็นผู้นำที่ครองงานด้วยการพัฒนาระบบการบริหารงานในองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มุ่งเน้น การแก้ปัญหาโดยใช้องค์ความรู้เป็นฐาน ทำให้บุคลากรเป็นผู้มีความรอบรู้ มีความคิดอย่างเป็นระบบ มีโมเดล ความคิด มีทีมการเรียนรู้ ตลอดจนมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ในระบบการ

^๔ นายไสว บุญขวัญ, “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^๕ นางสาวนันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

บริหารงานทุก ๆ ส่วน จึงทำให้องค์กรสามารถปรับเปลี่ยนการทำงานได้อย่างสอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์

พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูษเมธี (ศิริพันธ์)^{๑๐} ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า การประยุกต์ใช้หลักภาวะผู้นำในทางพระพุทธศาสนานั้น ไม่ที่จะเป็นการปกครองอยู่ในระบอบใด ๆ ก็ตาม สามารถที่จะเป็นระบอบการปกครองที่ดีได้หากผู้นำหรือผู้ปกครอง นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปเป็นองค์ประกอบในการปกครองในระบอบนั้น ๆ เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน ก่อให้เกิดสันติสุขแก่สังคม หลักธรรมในพระพุทธศาสนานับว่ามีประโยชน์อย่างมากในการเสริมสร้างศีลธรรมอันดีงามให้กับสังคม และสามารถใช้ได้ผลดีกับการปกครองทุกระดับ ผู้นำและผู้ปกครองทุกระดับต้องยึดถือปฏิบัติเพราะจะได้เป็นตัวอย่างแก่ประชาชนทั่วไปที่จะได้ยึดถือปฏิบัติตาม จนเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ มีสติปัญญาไม่หลงใหลไปตามกระแสของสังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

พระบุญเรือง ตมโม (สุทธิชัย)^{๑๑} ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีวิธีแก้ปัญหของพระพุทธเจ้า” พบว่า ภาวะของผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีลักษณะเป็นธรรมราชา คือเป็นผู้ปกครองโดยธรรมหรือยึดธรรมเป็นใหญ่หมายถึงในการกระทำหรือการใช้พฤติกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการบริหารการปกครอง ในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองจะต้องปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักธรรมคือหลักการที่ดีมีความจริง ความถูกต้องดีงาม ความยุติธรรมมีเหตุผลในการกระทำสามารถนำหมู่คณะไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าความสุข และการมีชีวิตที่ดีงามได้ถ้าจะกล่าวถึงภาวะผู้นำที่ดีตามทัศนะของพระพุทธศาสนาจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ ๓ ด้านคือ ๑) ด้านปัญญาผู้ปกครองต้องเป็นผู้มีสติปัญญามีความรู้ความสามารถเป็นคนมีวิสัยทัศน์ฉลาดรอบรู้เท่าทันมีการศึกษามีไหวพริบปฏิภาณเข้าใจสภาพปัญหาสังคมและนำวิธีการที่ถูกต้องมาใช้แก้ปัญหาสังคมที่ตนปกครองอยู่ได้ ๒) ด้านความบริสุทธิ์ผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้มีพฤติกรรมที่บริสุทธิ์สะอาดปราศจากโทษเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ใต้การปกครองและประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจการบริหารงานการปกครองจะต้องเป็นไปอย่างสะอาดปราศจากอคติ ๔ จะต้องมีความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย และ๓) ด้านความกรุณานอกจากมีสติปัญญามีพฤติกรรมที่บริสุทธิ์สะอาดแล้วผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้มีจิตใจที่เสียสละประกอบด้วยกรุณา

^{๑๐} พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูษเมธี (ศิริพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๑} พระบุญเรือง ตมโม (สุทธิชัย), การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีวิธีแก้ปัญหของพระพุทธเจ้า, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

ธรรมต้องการอยากช่วยเหลือสงเคราะห์เกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ความลำบากหรือปัญหาต่าง ๆ มีความหวังดีและมุ่งความเจริญก้าวหน้าต่อผู้ได้ปกครองหรือสังคมที่ตนปกครองอยู่ ภาวะผู้นำทั้ง ๓ ด้านนี้จัดเป็นภาวะของผู้ปกครองหมั่นคณะและมีความสอดคล้องเข้ากันได้กับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงควมมีภาวะผู้นำที่ดีในทัศนะของพระพุทธศาสนา

พระไพเราะ ขนดิสำโร (บุญนารักษ์)^{๑๒} ศึกษาเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา” พบว่า หลักการปกครองในพระพุทธศาสนา หมายถึง การใช้หลักธรรมเป็นหลักในการปกครอง เช่น ทศพิธราชธรรม จักรพรรดิวัตร สังคหวัตถุ พรหมวิหาร และอคติ โดยตามหลักการปกครองในพระพุทธศาสนาผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองต้องเป็นผู้มีธรรม มีธรรมะ คือความถูกต้องเป็นจุดหมายปลายทาง และพระพุทธศาสนาไม่เน้นที่รูปแบบการปกครอง หากแต่เน้นที่ผู้ปกครองจะต้องเป็นคนดีมีธรรม การได้มาซึ่งอำนาจและการใช้อำนาจจะต้องเป็นธรรม สามารถสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนส่วนใหญ่ได้

นรี ภวาทานันท์^{๑๓} ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา : ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก” กล่าวถึงรูปแบบการปกครองในพุทธกาลว่ามี ๒ ระบบ ได้แก่ ๑) ราชาธิปไตย หรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งสิทธิ์ขาดอำนาจปกครองขึ้นอยู่กับผู้ปกครองรัฐแต่เพียงผู้เดียว ๒) สมาพันธรัฐ คือหลาย ๆ รัฐมารวมกัน พระราชามีได้มีสิทธิ์ขาดแต่เพียงพระองค์เดียวบางที่อาจเรียกระบบนี้ว่าสามัคคีธรรม สำหรับหลักในการปกครอง พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้การปกครองแบบสาธารณรัฐให้ใช้หลักอภิธานิธรรม และสำหรับการปกครองแบบราชาธิปไตยให้ใช้หลักทศพิธราชธรรม จักรวรรดิสูตร เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อตอบโจทย์การวิจัยให้ครอบคลุมทั้ง ๓ วัตถุประสงค์ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยมีแนวทางหรือขั้นตอนการดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล สืบค้นข้อมูลหลักสัปปุริสธรรมในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ และสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านใน

^{๑๒} พระไพเราะ ขนดิสำโร (บุญนารักษ์), “ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๑๓} นายนรี ภวาทานันท์, “การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา : ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘).

ตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ จาก พรบ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๕๗ และ ข้อมูลการสัมภาษณ์ รวมถึงที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือ วารสาร บทความ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยหรือตำราทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย คัดลอก บันทึก จัดเก็บ

๑.๗.๒ จัดเรียงข้อมูล นำข้อมูลที่จัดเก็บมาจัดเรียงตามประเด็นหัวข้อที่ศึกษา

๑.๗.๓ วิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์แยกแยะข้อมูลในประเด็นที่ศึกษา

๑.๗.๔ ชี้นำเสนอข้อมูล จัดรูปแบบ เรียบเรียงตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา สรุป

ผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ เขียนรายงานการวิจัยเชิงพรรณนา

๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๘.๑ ประโยชน์โดยตรงคือ

ทำให้ทราบหลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านรวมถึงลักษณะของปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน และได้ทราบวิธีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน กับบริบทที่เกี่ยวข้องกับงานได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๑.๘.๒ ประโยชน์โดยอ้อมคือ

๑) ประโยชน์ต่อบุคคล เพื่อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใหญ่บ้าน ได้มีความเข้าใจในหลักสัปปุริสธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์การปฏิบัติหน้าที่ ในด้านการปกครอง และรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ รวมถึงด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒) ประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้บังคับบัญชาในระดับต่าง ๆ ตามสายงานของผู้ใหญ่บ้านได้ศึกษานำองค์ความรู้จากงานวิจัยฉบับนี้ไปพัฒนาสายงานการปกครอง

บทที่ ๒

หลักสัปปุริสธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวกับการปกครอง

ในบทที่ ๒ นี้จะได้ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เป็นหลักพื้นฐานความประพฤติของผู้ปกครองที่ดีในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน โดยจะได้อธิบายแนวคิดและบริบทที่เกี่ยวข้องในหัวข้อ ๒.๑ ธรรมะกับการปกครอง ๒.๒ แนวคิดของการปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒.๓ การปกครองตามแนวพระสูตร ๒.๔ การปกครองตามหลักสัปปุริสธรรม ๒.๕ สรุปหลักสัปปุริสธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวกับการปกครอง ตามลำดับ

๒.๑ ธรรมะกับการปกครอง

พุทธธรรมหรือพระธรรม คือนิยามที่ใช้เรียกกฎของธรรมชาติและความจริงที่ปรากฏอยู่ในกฎธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าค้นพบแล้วทรงเผยแผ่ ซึ่งธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนั้น คำว่า ค้นพบ ย่อมหมายถึง ธรรม เป็นสิ่งที่มีมาอยู่แต่เดิมไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมพระพุทธองค์ แต่เป็นธรรมชาติที่มีอยู่ก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ คือเรื่องราวเกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีทั้งความทุกข์และวิธีปฏิบัติคือการดับทุกข์ ส่วนความหมายของหลักพุทธธรรม คือหลักธรรม คำสอนที่เป็นจริยธรรมการประพฤติและแนวทางปฏิบัติ ที่เชื่อกันว่า เป็นผลแห่งการค้นคว้า เป็นภูมิรู้ ภูมิปัญญาของพระพุทธองค์ ที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก และถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๒,๕๖๐ ปี พุทธธรรมทุกเรื่องล้วนแล้วแต่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมทั้งสิ้น เช่น ทำให้เกิดความสุข ความเจริญแก่ผู้ปฏิบัติในระดับปัจเจกบุคคล ก่อให้เกิดความเกื้อกูลกันระหว่างปัจเจกบุคคลอันนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวมเป็นต้น

ด้วยความที่ว่าเป็นธรรมดาธรรมชาตินั้นความจริงของสิ่งต่าง ๆ พุทธธรรมจึงมีหลักการอยู่ คือไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมดาของมันอย่างเป็นกลาง ๆ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ คือค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้ ดังพุทธพจน์ที่มาในอุปาทาสูตร ความว่า ตถาคตจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม ธาตุนั้นคือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดาก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น คือสังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ตถาคตเป็นผู้ตรัสรู้ บรรลุแล้วจึงแสดง บัญญัติ บอก เปิดเผย จำแนก ทำให้เข้าใจง่าย^๑

^๑ อัง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๑๓๗/๓๘๕.

ลักษณะสำคัญของหลักพุทธธรรม คือคำสอนที่เป็นกลาง ซึ่งมีลักษณะการปฏิบัติที่เป็นกลางโดยไม่เบียดเบียนตนเอง คือไม่สุดโต่งในทางความคิดหรือสุดโต่งในทางปฏิบัติ ทำให้มีความสำคัญทางด้านจิตใจและทางด้านร่างกายซึ่งสัมพันธ์สอดคล้องกันในการดำเนินชีวิต เรียกการปฏิบัตินี้ว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลางหรือข้อปฏิบัติที่เป็นสายกลาง อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ซึ่งความเป็นสายกลางนี้เป็นไปโดยสัมพันธ์กับสภาพชีวิตทั้งของบรรพชิตและคฤหัสถ์ พุทธธรรมจึงมีคำสอนหลายระดับ ทั้งสำหรับผู้ครองเรือน ผู้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ทั้งคำสอนเพื่อประโยชน์ทางวัตถุและเพื่อประโยชน์ลึกซึ้งทางจิตใจ เพื่อให้ทุกคนได้รับประโยชน์จากพุทธธรรมโดยทั่วถึงกัน และในส่วนของพุทธธรรมในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการประพจน์ของผู้ปกครองนั้น มีกล่าวไว้ในหลายระดับการปกครองจากหลายพระสูตร ซึ่งไม่ว่าการปกครองจะอยู่ในระดับไหน ก็เป็นการปกครองที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลได้ปกครองทั้งสิ้น โดยผู้วิจัยจะได้อธิบายรายละเอียดในหัวข้อต่อ ๆ ไป

๒.๒ แนวคิดการปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนากล่าวถึงการเกิดขึ้นของมนุษย์ การเริ่มต้นมีครอบครัว การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะแล้วกลายชุมชนขยายเป็นสังคมไว้ในอัครกัณฐสูตร โดยเนื้อหาในพระสูตรแสดงลำดับอธิบายการเกิดขึ้นของผู้ปกครอง ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมอธิบายในหัวข้อ กำเนิดผู้ปกครองเชิงพุทธ และสาเหตุการเกิดผู้ปกครองเชิงพุทธ ตามลำดับดังนี้

๒.๒.๑. กำเนิดผู้ปกครองเชิงพุทธ ครั้งอดีตกาลมนุษย์ทั้งหลายดำรงชีพอยู่ด้วยปัจจัยเลี้ยงชีพพื้นฐาน ซึ่งสามารถหาได้จากพื้นดินอันอุดมสมบูรณ์ไม่บกพร่อง ณ เวลานั้นมนุษย์ยังไม่รู้จักกักตุนและไม่มี ความจำเป็นต้องสะสมปัจจัยเลี้ยงชีพ ทรัพย์สินส่วนบุคคลจึงยังไม่มี ทรัพยากรที่มีอยู่จึงเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวม ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ จึงยังไม่เกิดขึ้น มนุษย์สมัยนั้นจึงยังมีความดีพร้อมอยู่ ต่อมาต้องสูญเสียความดีไปเมื่อมีความแตกต่างกันเกิดขึ้นโดยเฉพาะ คือความแตกต่างทางผิวพรรณ มีการคิดเปรียบเทียบไว้ตัวดูหมิ่นเหยียดหยามกันมากขึ้น^๒ อกุศลจิตเกิดขึ้นความชั่วปรากฏ และความดีเริ่มถูกบดบัง ต่อมาชายหญิงเริ่มอยู่ด้วยกันทำให้เกิดการสร้างครอบครัว เมื่อเกิดครอบครัวขึ้นแล้ว เป็นเหตุให้เกิดความผูกพันเฉพาะครอบครัวจึงเกิดความคิดที่จะสะสม ต้องแบ่งปันปกป้องแดนการทำมาหากินเป็นสัดส่วน^๓

ภาวะที่แท้จริงของมนุษย์ตั้งแต่ครั้งอดีตจวบจนปัจจุบันนี้ก็คือมนุษย์มีดิษฐ์ เมื่อสังคมเติบโตขึ้น ความชั่วที่ปรากฏครั้งแรกสมัยนั้น คือความโลภเป็นต้นเหตุให้เกิดความเห็นแก่ตัว มีความ

^๒ ดูรายละเอียดใน, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๑/๙๐.

^๓ ดูรายละเอียดใน, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๖-๑๒๘/๙๐-๙๕.

เกียจคร้านและการลักขโมย เกิดความขัดต่อมาคือการทะเลาะวิวาท ผลก็คือทำให้สังคมปั่นป่วน ไร้สาระสาย ความสำคัญตอนหนึ่งในอัครัญญสูตร กล่าวถึงการสมมติผู้ปกครองขึ้นเพื่อจัดการข้อพิพาทต่าง ๆ เมื่อมีปัญหา อธิบายโดยรวมได้ว่า ครั้งนั้นบริบทของสังคมมนุษย์แต่แรกเริ่ม มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย อุดมสมบูรณ์ ไม่มีการคิดเอาเปรียบ ต่อมาเกิดการกระทำชั่วมีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มีการลักขโมยเพราะความโลภ ถูกลักเอาส่วนของผู้อื่นมาเป็นของตน เหตุการณ์ครั้งแรก ๆ ก็เพียงแต่มีการว่ากล่าวตักเตือนกันเอง ยังไม่มีการทำร้ายกัน ต่อเมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นบ่อยครั้งจึงมีการจัดการลงโทษกันเอง^๔

ด้วยเหตุความเดือดร้อนนี้ ทำให้มนุษย์แสวงหาทางคืนสู่ความสุขที่เคยมีมาแต่เดิม ดังนั้นจึงปรึกษากันว่าพวกเราจักสมมติแต่งตั้งบุคคลผู้หนึ่ง เพื่อว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ เป็นผู้ติเตียนผู้ที่ควรติเตียนได้โดยชอบ เป็นผู้ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ได้โดยชอบ เนื้อความในพระสูตรแสดงไว้ความว่า ครั้นแล้ว สัตว์เหล่านั้น พวกเข้เข้าไปหาสัตว์ที่สวयงามกว่า น่าดูน่าชมกว่า น่าเลื่อมใสกว่า และน่าเกรงขามมากกว่าสัตว์ทุกคนแล้ว จึงยกขึ้นให้เป็นผู้ทำหน้าที่ในการว่ากล่าวเหล่าสัตว์ผู้ทำผิด เพื่อปกป้อง ค้ำครอง ความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตของคนในสังคม โดยผู้ปกครองจะได้รับค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวแล้วจึงเกิดคำเรียกผู้ปกครองว่า มหาชนสมมติ คือเป็นผู้ที่คนทั่วไปสมมติขึ้น.เรียกว่ากษัตริย์บ้าง เพราะเป็นหัวหน้าดูแลเขตหรือที่ทำกินเรียกว่า ราชาบ้าง เพราะทำให้ประชาชนเกิดความสุขใจโดยการให้ความเป็นธรรม เป็นต้น^๕

๒.๒.๒. สาเหตุการเกิดผู้ปกครองเชิงพุทธ ความสุขคือความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย การเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคมจึงเป็นสิ่งขัดแย้งต่อความต้องการพื้นฐานดังกล่าว เป็นเหตุให้มนุษย์คิดค้นวิธีแสวงหาทางคืนสู่ความสุขสงบที่เคยมีมาแต่เดิม เนื้อความในอัครัญญสูตรสามารถสรุปสาเหตุการเกิดผู้ปกครองได้ว่า เพราะความโลภ ความขี้เกียจ ส่งผลให้มีการโกหก เกิดความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท และการเอาเปรียบกันในหมู่มนุษย์ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความจำเป็นต้องมีผู้ปกครอง เพราะเมื่อมนุษย์จำนวนมากรวมตัวกันเป็นสังคมปัญหาที่ตามมาคือความขัดแย้ง แม้ในปัจจุบันก็มีลักษณะเช่นนั้นปรากฏอยู่ นอกจากนี้เนื้อความยังสนับสนุนแนวคิดของความต้องการที่จำเป็นต้องมีผู้ปกครอง เพราะในสังคมประกอบด้วยบุคคลที่มีลักษณะนิสัยความประพฤติที่แตกต่างกัน คือมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ดังนั้นจึงต้องตั้งคนดีให้มีอำนาจขึ้นมากำกับคนไม่ดี เพื่อคุ้มครองสุจริตชนให้ดำเนินชีวิตได้ด้วยความปกติสุข ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของผู้ปกครองว่า เกิดจากความยินยอมของประชาชนที่ลงมติพร้อมใจกันมอบอำนาจให้กับบุคคลที่เหมาะสม และสมมติให้เป็นผู้ปกครองในการตัดสินข้อพิพาทของกลุ่ม ส่วน

^๔ คุรยละเอียดใน, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๔-๑๓๐/๔๕-๔๖.

^๕ คุรยละเอียดใน, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๐-๑๓๑/๔๖.

กษัตริย์ หมายถึงผู้เป็นเจ้าของนา หรือผู้เป็นใหญ่แห่งนาคือที่ทำกิน และราชา หมายถึงผู้ที่ทำให้ประชาชนได้ปกครองมีความสุขและพอใจโดยธรรม

๒.๓ การปกครองตามแนวพระสูตร

พระพุทธศาสนากล่าวถึงการปกครองไว้ในหลายพระสูตร แต่ละพระสูตรกล่าวถึงผู้ปกครองในบริบทที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างกรณีศึกษาดังนี้

จกัถวัตติสูตร^๖ เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงจักรพรรดิผู้ทรงบารมีด้วยการประพจน์จักรวรรดิวัตร คือความมีธัมมาธิปไตยเป็นใหญ่ ตั้งมั่นในธรรม คืออาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรมนับถือธรรม บูชาธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองชนภายใน กำลังพล พวกกษัตริย์ผู้ตามเสด็จ พราหมณ์และคหบดี ขวานิคมและชาวชนบท สมณพราหมณ์ สัตว์จำพวกเนื้อและนกโดยธรรม ไม่กระทำความผิดแบบแผนอันดีงามซึ่งเคยปฏิบัติมา แล้วดูแลสุขทุกข์ของประชาราษฎร์ด้วยความอนุเคราะห์เกื้อกูล คือแจกจ่ายทรัพย์แก่ผู้ไม่มีทรัพย์เลี้ยงชีพ พร้อมทั้งศึกษาและประพจน์ธรรมโดยเข้าไปหาสมณ-พราหมณ์ผู้ประพจน์ดีปฏิบัติชอบ ดำรงตนอยู่ด้วยความไม่ประมาท อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเกี่ยวข้อง อะไรไม่ควรเกี่ยวข้อง อะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่พึงเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน หรือว่าอะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่ พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน แล้วประพจน์ตามคำสอนอยู่ในคลองธรรม

เนื้อความกล่าวถึงลำดับกษัตริย์เริ่มตั้งแต่พระเจ้าจักรพรรดิทัพหเนมิ สืบต่อมาถึง ๗ พระองค์ โดยทุกพระองค์ทรงประพจน์จักรวรรดิวัตร ทรงปกครองอาณาจักรทั้ง ๔ ทิศด้วยเมตตาธรรม โดยทรงส่งเสริมแนวความคิดการครองตน คือทรงให้อิโรวาทแก่กษัตริย์ผู้มีอำนาจในทิศต่าง ๆ เป็นแนวทางการประพจน์ไว้ว่า ท่านไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ไม่พึงประพจน์ผิดในกาม ไม่พึงพูดคำเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมา ซึ่งก็คือหลักศีล ๕ อันเป็นความประพจน์พื้นฐานของความเป็นพลเมืองที่ดีนั่นเอง. . . เมื่อผู้นาคือพระเจ้าจักรพรรดิทรงประพจน์จักรวรรดิวัตรโดยบริบูรณ์แล้ว และผู้ตามคือกษัตริย์ผู้ปกครองทิศทั้ง ๔ ปฏิบัติตามธรรม บ้านเมืองก็เจริญรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์ พระเจ้าจักรพรรดิและประชาราษฎร์ผู้ประพจน์ตามมีอายุยืนถึง ๘๐,๐๐๐ ปี มีวรรณะผ่องใส มีความสุข มีโภคะและพละ เจริญรุ่งเรืองโดยพร้อมหน้า

ต่อมาความประพจน์ในจักรวรรดิวัตรก็มีเหตุบกพร่อง เพราะกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกพระองค์หนึ่งซึ่งนับเป็นองค์ที่ ๘ ไม่ทรงพระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ดังเช่นพระบิดาเคยทำสืบต่อมา ความขัดสนจึงแพร่หลาย เมื่อความขัดสนแพร่หลาย อทินนาทานก็แพร่หลาย

^๖ ตูรายละเอียดยใน, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๓-๑๐๔/๖๑-๗๕.

ศัสตราภรณ์แพรหลาย ปาณาติบาต การฆ่าสัตว์ก็แพรหลาย คนเหล่านั้นก็มีอายุ มีวรรณะเสื่อมถอย บุตรของมนุษย์ที่มีอายุชั้ย ๘๐,๐๐๐ ปี ก็มีอายุชั้ยถอยลงเหลือ ๔๐,๐๐๐ ปี หลังจากนั้นความเสื่อมของมนุษย์ก็ถดถอยลงโดยลำดับทั้งอายุ วรรณะ และความประพฤตินิสัยธรรม เริ่มมีการโกหกการพูดส่อเสียด การประพฤตินิสัยในกาม การพูดคำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ ความเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา และพยาบาท มิจฉาทิฎฐิ อธัมมราคะ คือความกำหนดที่ผิดธรรม วิสมโลภะคือความโลภจัด มิจฉาธรรม คือความกำหนดผิดธรรมชาติแพรหลาย เมื่อบุตรของมนุษย์อายุเหลือ ๒๕๐ ปี อกุศลธรรมคือความไม่เกื้อกูลมารดา ความไม่เกื้อกูลบิดา ความไม่เกื้อกูลสมณะ ความไม่เกื้อกูลพราหมณ์ และการไม่ประพฤติอ่อนน้อมต่อท่านผู้ใหญ่ในตระกูลก็แพรหลาย

เมื่อพระมหากษัตริย์ไม่พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ อกุศลธรรมมีอทินนาทาน เป็นต้น ก็แพรหลายส่งผลให้สังคมเกิดความวุ่นวาย ในสมัยนั้นเกิดกาลยุคขึ้นมีคัลลยุคเป็นเวลา ๗ วัน คือ คนเห็นคนเข้าใจว่าเป็นเนื้อที่ตนอยากกินเพื่อแก้ความหิวโหย จึงใช้อาวุธประหัตประหารกัน จนผู้คนล้มตายไปเกือบหมดโลก ช่วงเวลานั้นเรียกว่า สัตถันตรกัป ต่อเมื่อมนุษย์เริ่มกลับมาประกอบกุศลธรรม ความเจริญในอายุ วรรณะจึงเริ่มกลับมาเจริญขึ้นโดยลำดับอีกครั้ง^๗

พระสูตรนี้มีสาระสำคัญคือแสดงความสัมพันธ์ของผู้ปกครองและสมาชิกในสังคมตามเงื่อนไข คือความประพฤติที่อยู่ในธรรมจะส่งผลให้เกิดความดีงาม มีความเป็นอยู่ที่ดี เช่น สมาชิกในสังคมมีพลานามัยดี อายุยืน เป็นต้น ความผาสุกของบ้านเมือง ขึ้นกับความสัมพันธ์ของผู้นำและสมาชิกในสังคมนั้น ๆ คุณธรรมของผู้ปกครองและการปฏิบัติธรรมของมวลสมาชิก ถือเป็นข้อปฏิบัติที่ส่งผลให้เกิดความดีงามทั้งแก่ผู้ปกครองและความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักร หลักพุทธธรรมเพื่อความเป็นพระจักรพรรดิตามหลักจักกวัตติวัตร เป็นคุณสมบัติที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาที่ผู้ปกครองทุกยุคทุกสมัยควรยึดเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อความสุขสงบของสังคมส่วนรวม

กฎทันทสูตร^๘ เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่กฎทันทพราหมณ์ผู้กำลังเตรียมพิธีบูชาญ โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงวิธีบูชาญตามความหมายในแบบของพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่ต้องมีการฆ่าฟันเบียดเบียนสัตว์ มีแต่การเสียสละทำทานและการทำความดีอื่น ๆ เริ่มด้วยการตระเตรียมพิธีโดยจัดการบ้านเมืองให้สงบเรียบร้อยก่อนตามธรรมวิธี มีการส่งเสริมกสิกรรม พาณิชย กรรมสัมมาชีพ และบำรุงส่งเสริมข้าราชการที่ดี ซึ่งจะทำให้ประชาชนชวนชวยขะมักเขม้นในหน้าที่การงานของตน ๆ จนบ้านเมืองมีความเกษมปลอดภัย พลเมืองมีความสุข ราชทรัพย์บริบูรณ์ดีแล้ว จึงกระทำ

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๙๕/๗๐.

^๘ ตูรยละเอียดยใน, ที.สี. (ไทย) ๙/๓๒๓-๓๕๘/๑๒๕-๑๕๐.

พิธีบูชาัญญ ด้วยการบริจาครัตน์ทำทานเป็นต้น ผลของพระธรรมเทศนานี้ คือกฎทนต์พราหมณ์
ลัทธิพิธีบูชาัญญของตนปล่อยสัตว์ทั้งหมด และประกาศตนเป็นอุบาสก

ในกฎทนต์สูตร กล่าวถึงหลักการบริหารบ้านเมืองของผู้ปกครองรัฐ ตามพระสูตรนี้
กล่าวถึงสาเหตุของอาชญากรรม และแนวทางแก้ไขที่จะทำให้อาชญากรรมนั้นหมดไป จะต้องบำบัด
ทุกข์บำรุงสุข คือทำให้สมาชิกในฐานะประชาชนในรัฐ มีความเป็นอยู่ที่ดี ชาวบ้านจะต้องมีอยู่ มีกิน
ชาวบ้านจะต้องได้สิ่งที่จำเป็นแก่การทำงาน พ่อค้าจะต้องมีทุน ลูกจ้างผู้ใช้แรงงานมีงานทำ มีเงินได้พอ
เลี้ยงชีพ คนเดือดร้อนควรที่จะได้รับการยกเว้นภาษี ทำให้ประชาชนมีรายได้พอเพียง วิธีการดังกล่าว
ถือเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองต้องปฏิบัติ ดังข้อความว่า ขอให้พระองค์พระราชทานพันธุ์พืชและอาหารให้แก่
พลเมืองผู้ขะมักเขม้นในเกษตรกรรม และการเลี้ยงปศุสัตว์ในบ้านเมืองของพระองค์ ขอให้พระองค์
พระราชทานต้นทุนให้แก่พลเมืองผู้ขะมักเขม้นในพาณิชย์กรรมในบ้านเมืองของพระองค์ขอให้
พระองค์พระราชทานอาหาร และเงินเดือนแก่ข้าราชการที่ขยันขันแข็งในบ้านเมืองของพระองค์^๙

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า กิจกรรมที่ผู้ปกครองต้องดำเนินการนั้น มีความเกี่ยวพัน
กับความเป็นอยู่ของมวลสมาชิก ผู้ปกครองที่ดีนั้นต้องสามารถป้องกันและจัดการกับปัญหาต่าง ๆ คือ
ทั้งบำบัดทุกข์และบำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์ได้อย่างถูกต้องตรงตามความต้องการ นับเป็นการ
นำหลักธรรมมาใช้ในการปกครอง และสะท้อนให้เห็นถึงภาวะความเป็นผู้ปกครองที่พึงประสงค์ของผู้
ตามคือสมาชิกในชุมชน

มหาโคपालสูตรและจุฬโคपालสูตร^{๑๐} ในมหาโคपालสูตร อธิบายโดยสรุปได้ว่า
พระพุทธเจ้าทรงยกเป็นอุปมาเปรียบเทียบ ภิกษุผู้ที่จะเข้าถึงฝั่งนิพพานมีความเจริญในพระธรรมวินัย
ได้นั้น จะต้องประกอบด้วยลักษณะ ๑๑ ประการ เช่นเดียวกับนายโคบาลผู้ประสบความสำเร็จ จะต้อง
รู้จักบริหารจัดการฝูงโค คุณสมบัติของคนเลี้ยงโค เทียบด้วยคุณธรรมของภิกษุ นายโคบาล
ประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการนี้แล จึงเป็นผู้สามารถจะเลี้ยงฝูงโคให้เจริญ ให้เพิ่มขึ้นได้ ฉะนั้นใด ภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๑๑ ประการ ก็ฉนั้นเหมือนกันเป็นผู้สามารถถึงความเจริญองกาม
โพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ได้ เนื้อความในจุฬโคपालสูตร อธิบายโดยสรุปได้ว่า นายโคบาลผู้ฉลาดรู้เวลา
แห่งฤดูฝนพิจารณาแม่น้ำทั้งสองฝั่งหาทำน้ำที่เหมาะสม แล้วต้อนโคจำฝูงซึ่งเป็นผู้นำฝูงให้ข้ามไปก่อน
จากนั้นจึงต้อนเหล่าโคที่มีกำลังและโคที่ฝึกไว้ให้ข้ามไป จากนั้นจึงต้อนเหล่าโคหนุ่มสาวให้ข้ามไป
จากนั้นจึงต้อนเหล่าลูกโคที่มีกำลังน้อยให้ข้ามไป โคเหล่านั้นก็ว่ายตัดกระแสแม่น้ำคงคาข้ามไปถึงฝั่ง
ได้โดยสวัสดิ์ ตามลำดับ

^๙ ที.สี. (ไทย) ๙/๓๓๘/๑๓๑.

^{๑๐} ตูรายละเอียดยใน, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๔๘-๓๕๑/๓๘๐-๓๘๕.

นายโคบาลทั้งสองพระสูตร เป็นผู้ฉลาด รอบรู้ในบริบทของงานที่รับผิดชอบ ตามหลักพุทธธรรมผู้นำที่ดีจึงมีส่วนอย่างสำคัญในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้ตามคือสมาชิกในสังคมนั้น ดังนั้น ผู้นำจึงมีความสำคัญต่อกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่ม ในฐานะผู้นำพามวลสมาชิกไปสู่เป้าหมาย ซึ่งก็ต้องอาศัยผู้นำที่ดี เห็นแก่ส่วนรวม ผู้นำที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มและจงใจมวลสมาชิก เพราะเป็นผู้ทำให้ศักยภาพที่แฝงอยู่ของมวลสมาชิกแสดงออกมาเป็นรูปธรรม ดังนั้น ภาวะผู้นำจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเป็นผู้นำตามเป้าหมายแห่งพุทธธรรม อันเป็นการสร้างประโยชน์แก่มวลสมาชิกดังพุทธพจน์แสดงความสำคัญของผู้นำในราโชวาทชาตก ความว่า

เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจ่าฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์. . . เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจ่าฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข^{๑๑}

จากข้อความในชาตกเมื่ออุปมาโคจ่าฝูงเปรียบเทียบกับบุคคลแล้วจะเห็นได้ว่า ผู้ปกครองเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อความสุขและความทุกข์ของราษฎรเป็นอย่างมาก หลักการดังกล่าวได้รับการอธิบายใหม่โดยอรรถกถาจารย์ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้ปกครองที่พึงประสงค์ของหมู่คณะซึ่งความต้องการผู้ปกครองมีเหตุผลสนับสนุนกล่าวคือ เมื่อมองตามจริง คนเราที่เห็นรวมกลุ่มกันอยู่ไม่ว่าจะระดับไหน จะเป็นกลุ่มชุมชนหรือสังคมก็ตาม ล้วนมีความแตกต่างกันในด้าน เจนคติ ความคิด ระดับสติปัญญา คือต่างกันตรงความคิด ความต้องการ หลากหลายเหตุผล ความต้องการผู้นำจึงมีความจำเป็น เพื่อที่จะเป็นเครื่องมือในการประสานความแตกต่างดังกล่าวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้ประกอบกิจกรรมหรือทำงานต่าง ๆ ร่วมกันได้ด้วยดี สามารถแก้ปัญหาและผ่านพ้นอุปสรรคข้อติดขัดทั้งหลาย ให้ดำเนินไปสู่จุดหมายคือความสำเร็จอันเป็นประโยชน์สูงสุด ผู้ปกครองหรือผู้นำเป็นบุคคลที่จะมาประสานให้คนหลายคนอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกันได้ด้วยดี เพื่อพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม^{๑๒}

^{๑๑} พุ.ชา.จตุกก. (ไทย) ๒๗/๑๓๓-๑๓๕/๑๘๔.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม ๒๕๔๖), หน้า ๓.

จากกรณีศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การปกครองที่ดีเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในทางพระพุทธศาสนานั้น ผู้ปกครองจะต้องดำรงตนอยู่ในหลักที่เรียกว่าธัมมาธิปไตย^{๑๓} คือการถือธรรมเป็นใหญ่ ถือหลักการความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยปรารภสิ่งที่ได้ศึกษา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง แจ่มชัด และพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญา มองเห็นได้ด้วยความรู้ที่จริงใจเป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณอย่างสามัญได้แก่ ทำการด้วยความเคารพ หลักการ กฎ ระเบียบ กติกา คือหลักธัมมาธิปไตย ที่พระเจ้าจักรพรรดิหลายพระองค์ทรงยึดเป็นหลักในการประพฤติ

ผู้ปกครองจึงมีความสำคัญอย่างมากทั้งในแง่การบริหารงาน คือมีการวางแผนการทำงาน การนำแผนไปปฏิบัติ และการประเมินผล ขั้นตอนหรือวิธีการดังกล่าวนี้ มีความแตกต่างกันไปตามภาวะของผู้ปกครองแต่ละบุคคล แต่สิ่งที่จะแสดงถึงภาวะผู้ปกครองที่พึงประสงค์ ตามข้อธรรมอันนำไปประยุกต์ให้เกิดผลมิใช่เพียงสร้างความมั่นคงกับฐานอำนาจหรือตำแหน่ง หรือสถานะของผู้ปกครองในกลุ่มเท่านั้น แก่นแท้ของธรรมะได้แสดงให้เห็นภาวะของผู้ปกครอง ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่ฉลาด รอบรู้ มีความมุ่งหมายในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมและมวลสมาชิก โดยผู้ปกครองต้องมีหลักคือคุณธรรมและจริยธรรมข้อต่าง ๆ อันเป็นองค์ประกอบในการประพฤติ ดังจะกล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

๒.๔ การปกครองตามหลักสัปบุริสธรรม

สัปบุริสธรรม คือหลักระลึกอันเป็นเหตุแห่งความรู้ ๗ ประการ โดยในหัวข้อนี้จะได้พิจารณาในรายละเอียดคือ ที่มา ความหมาย และความสำคัญของหลักธรรม ตามลำดับดังนี้

๒.๔.๑ ที่มาของหลักธรรม สัปบุริสธรรม มีบันทึกอยู่ในสังคิยสูตร สังคิยสูตรเป็นพระสูตรที่รวบรวมธรรมะไว้มากมาย ซึ่งพระสารีบุตรยกแสดงไว้เป็นตัวอย่างในการจัดประเภทคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นหมวดหมู่ ซึ่งเป็นแบบอย่างของการสังคายนาในภายหลัง เหตุการณ์ครั้งนั้นอธิบายได้ว่า ด้วยพระสารีบุตรปรารภความที่นครนาคบุตรถึงแก่กรรม แล้วสาวกทะเลาะวิวาทแตกแยกกันเป็นสองฝ่าย โดยโต้เถียงกันด้วยเรื่องธรรมวินัย. . . พระสารีบุตรจึงสอนแนะให้ภิกษุทั้งหลายสังคายนาพระธรรมไม่วิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์ตั้งอยู่ยั่งยืน ครั้นแล้วท่านได้แสดงตัวอย่างการสังคายนาธรรมเป็นหมวด ๆ ไล่ลำดับตั้งแต่ ธรรมหมวดละ ๑ ประการ ไปจนถึงธรรมหมวดละ ๑๐ ประการ สัปบุริสธรรม คือธรรมหมวดละ ๗ ประการ โดยพระสารีบุตรแสดงไว้ดังนี้

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรมหมวดละ ๗ ประการ ที่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้โดยชอบแล้วมีอยู่ พวกเราทั้งหมดนี้แหละพึง

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕ (๕๖)/๒๗๔.

สังคายนา ไม่พึงวิวาทกันในธรรมนั้น ฯลฯ เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้^{๑๔}

- (๑) เป็นธัมมัญญ (ผู้รู้จักเหตุ)
- (๒) เป็นอรรถัญญ (ผู้รู้จักผล)
- (๓) เป็นอรรถัญญ (ผู้รู้จักตน)
- (๔) เป็นมัตตัญญ (ผู้รู้จักประมาณ)
- (๕) เป็นกาลัญญ (ผู้รู้จักกาลเวลา)
- (๖) เป็นปริสสัญญ (ผู้รู้จักชุมชน)
- (๗) เป็นปุคคลัญญ (ผู้รู้จักบุคคล)

๒.๔.๒. ความหมายของหลักธรรม

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ๑) เป็นธัมมัญญ (ผู้รู้จักเหตุ) ๒) เป็นอรรถัญญ (ผู้รู้จักผล) ๓) เป็นอรรถัญญ (ผู้รู้จักตน) ๔) เป็นมัตตัญญ (ผู้รู้จักประมาณ) ๕) เป็นกาลัญญ (ผู้รู้จักกาลเวลา) ๖) เป็นปริสสัญญ (ผู้รู้จักชุมชน) ๗) เป็นปุคคลัญญ (ผู้รู้จักบุคคล)

ภิกษุเป็นธัมมัญญ อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ธรรมคือ สุตตะ เคยยะ เวຍยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาตกะ อัฏฐกธรรม เวทลละ หากภิกษุไม่รู้ธรรมคือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละเลย เราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นธัมมัญญในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้ธรรมคือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นธัมมัญญ ภิกษุชื่อว่าเป็นธัมมัญญ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นอรรถัญญ อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ความหมายแห่งภาษิตนั้น ๆ นั้นแลว่า ‘นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้’ นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้’ หากภิกษุไม่รู้เนื้อความแห่งภาษิตนั้น ๆ เลยว่า ‘นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้’ นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้’ เราไม่พึงเรียกเธอว่า ‘เป็นอรรถัญญ’ ในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้ความหมายแห่งภาษิตนั้น ๆ ว่า ‘นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้’ นี่เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้’ ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่า เป็นอรรถัญญ ภิกษุชื่อว่าเป็นธัมมัญญ อรรถัญญ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นอรรถัญญ อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักตนว่า “ว่าโดยศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญาปฏิภาณ เรามีอยู่ประมาณเท่านี้” หากภิกษุไม่รู้จักตนว่า “ว่าโดยศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เรามีอยู่ประมาณเท่านี้” เราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นอรรถัญญในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักตนว่า “ว่าโดยศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญาปฏิภาณ เรามีอยู่ประมาณเท่านี้” ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่า เป็นอรรถัญญ ภิกษุชื่อว่าเป็นธัมมัญญ อรรถัญญ อรรถัญญ ด้วยประการฉะนี้

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.

ภิกษุเป็นมัตตัญญุ อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักประมาณในการรับจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร หากภิกษุไม่รู้จักประมาณในการรับจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญุในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัญญุ ภิกษุชื่อว่าเป็นธัมมัญญุ อตถัญญุ อตตัญญุ มัตตัญญุ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นกาลัญญุ อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักกาลว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทศ นี่เป็นกาลแห่งปริปัจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลีกเร้น” หากภิกษุไม่รู้จักกาลว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทศ นี่เป็นกาลแห่งปริปัจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลีกเร้น” เราไม่เรียกเธอว่าเป็นกาลัญญุในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักกาลว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทศ นี่เป็นกาลแห่งปริปัจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลีกเร้น” ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นกาลัญญุ ภิกษุชื่อว่าเป็นธัมมัญญุ อตถัญญุ อตตัญญุ มัตตัญญุ กาลัญญุ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นปริสัณญุ อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบริษัทว่า “นี่ชัตติยบริษัทนี้ พรหมณบริษัทนี้ คหบดีบริษัทนี้ สมณบริษัท ในบริษัทนั้นเราควรเข้าไปหาอย่างนี้ ควรยืนอย่างนี้ ควรทำอย่างนี้ ควรนั่งอย่างนี้ ควรกล่าวอย่างนี้ ควรสงบนั่งอย่างนี้” หากภิกษุไม่รู้จักบริษัทว่า “นี่ชัตติยบริษัท ฯลฯ ควรสงบนั่งอย่างนี้” เราไม่เรียกเธอว่าเป็นปริสัณญุ ในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักบริษัทว่า “นี่ชัตติยบริษัท ฯลฯ ควรสงบนั่งอย่างนี้” ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นปริสัณญุ ภิกษุชื่อว่าเป็นธัมมัญญุ อตถัญญุ อตตัญญุ มัตตัญญุ กาลัญญุ ปริสัณญุ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นบุคคลโปรปรัญญุ อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบุคคล ๒ จำพวก บุคคล ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งต้องการเห็นพระอริยะ อีกพวกหนึ่งไม่ต้องการเห็นพระอริยะ บุคคลพวกที่ไม่ต้องการเห็นพระอริยะก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่ต้องการเห็นพระอริยะก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ . . . บุคคลผู้ต้องการฟังสัทธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งเจียโสตฟังธรรม อีกพวกหนึ่งไม่เจียโสตฟังธรรม บุคคลพวกที่ไม่เจียโสตฟังธรรม ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่เจียโสตฟังธรรม ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ . . . ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้รู้จักบุคคล ๒ ฝ่ายด้วยประการฉะนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นบุคคลโปรปรัญญุอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล จึงเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก^{๑๕}

ความหมายของสัปปุริสธรรมในพระสูตร เป็นคุณธรรมหรือคุณสมบัติของคนดี ๗ ประการที่เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดี เป็นผู้ควรแก่การยกย่องนับถือ และเป็นบุคคลที่สามารถให้การแนะนำ

^{๑๕} ดูรายละเอียดใน, อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖.

ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแก่บุคคลอื่น ๆ ได้ด้วยความปรารถนาดี นอกจากความหมายในพระไตรปิฎกแล้ว อรรถกถาจารย์ได้อธิบายความหมายขยายความให้เข้าใจ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้นอีกดังนี้

๑) อัมมัญญตา ความรู้จักธรรม รู้หลักหรือรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอย่างนี้ ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการอันนั้น ๆ เป็นต้น

๒) อัตถัญญตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิตข้อนั้น ๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้น ๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้างดังนี้ เป็นต้น

๓) อัตตัญญตา ความรู้จักตน คือรู้ว่าตนเองนั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความสามารถ ความถนัดและคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๔) มัตถัญญตา ความรู้จักประมาณ คือความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ ศฤงษ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น

๕) กาลัญญตา ความรู้จักกาล คือรู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น

๖) ปริสัณญตา ความรู้จักบริษัท คือรู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ประพฤติดต่อชุมชนนั้น ๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาจะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

๗) ปุคคลัญญตา หรือปุคคลปโรปรัญญตา ความรู้จักบุคคล คือความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น^{๑๖}

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑๐.

๒.๔.๓. ความสำคัญของหลักธรรม

ตามความเห็นของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) สัปติสธรรมทั้ง ๗ ประการมีคุณลักษณะที่สำคัญซึ่งจะสามารถเชื่อมโยง ประสานประโยชน์ให้เกิดมีแก่ผู้นำและผู้ตาม ๗ ประการดังนี้

๑) รู้หลักการ กล่าวคือ เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์และกติกาที่เกี่ยวข้อง เช่น อย่างผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลักรัฐศาสตร์ และรู้กฎกติกาของรัฐ คือกฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา แล้วก็ยืนอยู่ในหลักการ ตั้งตนอยู่ในหลักการให้ได้ชุมชน สังคม องค์กร หรือกิจการอะไรก็ตาม ก็ต้องมีหลักการ มีกฎ มีกติกา ที่ผู้นำจะต้องรู้ต้องชัด แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลเข้าใจรู้ถึงต้นเรื่อง คือที่มาของปรากฏการณ์ ความที่รู้หลักหรือรู้จักเหตุ (อัมมัญญตา) สิ่งหรือเรื่องที่เกิดขึ้น จะทำให้บุคคลรู้หลักในการปฏิบัติเข้าใจในสิ่งที่จะทำ ทำให้รู้จักบทบาทภาระหน้าที่ความรับผิดชอบทุกอย่าง ความรู้เหตุรวมถึงรู้กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบนั้น ๆ

๒) รู้จุดหมาย ผู้นำถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่ว่าจะนำคนและกิจการไปไหน นอกจากรู้จุดหมาย มีความชัดเจนในจุดหมายแล้ว จะต้องมีความแน่วแน่มั่นคงที่จะไปถึงจุดหมายด้วย ข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมุ่งจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็จะไม่หวั่นไหว อะไรไม่เกี่ยวข้อง ไม่เข้าเป้า ไม่เข้าแนวทางก็ไม่มัววุ่นวาย ใครจะพูดวาทะว่าด่าเห็บแนม เมื่อไม่ตรงเรื่อง ก็ไม่มัวถือสา ไม่เก็บเป็นอารมณ์ ไม่ยุ่งกับเรื่องจุกจิกไม่เป็นเรื่อง เอาแต่เรื่องที่เข้าแนวทางสู่จุดหมาย ใจมุ่งสู่เป้าหมาย อย่างชัดเจนและมุ่งมั่นแน่วแน่ จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลรู้ถึงสิ่งที่จะเกิดจากการกระทำ ความที่รู้จักผล (อัตถัญญตา) รู้ประโยชน์และรู้โทษที่จะเกิดขึ้น มีวิสัยทัศน์มองเห็นสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น สิ่งที่จะเป็นผลตามมา บุคคลจะรู้และเข้าใจถึงเป้าหมายของการทำงาน รู้จุดหมายของงาน ทำให้การประกอบกิจการงานนั้น ประสบผลแต่ในทางที่ถูกต้อง

๓) รู้ตน คือ ต้องรู้ว่าตนเองคือใครมีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีข้อยิ่งข้อหย่อน จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเอง และเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง ให้มีคุณสมบัติความสามารถยิ่งๆ ขึ้นไป ไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำแล้วจะเป็นคนสมบูรณ์ไม่ต้องพัฒนาตนเอง ยิ่งเป็นผู้นำก็ยิ่งต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลาให้ไปได้ดียิ่งขึ้นไป จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลรู้จักและเข้าใจตนเอง (อัตตัญญตา) ว่ามีความสามารถอย่างไรเท่าไร อย่างไรไหนทำได้ อย่างไรไหนทำไม่ได้ จะคิดจะทำอะไรก็มีความระมัดระวัง รอบคอบ ความรู้จักตนเองนี้จะทำให้บุคคลรู้ว่า จะต้องหาอะไร เพิ่มสิ่งไหน เป็นต้น

๔) รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี หมายความว่าต้องรู้จักขอบเขตขีดขั้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่าง ๆ ท่านยกตัวอย่าง เช่น ผู้ปกครองบ้านเมืองรู้จักประมาณในการลง

ทัศนอาชญา และการเก็บภาษี เป็นต้น ไม่ใช่เอาแต่จะให้ได้อย่างใจ และต้องรู้จักว่าในการกระทำนั้น ๆ หรือในเรื่องรานั้น ๆ มีองค์ประกอบหรือมีปัจจัยอะไรเกี่ยวข้องบ้าง ทำแค่ไหนองค์ประกอบของมันจะพอดี ได้สัดส่วนพอเหมาะ การทำการต่าง ๆ ทุกอย่างต้องพอดี ถ้าไม่พอดีก็พลาดความดีจึงจะทำให้เกิดความสำเร็จที่แท้จริง ฉะนั้นจะต้องรู้จักประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องและจัดให้ลงตัวพอเหมาะพอดี จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลรู้จักประมาณ (มัตตัญญูตา) ในการกระทำทางกายคือ พฤติกรรม ทำทาง การแสดงออก ประมาณในวาจาคือคำพูด ประมาณความคิดทางใจ คือรู้ที่จะคิด พูดและแสดงออก อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบุคคล ชุมชน สถานที่ การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะอยู่ในความพอดีสมเหตุสมผล

๕) รู้กาล คือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลาว่า เรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหน จะทำอะไรอย่างไร จึงจะเหมาะสม ดังจะเห็นว่าแม้แต่การพูดจากก็ต้อง รู้จักกาลเวลา ตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่น วางแผนว่า สังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างนี้ในเวลาข้างหน้าเท่านั้น และเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้น เราจะวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลรู้จักบริหารเวลา (กาลัญญูตา) จะสามารถกำหนด จัดการกิจกรรมหรืองานที่ทำได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สามารถวางแผนขั้นตอนการ ดำเนินการทุกอย่างได้อย่างรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ สามารถปรับปรุงแก้ไขในกรณีที่เกิดปัญหา และสามารถส่งเสริมพัฒนากิจการงานที่ทำให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ได้ตามความสามารถ

๖) รู้ชุมชน คือรู้สังคม ตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวาง คือ รู้สังคมโลก รู้สังคมของประเทศชาติ ว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอะไรมีความต้องการอย่างไร โดยเฉพาะถ้าจะช่วยเหลือเขา ก็ต้องรู้ปัญหาความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อย ๆ ถ้าเราจะช่วยเหลือเขา เราต้อง รู้ความต้องการของเขา เพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาก็ได้ตรงจุด จากข้อความจะ เห็นได้ว่า ถ้าบุคคลรู้จักชุมชน (ปริสัญญูตา) รู้จักสังเกตุขณะเดียวกันก็พิจารณาเข้าใจถึงระเบียบ ประเพณี และวัฒนธรรมของกลุ่มหรือชุมชนที่จะต้องปฏิสัมพันธ์ด้วย จะทำให้บุคคลเข้าใจถึง แนวโน้มของพฤติกรรม ตลอดถึงความต้องการของกลุ่ม ว่าเป็นไป มีลักษณะหรือทิศทางอย่างไร ส่งผล ทำให้ การประสาน ติดต่о การเชื่อมโยงความคิดและการกระทำต่าง ๆ เกิดความราบรื่น กิจกรรมและ งานที่เข้าร่วมกันตลอดถึงความสามัคคีในเรื่องต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นได้ง่ายมีการให้ความร่วมมือ เพราะ บุคคลเข้าใจและรู้จักชุมชน

๗) รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไป ด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสม และได้ผล ตลอดจนสามารถให้บริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธีสัมพันธ์ พูดจาแนะนำติชมหรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไร โดยเฉพาะในการใช้คน ซึ่งต้องรู้ว่าคนไหนเป็น

อย่างไร มีความถนัดอัธยาศัย ความสามารถอย่างไร เพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน นอกจากนั้นก็รู้ประโยชน์ที่เขาพึงได้ เพราะว่าในการทำงานนั้นไม่ใช่ว่าจะเอาเขามาเป็นเพียงเครื่องมือทำงานได้ แต่จะต้องให้คนที่ทำงานทุกคนได้ประโยชน์ ได้พัฒนาตัวเอง ผู้นำควรรู้ว่า เขาควรจะได้ประโยชน์อะไร เพื่อความเจริญของงานแห่งชีวิตที่แท้จริงของเขาด้วย จากข้อความจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลมีความเข้าใจ และสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนและทีมร่วมงานได้ (บุคคลปรีชาญาณ) คือมีความรู้และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลว่ามีความสามารถในด้านต่าง ๆ อย่างไม่การมอบหมายงานหรือการให้ความช่วยเหลือก็จะถูกต้องเหมาะสม ตรงตามความต้องการของผู้รับและผู้ให้^{๑๗}

คุณลักษณะที่สำคัญมาจากองค์ประกอบหลายอย่างดังกล่าว ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีความเป็นผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ สติปัญญา ความสามารถในการประสานกลุ่มคน ฯลฯ ซึ่งคุณสมบัติของผู้นำมีหลายอย่างหลายด้าน และต้องปฏิบัติในด้านต่าง ๆ เหล่านั้น ให้เกิดผลดีคือมีประสิทธิภาพสูงสุด ด้วย ความสำคัญของคุณสมบัติข้างต้น อรรถกถาจารย์ท่านตีความไว้ครอบคลุมการประพฤติในทุกด้านที่จะต้องมีการปกครอง และหากพิจารณาตามจะเห็นได้ว่าสัปบุริสธรรม ๗ ประการนี้เหมาะสมอย่างยิ่งที่ผู้นำในทุกระดับจะนำไปปรับใช้ โดยเฉพาะผู้นำชุมชนคือผู้ใหญ่บ้าน

๒.๔.๔. ประโยชน์ของสัปบุริสธรรม

จากการศึกษาสัปบุริสธรรมทั้งจากในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาจารย์ ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์สรุปประโยชน์ของหลักสัปบุริสธรรม ๗ ประการได้ดังนี้

๑. ความการรู้จักเหตุช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักวิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์ และความเป็นไปของชีวิตหรือรู้จักหลักความจริง จะคิด จะทำอะไรก็มีหลัก รู้ว่าเมื่อกระทำสิ่งนี้จะได้ผลตอบแทนเป็นความสุข แต่ถ้ากระทำอีกอย่างหนึ่งจะได้ผลเป็นความทุกข์ เป็นต้น

๒. ความการรู้จักผล เมื่อมีเหตุก็ย่อมมีผล เมื่อมีปัญหาอันใดเกิดขึ้นเราจะต้องใช้หลักเหตุผลมาพิจารณาปัญหาเหล่านั้น เพราะผลเกิดจากเหตุเสมอ การรู้จักเปรียบเทียบเหตุและผล จะทำให้เราเป็นคนใจกว้างยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น

๓. ความเป็นผู้รู้จักตน ช่วยสร้างความตระหนักในทุกมิติของชีวิต เช่น ฐานะ ภาวะ เพศ วัย ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมอื่น ๆ มีศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา เป็นต้น แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ภาวะของตน และเมื่อรู้ว่า บกพร่องในเรื่องใด ก็ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

๔. ความการรู้จักประมาณช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักทำทุกสิ่งทุกอย่างหรือดำเนินชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม เป็นต้น ความรู้จักประมาณนี้เป็นทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลต่าง ๆ ได้ประพฤติปฏิบัติกันมา

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม ๒๕๔๖), หน้า ๒๕-๒๗.

๕. ความรู้จักกาลช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และรู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องกับกาลเทศะ กล่าวคือ รู้ว่าในเวลาเช่นไรควรจะทำอะไร การรู้จักกาลเวลาจะทำให้ไม่ดำรงตนอยู่ในความประมาณ ไม่ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์

๖. ความรู้จักชุมชนช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักหมู่คณะหรือกลุ่มชนว่าดีหรือไม่ดี ควรคบหาสมาคม ควรเข้าไปอยู่เป็นพวกหรือไม่ เมื่ออยู่ในชุมชนหรือที่ประชุมนั้น ๆ ควรวางตัวอย่างไรควรทำอะไร ควรพูดอย่างไร เช่น เมื่อเข้าหาผู้ใหญ่ควรแสดงอาการนอบน้อมมีสัมมาคารวะ เมื่อเข้าวัดควรสำรวม กาย วาจา ใจ ไม่แสดงอาการตลกคึกคะนอง เป็นต้น ความเป็นผู้รู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชนและสังคม รู้ரியที่จะพึงประพฤติ แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมต่อชุมชนและสังคมนั้นๆ

๗. ความรู้จักบุคคลช่วยสร้างความตระหนักให้ รู้จักประเภทบุคคลแต่ละคนว่าฉลาดหรือโง่ เป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิต มีความสามารถหรือไม่ มีคุณธรรมหรือไม่ แล้วเลือกคบหาให้เป็นคุณประโยชน์ เลือกใช้ให้เหมาะสมกับกิจการ หรือเพื่อที่ ที่จะปฏิบัติกับเขาได้อย่างเหมาะสมและที่สำคัญก็คือ จะสนทนากับเขาอย่างรู้เรื่องและราบรื่น เกิดการประสานงานที่ดีในทุกลมิต

๒.๕ สรุปหลักสัปปุริสธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวกับการปกครอง

สัปปุริสธรรม คือธรรมหมวดที่อธิบายถึงจริยธรรมการประพฤติและแนวทางปฏิบัติอย่างกว้าง ๗ ข้อ คือความรู้เหตุ ความรู้จักผล ความรู้จักตน ความรู้จักประมาณ ความรู้จักกาล ความรู้จักชุมชน ความรู้จักบุคคล ธรรมทั้ง ๗ ข้อนี้ เมื่อสังเคราะห์นำมาปรับใช้กับการปกครอง สามารถช่วยให้ผู้ปกครองมีหลักในการบริหาร คือ (๑) ความรู้จักเหตุช่วยสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครอง รู้จักวิเคราะห์หาสาเหตุของสถานการณ์และความเป็นไปของบริบทแวดล้อมตามเป็นจริง (๒) ความรู้จักผล เมื่อมีเหตุก็ย่อมมีผล เมื่อมีปัญหาอันใดเกิดขึ้นเราจะต้องใช้หลักเหตุผลมาพิจารณาปัญหาเหล่านั้น เพราะผลเกิดจากเหตุเสมอ การรู้จักเปรียบเทียบเหตุและผล จะทำให้ผู้ปกครองเป็นคนใจกว้างยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น (๓) ความรู้จักตน ช่วยสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครองในทุกมิติของชีวิต เช่น ฐานะ ภาวะ เพศ วัย ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมอื่น ๆ มีศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา เป็นต้น แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ภาวะของตน และเมื่อรู้ว่า บกพร่องในเรื่องใด ก็ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (๔) ความรู้จักประมาณช่วยสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครอง รู้จักทำทุกสิ่งทุกอย่างหรือดำเนินชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม เป็นต้น ความรู้จักประมาณนี้เป็นทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลต่าง ๆ ได้ประพฤติปฏิบัติกันมา (๕) ความรู้จักกาลช่วยสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครอง รู้จักเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และรู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องกับกาลเทศะ กล่าวคือ รู้ว่าในเวลาเช่นไรควรจะทำอะไร การรู้จักกาลเวลาจะทำให้ไม่ดำรงตนอยู่ในความประมาณ ไม่ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ (๖) ความรู้จักชุมชนช่วยสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครอง รู้จัก

หมู่คณะหรือกลุ่มชนว่าดีหรือไม่ดีควรคบหาสมาคม ควรเข้าไปอยู่เป็นพวกหรือไม่ เมื่ออยู่ในชุมชนหรือที่ประชุมนั้น ๆ ควรวางตัวอย่างไรควรทำอะไร ควรพูดอย่างไร เช่น เมื่อเข้าหาผู้ใหญ่ควรแสดงอาการ นอบน้อมมีสัมมาคารวะ เมื่อเข้าวัดควรสำรวม กาย วาจา ใจ ไม่แสดงอาการตลกคึกคะนอง เป็นต้น

ความเป็นผู้รู้จักบริษัท คือรู้จักชุมชนและสังคม รู้ரியที่จะพึงประพฤติ แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมต่อชุมชนและสังคมนั้น ๆ (๗) ความรู้จักบุคคลช่วยสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครอง รู้จักเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสมกับกิจการ หรือเพื่อที่จะปฏิบัติกับเขาได้อย่างเหมาะสมและที่สำคัญก็คือจะสนทนากับเขาอย่างรู้เรื่องและราบรื่น ส่งผลให้เกิดการประสานงานที่ดีในทุกกิจกรรม

บทที่ ๓

สภาพปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

ในบทที่ ๓ นี้จะได้ศึกษาในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ ในรายละเอียดที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบุคคลผู้เป็นตัวแทนของภาครัฐและของประชาชนในระดับชุมชนที่เรียกว่า ผู้ใหญ่บ้าน โดยจะได้ศึกษาในหัวข้อต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้

๓.๑ ผู้ใหญ่บ้านกับการปกครองของไทย

ระบบการปกครองของไทยในอดีตที่ผ่านมา มีลักษณะค่อนข้างกระจายอำนาจ กล่าวคือมีการแบ่งเขตการปกครอง และกำหนดวิธีปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน เพื่อควบคุมเจ้าเมืองโดยมีศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลางแต่ในทางปฏิบัติ ส่วนกลางหรือพระมหากษัตริย์กลับมีอำนาจจำกัด ในขณะที่เจ้าเมืองต่าง ๆ มีอำนาจมากขึ้น นอกจากนี้แล้วระบบการปกครองเช่นนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ อีกเช่น ปัญหาทางด้านการคมนาคมสื่อสาร การรั่วไหลในการเก็บภาษีอากร อิทธิพลของผู้เป็นใหญ่ในท้องถิ่น ตลอดจนความทุกข์ยากของประชาชน และยังต้องเผชิญกับอิทธิพลของต่างประเทศในยุคล่าอาณานิคม ทำให้การบริหารประเทศขาดประสิทธิภาพ และขาดความเป็นเอกภาพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีพระราชดำริที่จะปฏิรูประบบการบริหารราชการจากรูปแบบการปกครองที่มีเมืองแม่และเมืองประเทศราชอยู่ในปกครอง ซึ่งนับว่ามีจุดอ่อนตรงที่ขาดความเป็นเอกภาพ อันอาจนำไปสู่ความแตกแยก ขาดความสามัคคีและขาดความจงรักภักดีได้โดยง่าย มาเป็นรูปแบบการปกครองและการบริหารราชการ ที่แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

การปฏิรูประบบการบริหารราชการส่วนกลาง พระองค์ได้ทรงประกาศพระบรมราชโองการตั้งกระทรวงใหม่ขึ้น ๑๒ กระทรวง โดยทรงเลียนแบบมาจากประเทศทางตะวันตก มีการแบ่งสรรอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบแยกตามลักษณะความชำนาญเฉพาะอย่าง และพระมหากษัตริย์สามารถควบคุมบังคับบัญชาเหล่าเสนาบดีได้อย่างทั่วถึง การปฏิรูปการบริหารราชการส่วนภูมิภาค พระองค์ทรงรวบรวมหัวเมืองตามชายแดนที่สำคัญ ๆ รวมเป็นเขตการปกครองเรียกว่า มณฑล โดยมุ่งมั่นที่จะปกป้องประเทศจากการคุกคามจากภายนอกโดยจัด ระบบที่เรียกว่า

ระบบเทศบาล มีหัวเมืองต่าง ๆ มารวมกันเป็นมณฑลและมีจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ลดหลั่นกันไป โดยมีข้าหลวงมณฑลเป็นผู้รับผิดชอบ และปกครองโดย รับคำสั่งและนโยบายจากส่วนกลาง^๑

ในการปฏิรูประบบการปกครองส่วนภูมิภาค โดยการจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำการโดยเริ่มจากโครงการเล็กก่อน เมื่อสำเร็จและจัดระบบดีแล้วจึงค่อยขยายผล และมีการทดลองเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ขึ้นเป็นครั้งแรกที่แขวงบางปะอินเมืองกรุงเก่า หรือจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มแรกของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย^๒ ลักษณะการปกครองเช่นนี้ปรากฏเด่นชัดขึ้น เมื่อได้มีการตราพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ขึ้นใช้ ซึ่งมีการแบ่งการบริหารราชการของอำเภอออกเป็นตำบลและหมู่บ้าน โดยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานการปกครองของไทยทุกระดับมาอย่างยาวนาน กฎหมายที่บังคับใช้อยู่ก็มีพื้นฐานมาจากคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งกล่าวได้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำคือผู้ใหญ่บ้าน ถ้าจะประพฤติดีได้อย่างถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ นอกจากต้องรับผิดชอบต่อตัวบทกฎหมายที่บัญญัติบังคับใช้ในสังคมแล้ว หลักศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนายังมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมความประพฤติคือลักษณะและคุณสมบัติที่ดีของผู้นำคือผู้ใหญ่บ้าน

๓.๒ บทบาทและสถานภาพของผู้ใหญ่บ้าน

บทบาท เป็นคำนามที่มีความหมายค่อนข้างกว้าง โดยมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการประพฤติดังกล่าวตามคำอธิบายดังนี้ บทบาท คือพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกให้เหมาะสมกับตำแหน่งที่ครอบครองอยู่ เช่น ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานกลุ่ม ต้องแสดงพฤติกรรมเป็นผู้นำ ส่วนผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มต้องแสดงพฤติกรรมของผู้ตาม กล่าวคือ เมื่อบุคคลหนึ่งได้ดำรงตำแหน่ง สิ่งก็ตามมากับตำแหน่งก็คือการที่เขาจะต้องการปฏิสัมพันธ์กับตำแหน่งอื่น ๆ ทั้งที่สูงกว่าและต่ำกว่าภายในกลุ่ม สิ่งก็ตามมากับตำแหน่งอาจเป็นเครื่องกำหนดสำหรับการดำรงตำแหน่งนั้น ๆ เรียกว่า บทบาท

นอกจากนี้ บทบาทยังหมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพคือตำแหน่ง เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือต้องเลี้ยงลูก เป็นครูบทบาทคือสั่งสอนและอบรมนักเรียน เป็นต้น

^๑ ไททัศน์ มาลา ดร., การคงอยู่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในบริบทของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น กรณีศึกษาจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, คณะมนุษย์และสังคมศาสตร์ (ทุนอุดหนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๐.

^๒ พระมหาพุดมสิริสรณ์ ปญญาวิโร (สมบุญ), บทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลหม้อ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙-๒๐.

บทบาทจึงมีนิยามที่กว้างคือเป็นทั้งบรรทัดฐาน ความมุ่งหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบ และอื่น ๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกัน ซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดซึ่งหมายถึงหน้าที่อันควรกระทำ คือความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คิดและกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ เป็นการกระทำของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง บทบาทคือแนวทางบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้น ๆ^๓ หรือบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น^๔

สถานภาพ เป็นคำนามที่บ่งบอกถึงตำแหน่งหรือฐานะที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคม สถานภาพจะกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่มีต่อผู้อื่น เพื่อให้การติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมมีระเบียบแบบแผนและบุคคลเดียวอาจมีหลายสถานภาพได้ สถานภาพจึงมีลักษณะสำคัญ คือเป็นสิ่งเฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างไปจากผู้อื่น เช่น สุชาติเป็นครู นารีเป็นนักเรียน สมภพเป็นแพทย์ เป็นต้น และบุคคลหนึ่งอาจมีหลายสถานภาพ เช่น สุชาติมีสถานภาพเป็นครู เป็นพ่อและเป็นข้าราชการ เป็นต้น

สถานภาพ เป็นสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่ในการติดต่อเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวม เป็นตัวกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไรในสังคม ทำให้ต่างคนต่างรู้สิทธิ และหน้าที่ของตน ซึ่งในทางสังคมศาสตร์จำแนกสถานภาพออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) สถานภาพที่ติดตัวมาโดยสังคมเป็นผู้กำหนด ได้แก่ สถานภาพทางญาติกัน ทางเพศ อายุ ทางเชื้อชาติ และถิ่นกำเนิด เช่น เด็กชาย เด็กหญิง วงศ์ตระกูล ลูกหลาน น้องสาว ฯลฯ

๒) สถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถ หรือเพิ่มเติมจากสถานภาพเดิม ได้แก่ สถานภาพจากการศึกษา การประกอบอาชีพ จากบิดามารดา หรือจากการสมรส เช่น เป็นพี่ นักเรียน นักกีฬา นักร้อง ทหาร ครู นักรูจัก นายกรัฐมนตรี ฯลฯ

ผู้ใหญ่บ้าน เป็นคำนามที่ใช้เรียกบุคคล หมายถึง บุคคลผู้ได้รับการยอมรับจากประชาชนให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคือหมู่บ้าน ซึ่งตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ กำหนดไว้ว่า

^๓ ประสิทธิ์ อินทโชติ, บทบาทของผู้ใหญ่บ้านในการดำเนินการตามนโยบายรัฐบาลด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในจังหวัดชลบุรี, **รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (การจัดการภาครัฐและเอกชน : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔), หน้า ๘-๙.

^๔ พระมหาพุดมสรค์ ปญญาวิโร (สมบุญ), บทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลหม้อ อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔.

ในหมู่บ้านหนึ่งให้มีผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง^๕ โดยเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๒, วงเล็บ ๑-๑๕ ที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา มีรายละเอียดดังนี้

ก. การเข้าสู่ตำแหน่ง

การเข้าสู่ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน บุคคลต้องมีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๒ คือผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้^๖

- ๑) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- ๒) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันรับเลือก
- ๓) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำและมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่า ด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปีจนถึงวัน เลือกและเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน
 - ๔) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ
 - ๕) ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
 - ๖) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ วิกจริต จิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ ดิถยาเสพติดให้โทษ หรือเป็นโรคตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา
 - ๗) ไม่เป็นสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือของรัฐวิสาหกิจ หรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือลูกจ้างของส่วนราชการ หรือลูกจ้างของเอกชนซึ่งมีหน้าที่ทำงานประจำ
 - ๘) ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลหรือเสียชื่อในทางพาลหรือทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม
 - ๙) ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะทุจริตต่อหน้าที่และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

^๕ สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, **ระเบียบ/คู่มือ/กฎหมาย**, พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน), มาตรา ๙ หน้า ๓, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://pab.dopa.go.th/mmenu๔.html> [๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐].

^๖ เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๒, หน้า ๔-๕.

๑๐) ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันพ้นโทษ

๑๑) ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิด เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยศุลกากร กฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน ในฐานความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิด ที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ กฎหมายว่าด้วยที่ดินในฐานความผิดเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง และกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก

๑๒) ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออกจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๔ (๖) หรือ (๗) และยังไม่พ้นกำหนด เวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก

๑๓) ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน และยังไม่พ้นกำหนด เวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

๑๔) มีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ หรือที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบไม่ต่ำกว่า การศึกษาภาคบังคับ เว้นแต่ในท้องที่ที่ไม่อาจเลือกผู้ที่มีพื้นความรู้ดังกล่าวได้ ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยอนุมัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาจประกาศในราชกิจจานุเบกษายกเว้นหรือผ่อนผันได้

๑๕) ไม่เป็นผู้อยู่ในระหว่างเสียสิทธิในกรณีที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

ข. การพ้นจากตำแหน่ง

การพ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านให้เป็นไปตามมาตรา ๑๔ คือผู้ใหญ่บ้านต้องพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้^๗

๑) มีอายุครบหกสิบปี

๒) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๒ เว้นแต่ในกรณีที่ได้รับอนุญาตจาก ผู้ว่าราชการจังหวัดให้ลาอุปสมบทหรือบรรพชา ตามประเพณี มิให้ถือว่ามิลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๒ (๕)

๓) ตาย

๔) ได้รับอนุญาตจากนายอำเภอให้ลาออก

^๗อ้างแล้ว, มาตรา ๑๔, หน้า ๖.

๕) หมู่บ้านที่ปกครองถูกยุบ

๖) เมื่อราษฎรผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ ในหมู่บ้านนั้น จำนวน ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของราษฎรผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ ทั้งหมด เข้าชื่อกันขอให้ออกจากตำแหน่ง ในกรณีเช่นนั้นให้นายอำเภอสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง

๗) ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง เมื่อได้รับรายงานการสอบสวนของ นายอำเภอว่าบกพร่องในหน้าที่ หรือประพฤติดนไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง

๘) ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองติดต่อกันเกินสามเดือน เว้นแต่เมื่อมีเหตุอันสมควร และได้รับ อนุญาตจากนายอำเภอ

๙) ขาดการประชุมประจำเดือนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่นายอำเภอเรียกประชุมสาม ครั้งติดต่อกัน โดยไม่มีเหตุอันควร

๑๐) ถูกปลดออกหรือไล่ออกจากตำแหน่ง เนื่องจากกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

๑๑) ไม่ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งต้องทำอย่างน้อยทุกห้าปีนับแต่วัน ที่ได้รับการแต่งตั้ง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีที่ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่งตาม (๖) ให้นายอำเภอรายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบโดยเร็วด้วย

นอกจากการเข้ารับและพ้นจากตำแหน่งแล้ว ยังมีเหตุอันควรจำเป็นที่จะต้องมีการเลือก ผู้ใหญ่บ้านขึ้นใหม่ซึ่งระบุไว้ในพรบ.ฯ^๔ อีกด้วย ดังนี้

มาตรา ๑๙ เมื่อปรากฏเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ ให้เลือกผู้ใหญ่บ้านขึ้นใหม่

๑) กรณีที่หมู่บ้านใดมีจำนวนราษฎรเพิ่มขึ้นไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม เมื่อกำนันและ ผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลนั้นปรึกษากันเห็นว่า จำนวนราษฎรนั้นเกินกว่าความสามารถของผู้ใหญ่บ้านคน เดียวจะดูแลปกครอง ให้เรียบร้อยได้ ให้กำนันรายงานต่อนายอำเภอเพื่อพิจารณาและเสนอความเห็น ไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด ในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควร ให้ตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่และเลือก ผู้ใหญ่บ้านเพิ่มเติมขึ้นใหม่ได้

๒) กรณีที่ผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านใดว่างลง ให้เลือกผู้ใหญ่บ้านภายในกำหนดสามสิบวัน นับแต่ วันที่ผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านนั้นว่างลง ในกรณีมีความจำเป็นไม่อาจจัดให้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ภายในกำหนดตาม (๒) ได้ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดขยายเวลาออกไปได้เท่าที่จำเป็น และในระหว่างที่ยัง มิได้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ผู้ว่าราชการจังหวัดจะแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นคนหนึ่งเป็นผู้รักษาการ แทนผู้ใหญ่บ้าน หรือจะแต่งตั้งบุคคลผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๒ เป็นผู้ รักษาการผู้ใหญ่บ้านจนกว่าจะมีการเลือกผู้ใหญ่บ้านก็ได้

^๔ อ้างแล้ว, มาตรา ๑๙-๒๑, หน้า ๘.

มาตรา ๒๐ เมื่อผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งด้วยเหตุประการใด ๆ เป็นหน้าที่ของกำนันนาย ตำบลนั้น จะต้องเรียกหมายตั้งและสำมะโนครัวทะเบียนบัญชีที่ได้ทำขึ้นไว้ในหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านนั้นคืนมารักษาไว้ เมื่อผู้ได้รับตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านแทน ก็ให้มอบสำมะโนครัวและทะเบียนบัญชีทั้งปวงให้ แต่หมายตั้งนั้นกำนันต้องรีบส่งให้กรมการอำเภอ อนึ่งการที่จะเรียกคืนหมายตั้งและสำมะโนครัวทะเบียนบัญชีที่ได้กล่าวมาในข้อนี้ ถ้าขัดข้องประการใด กำนันต้องรีบแจ้งความต่อกรมการอำเภอ

มาตรา ๒๑ ถ้าผู้ใหญ่บ้านคนใดจะทำการในหน้าที่ไม่ได้ในครั้งหนึ่งคราวหนึ่งให้มอบหน้าที่ให้แก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาการแทนจนกว่า ผู้ใหญ่บ้านนั้นจะทำการในหน้าที่ได้ และรายงานให้กำนันทราบ ถ้าการมอบหน้าที่นั้นเกินกว่าสิบห้าวัน ให้กำนันรายงานให้นายอำเภอทราบด้วย

สรุปความว่า บทบาทที่มีความหมายครอบคลุมลักษณะการทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกให้เหมาะสมกับตำแหน่งที่ครอบครองอยู่ เป็นการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพทางสังคม ซึ่งบอกให้รู้ว่าแต่ละคนควรจะต้องแสดงบทบาทประพฤติปฏิบัติอะไรแค่ไหน อย่างไรบ้าง เป็นการกระทำของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง บทบาทคือแนวทางที่บุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้น ๆ บทบาทจึงมีลักษณะเป็นบรรทัดฐาน ความมุ่งหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบ และอื่น ๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกันซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนด ซึ่งหมายถึงหน้าที่อันบุคคลควรกระทำ ส่วนสถานภาพเป็นสิทธิและหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่ในการติดต่อเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสังคมส่วนรวมเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไรในสังคม ดังนั้นสถานภาพและบทบาทจึงเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน โดยสถานภาพเป็นตัวกำหนดบุคคลให้รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบ ส่วนบทบาทเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและคาดหวังให้บุคคลกระทำ

โดยผู้ใหญ่บ้าน คือบุคคลผู้ได้รับการยอมรับจากประชาชนให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคือหมู่บ้าน ซึ่งตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ กำหนดไว้ว่าในหมู่บ้านหนึ่งให้มีผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง การเข้าสู่ตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน ตามพรบ.ฯ กำหนดไว้ให้มีการคัดเลือกลงคะแนนเสียงจากประชาชน โดยผู้เสนอตัวเข้ารับการเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๒ เมื่อได้ฉันทามติเสียงส่วนใหญ่จากประชาชนในหมู่บ้านแล้ว และนายอำเภอรับรองสถานะให้ดำรงตำแหน่งผ่านการเลือกตั้งเสร็จสมบูรณ์ ผู้ใหญ่บ้านจะมีศักดิ์และสิทธิตามกฎหมายในการปกครองท้องที่ซึ่งมีบทบาทความรับผิดชอบและมีสถานภาพเป็นผู้นำหมู่บ้าน เป็นตัวแทนฝ่ายประชาชนและเป็นตัวแทนจากทางรัฐ

ส่วนการสิ้นสุดบทบาทและสถานภาพ คือพ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ มาตรา ๑๔ ที่ระบุไว้ว่าผู้ใหญ่บ้านต้องพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้ คือเสียชีวิต หรือได้รับอนุญาตจากนายอำเภอให้ลาออก หมู่บ้านที่ปกครอง

ถูกยุบ ลูกบ้านไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของราษฎรผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑ ทั้งหมดเข้าชื่อกันขอให้ออกจากตำแหน่ง และในกรณีเช่นนั้นให้นายอำเภอสั่งให้พ้นจากตำแหน่งด้วย หรือมีเหตุให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง เมื่อได้รับรายงานการสอบสวนของนายอำเภอ ว่าบกพร่องในหน้าที่หรือประพฤติตนไม่เหมาะสม ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองติดต่อกันเกินสาม เดือน ขาดการประชุมประจำเดือนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่นายอำเภอเรียกประชุมสามครั้งติดต่อกัน โดยไม่มีเหตุอันควร ถูกปลดออกหรือไล่ออกจากตำแหน่งเนื่องจากกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง และไม่ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งต้องทำอย่างน้อยทุกห้าปีนับแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้ง

๓.๓ อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตาม พรบ.ลักษณะปกครองท้องที่ ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๑ ผู้ใหญ่บ้านต้องทำหน้าที่คอยช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่ และเป็นหัวหน้าราษฎรใน หมู่บ้านของตนโดยตำแหน่งคือเป็นผู้ปกครองในหมู่บ้านและรับผิดชอบดูแลทุกข์สุขของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งพรบ. ฯ มาตรา ๒๗^๙ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่แยกเป็นข้อไว้ชัดเจนดังนี้

๑) อำนวยความเป็นธรรมและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน

๒) สร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน รวมทั้งส่งเสริม วัฒนธรรมและประเพณีในท้องที่

๓) ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อหรือรับบริการ กับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๔) รับฟังปัญหาและนำความเดือดร้อน ทุกข์สุขและความต้องการที่จำเป็นของราษฎร ในหมู่บ้าน แจ้งต่อส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ

๕) ให้การสนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือ การให้บริการของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๖) ควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบแบบ แผนของทางราชการ โดยกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ

๗) อบรมหรือชี้แจงให้ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจในข้อราชการ กฎหมาย หรือ ระเบียบ แบบแผนของทางราชการ ในการนี้สามารถเรียกราษฎรมาประชุมได้ตามสมควร

^๙ อ้างแล้ว, มาตรา ๒๗ หน้า ๙-๑๐.

๘) แจ้งให้ราษฎรให้ความช่วยเหลือในกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อบำบัดป้องกันอันตรายสาธารณะอันมีมาโดยฉุกเฉิน รวมตลอดทั้งการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัย

๙) จัดให้มีการประชุมราษฎรและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง

๑๐) ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการและรายงานเหตุการณ์ที่ไม่ปกติซึ่งเกิดขึ้น ในหมู่บ้านให้กำนันทราบ พร้อมทั้งรายงานต่อนายอำเภอด้วย

๑๑) ปฏิบัติตามภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ หรือตามที่กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอมอบหมาย

ตามมาตรา ๒๘^{๑๐} ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่และอำนาจในการที่เกี่ยวข้องกับความอาญา ดังนี้

ข้อ ๑ เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำความผิดกฎหมาย เกิดขึ้นหรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตน ต้องแจ้งความต่อกำนันนายตำบลให้ทราบ

ข้อ ๒ เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำความผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านที่ ใกล้เคียง ต้องแจ้งความต่อผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านนั้นให้ทราบ

ข้อ ๓ เมื่อตรวจพบของกลางที่ผู้กระทำความผิดกฎหมายมีอยู่ก็ดี หรือสิ่งของที่สงสัยว่าได้มาโดยการ กระทำความผิดกฎหมาย หรือเป็นสิ่งของสำหรับใช้ในการกระทำความผิดกฎหมายก็ดี ให้จับสิ่งของนั้นไว้และรับนำส่งต่อกำนัน นายตำบล

ข้อ ๔ เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังกระทำความผิดกฎหมายก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่า เป็นผู้ที่ได้กระทำความผิด กฎหมายก็ดี ให้จับตัวผู้นั้นไว้และรับนำส่งต่อกำนันนายตำบล

ข้อ ๕ ถ้ามีหมายหรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการ ให้จับผู้ใดในหมู่บ้านนั้น เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ที่จะจับผู้นั้น และรับส่งต่อกำนัน หรือกรรมการอำเภอตามสมควร

ข้อ ๖ เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้น หรือให้ยึด ผู้ใหญ่บ้านต้องจัดการให้เป็นไปตามหมาย

หลังจากได้รับฉันทามติเลือกตั้งจากประชาชนในพื้นที่และได้รับการรับรองสถานะภาพจากนายอำเภอแล้ว ผู้ใหญ่บ้านมีศักดิ์และสิทธิตามกฎหมายในการปกครองท้องที่ ซึ่งอำนาจหน้าที่ในการปกครองราษฎรในเขตหมู่บ้านมีอยู่ ๒ ประการใหญ่ ๆ ดังกล่าวแล้วและในทางปฏิบัติสามารถสรุปได้ดังนี้

ก. อำนาจหน้าที่ในทางปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ในทางปฏิบัติสามารถสรุปได้คือ ผู้ใหญ่บ้านต้องดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน เช่น เมื่อเกิดทุกข์ภัยแก่ลูกบ้าน ให้แจ้ง

^{๑๐}.อ้างแล้ว, มาตรา ๒๘ หน้า ๑๐,

กำนันเพื่อหาทางป้องกัน นำประกาศคำสั่งของรัฐบาลแจ้งลูกบ้าน ทำบัญชีทะเบียนราษฎรในหมู่บ้าน เมื่อมีเหตุการณ์ประหลาดให้แจ้งกำนัน เช่น พบคนแปลกหน้าให้นำตัวส่งกำนัน และในกรณีที่มีเหตุร้ายเกิดขึ้นให้เรียกลูกบ้านช่วยกันป้องกันและระงับได้และแจ้งกำนัน ดูแลควบคุมลูกบ้านให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ อบรมสั่งสอนลูกบ้านมิให้อาฆาตมาดร้ายกัน ฝึกอบรมลูกบ้านให้รู้จักหน้าที่และการทำการในเวลารบ ประชุมลูกบ้านเป็นครั้งคราวเพื่อแจ้งข้อราชการ มีการส่งเสริมอาชีพ และป้องกันโรคติดต่อ ทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดี ตรวจตรารักษาประโยชน์ในการอาชีพราษฎร จัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ประชุมกรรมการหมู่บ้าน ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนัน ให้ราษฎรช่วยเหลือสาธารณประโยชน์

ข. อำนาจในทางอาญา ในทางปฏิบัติสามารถสรุปได้คือ เมื่อทราบว่ามีกระทำความผิดกฎหมายหรือสงสัยเกิดในหมู่บ้านให้แจ้งกำนัน และหรือเมื่อทราบว่ามีกระทำความผิดกฎหมายหรือสงสัยว่าเกิดในหมู่บ้านใกล้เคียง ให้แจ้งผู้ใหญ่บ้านข้างเคียงนั้นทราบ กรณีพบของกลางทำผิดให้ส่งกำนัน และหรือเมื่อสงสัยผู้ใดว่าทำผิด กำลังทำผิดให้จับกุมส่งอำเภอหรือกำนัน เมื่อมีหมายสั่งจับผู้ใดหรือคำสั่งราชการให้จับผู้ใดนั้นส่งกำนัน หรืออำเภอตามสมควร เจ้าพนักงานมีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้น หรือให้ยึดผู้ใหญ่บ้านต้องจัดการให้เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน เป็นต้น

สรุปความว่า หลักจากได้รับฉันทามติเลือกตั้งจากประชาชนในพื้นที่และได้รับการรับรองสถานะภาพจากนายอำเภอแล้ว ผู้ใหญ่บ้านมีศักดิ์และสิทธิตามกฎหมายในการปกครองท้องที่ อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตาม พรบ.ลักษณะปกครองท้องที่ ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๑ ผู้ใหญ่บ้านต้องช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่ และเป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้านของตนโดยตำแหน่ง คือเป็นผู้ปกครองในหมู่บ้านและรับผิดชอบดูแลทุกข์สุขของประชาชนในพื้นที่ คืออำนวยความสะดวกและเป็นธุระรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในหมู่บ้าน ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในการติดต่อหรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

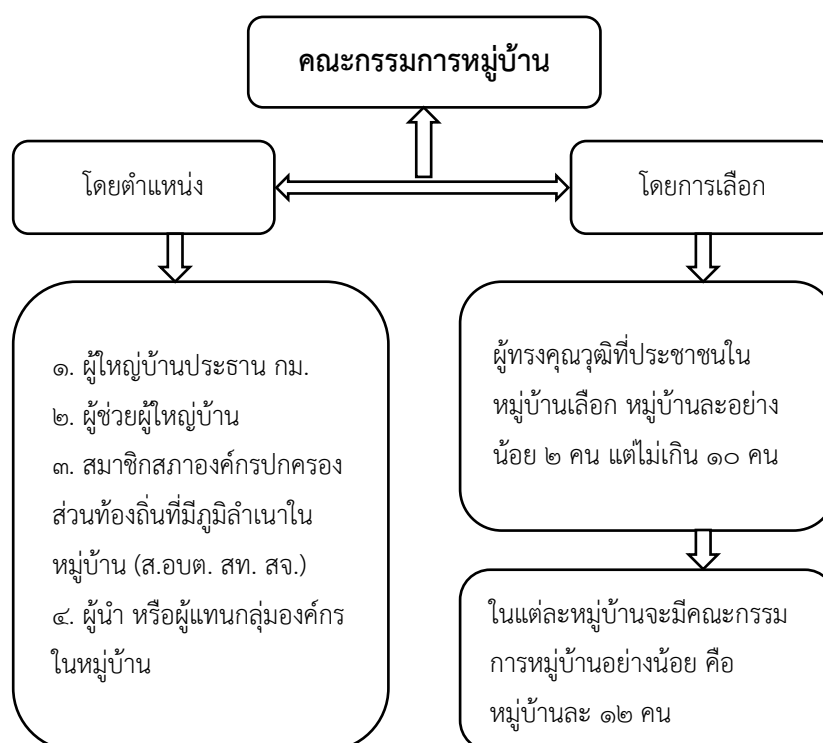
รับฟังปัญหาและนำความเดือดร้อน ทุกข์สุขและความต้องการที่จำเป็นของราษฎรในหมู่บ้าน แล้วแจ้งต่อส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ อบรมชี้แจงและควบคุมดูแลราษฎรให้มีความรู้ความเข้าใจในข้อราชการ กฎหมาย หรือระเบียบ แบบแผนของทางราชการ และปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ โดยกระทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ ประสานงานให้ราษฎรช่วยเหลือกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อบำบัดปัดป้องภัยอันตราย สาธารณะอันมีมาโดยฉุกเฉิน รวมตลอดทั้งการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัย และต้องจัดให้มีการประชุมราษฎรและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนันหรือทางราชการและรายงานเหตุการณ์ที่ไม่ปกติซึ่งเกิดขึ้น ในหมู่บ้านให้กำนันทราบ พร้อม

ทั้งรายงานต่อนายอำเภอด้วย รวมถึงปฏิบัติตามภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ

๓.๔ โครงสร้างการบริหารงานและการปฏิบัติหน้าที่

ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทการบริหารหมู่บ้าน คือเป็นประธานคณะกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่งและมีทีมงานร่วมบริหาร คือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งจากผู้ซึ่งราษฎรในหมู่บ้านเลือกเป็นกรรมการ มีการดำเนินกิจการอันเป็นอำนาจหน้าที่ และปฏิบัติตามกฎหมาย หรือระเบียบของทางราชการหรือที่นายอำเภอมอบหมาย หรือผู้ใหญ่บ้านร้องขอ โดยการดำเนินกิจการต่าง ๆ ผู้ใหญ่บ้านจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านคอยช่วยเหลือ แนะนำ รวมถึงให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การดำเนินงานภายในหมู่บ้าน ตามขอบเขตของอำนาจหน้าที่^{๑๑}

ก. โครงสร้างการบริหารหมู่บ้าน



ตารางภาพที่ ๓.๑ : แสดงโครงสร้างการบริหารหมู่บ้าน

^{๑๑} อ้างแล้ว, มาตรา ๒๘ ตร., หน้า ๑๑.

ผู้ใหญ่บ้านต้องร่วมกับกำนันท้องที่เพื่อพิจารณาคัดเลือกราษฎรที่มีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๖ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ โดยทั้งสองตำแหน่งมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๕ ปี เมื่อผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งไม่ว่าด้วยเหตุใด ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ต้องออกจากตำแหน่งด้วย คือพ้นวาระจากตำแหน่งโดยปริยาย^{๑๒} และในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อย ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบสามารถใช้อาวุธปืนของทางราชการได้ และการเก็บรักษาและการใช้อาวุธปืนให้เป็นไปตามข้อบังคับของกระทรวงมหาดไทย^{๑๓}

ผู้ใหญ่บ้านมีปฏิสัมพันธ์กับทีมงานตามโครงสร้างการบริหารงานในการปฏิบัติหน้าที่คือเป็นประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๒ ฝ่ายซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๒๘ ทวิ คอยช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน คือ

๑) ผู้ช่วยฝ่ายปกครอง โดยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองมีได้หมู่บ้านละ ๒ คน เว้นแต่หมู่บ้านใดมีความจำเป็นที่ต้องมีมากกว่า ๒ คน ต้องขออนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย ซึ่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองมีอำนาจดังต่อไปนี้

- ช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติกิจการตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่ บ้านเท่าที่ได้รับ
- เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้าน ในกิจการที่ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่

๒) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ หมู่บ้านใดจะมีได้ต้องให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้อนุมัติตามจำนวนที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ คือตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน ถ้ารู้เห็นหรือทราบเหตุการณ์เกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านเกี่ยวกับความสงบ เรียบร้อย ให้แจ้งต่อผู้ใหญ่บ้าน ถ้ามีคนจรเข้ามาในหมู่บ้านและสงสัยว่ามาโดยไม่สุจริตให้นำตัวส่งผู้ใหญ่บ้าน ระงับเหตุ ปรามปราม ติดตามจับผู้ร้าย ตรวจจับสิ่งของที่ผิดกฎหมายส่งผู้ใหญ่บ้าน ควบคุมตัวผู้สงสัยว่าได้กระทำความผิดและกำลังจะหลบหนีส่งผู้ใหญ่บ้าน ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ใหญ่บ้านซึ่งสั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย

และมาตรา ๒๘ ตริ ในหมู่บ้านหนึ่งให้มีคณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาในหมู่บ้าน ผู้นำหรือผู้แทนกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านเป็นกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่ง และกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งจากผู้ซึ่งราษฎรในหมู่บ้านเลือกเป็นกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่น้อยกว่าสองคนแต่ไม่เกินสิบคน

^{๑๒} อ้างแล้ว, มาตรา ๑๕, มาตรา ๑๘, หน้า ๗.

^{๑๓} อ้างแล้ว, มาตรา ๒๘ จัตวา, หน้า ๑๐.

โดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้าน เกี่ยวกับกิจการที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามกฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ หรือที่นายอำเภอมอบหมาย หรือที่ผู้ใหญ่บ้านร้องขอ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นองค์กรหลักที่รับผิดชอบในการบูรณาการ จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน และบริหารจัดการกิจกรรมที่ดำเนินงานในหมู่บ้านร่วมกับองค์กรอื่นทุกภาคส่วน ผู้นำหรือผู้แทนกลุ่มหรือองค์กรใดจะมีสิทธิเป็นกรรมการหมู่บ้านตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงมหาดไทย กำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ผู้ใหญ่บ้านในฐานะประธานกรรมการหมู่บ้านมีบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่^{๑๔} คือต้อง

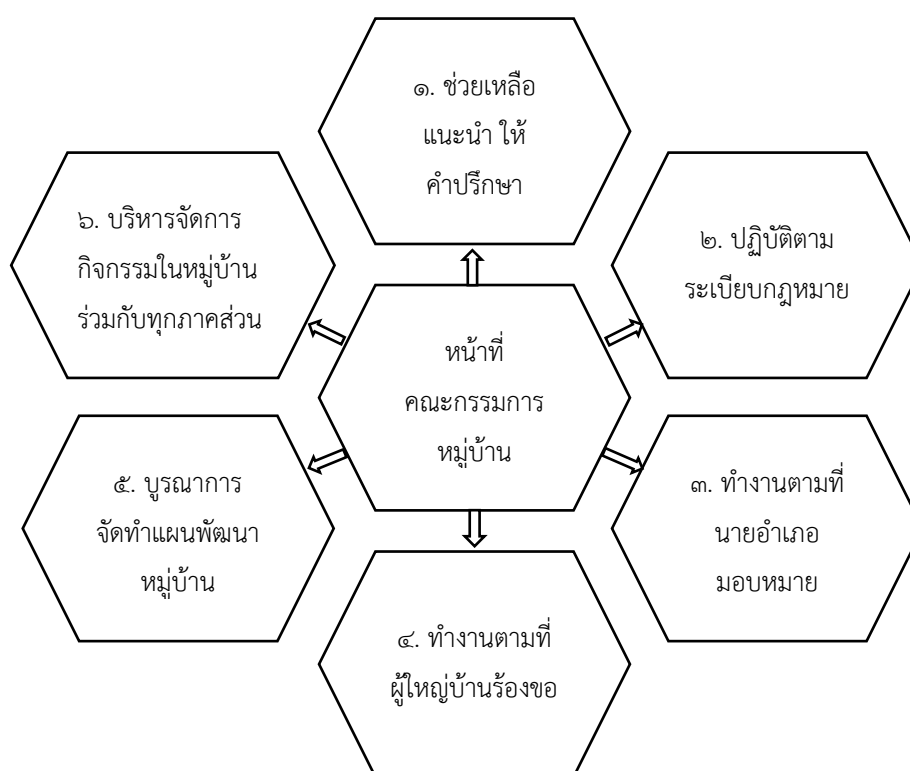
- ๑) เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงและเป็นแบบอย่าง ที่ดีให้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน
- ๒) ศึกษาข้อกฎหมายและระเบียบวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการหมู่บ้านให้ เข้าใจอย่างถ่องแท้ และติดตามข้อมูลข่าวสารอย่างใกล้ชิดเพื่อให้รู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลง
- ๓) ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง เพื่อแจ้งข้อ ราชการและหารือแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน
- ๔) มีการมอบหมายงาน กระจายความรับผิดชอบ ให้คณะทำงานแต่ละด้านตาม ความรู้ ความสามารถ สิ่งสำคัญต้องเน้นการทำงานเป็นทีม ไม่ควรเป็นพระเอกคนเดียวเหมือนในอดีต
- ๕) สร้างเครือข่ายและแสวงหาความร่วมมือกับทุกภาคส่วน
- ๖) ติดตามผลงานตามที่ได้มอบหมายว่าเป็นอย่างไร ต้องปรับปรุง เพิ่มเติมส่วนใด หรือไม่
- ๗) ประเมินผลงานตามที่ได้มอบหมายว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่ เพียงไร สมควรจะ มอบหมายงานนั้น ๆ ให้ทำต่อหรือไม่ถ้าไม่ ควรสับเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าที่ให้เหมาะสม
- ๘) ปฏิบัติตนเป็นผู้ประสานงานที่ดี

๓.๕ โครงสร้างการปฏิบัติหน้าที่

โดยเริ่มแรกกฎหมายกำหนดให้ กม. ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นกรรมการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีกไม่น้อยกว่า ๒ คน แต่ปัจจุบัน กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครองได้เสนอให้มี การแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง ท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑ เกี่ยวกับโครงสร้างและ

^{๑๔} คู่มือ กม., คณะกรรมการหมู่บ้าน, (ส่วนพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องที่ สำนักบริหารการ ปกครองท้องที่ กรมการปกครอง มกราคม ๒๕๕๗), หน้า ๑๙.

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) โดยยึดหลัก “การบูรณาการคนและบูรณาการงานในหมู่บ้าน” ทำหน้าที่บริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านเปรียบเสมือนเป็น “คณะรัฐมนตรีของหมู่บ้าน” เพื่อให้เกิดเอกภาพ และก่อประโยชน์สูงสุดต่อพี่น้องประชาชนในพื้นที่ ดังคำขวัญที่ว่า “ประเทศต้องมีรัฐบาล หมู่บ้านต้องมี กม.”^{๑๕} ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านปัจจุบันมีความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้



ตารางภาพที่ ๓.๒ : แสดงโครงสร้างการปฏิบัติหน้าที่

บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านนั้น ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องเน้นให้ “ทำงานเป็นทีม” โดยให้ กม. เป็นผู้ช่วย เหลือผู้ใหญ่บ้านในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งมีอยู่มากมาย ดังนี้

๑) การช่วยเหลือแนะนำและให้คำปรึกษาผู้ใหญ่บ้าน ก็คือการให้ความช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด อำนาจหน้าที่ไว้ทั้งการอำนวยความสะดวก การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ และการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐรวมทั้งการเป็นผู้ช่วยนายอำเภอของผู้ใหญ่บ้าน

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

๒) การปฏิบัติตามระเบียบ กฎหมาย คือการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้มีระเบียบหรือกฎหมายให้อำนาจรับรองไว้ เช่น การประนีประนอมข้อพิพาทในหมู่บ้าน เป็นต้น

๓) การทำงานตามที่นายอำเภอมอบหมาย คือในบางครั้งนายอำเภออาจมีภารกิจหรือมีความจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน จึงจะทำให้การทำงานนั้นประสบความสำเร็จนายอำเภอก็จะมอบหมายให้ คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านช่วยเหลือทำงานนั้น ๆ เช่น การเฝ้าระวังและป้องกันโรคที่แพร่ระบาด การเฝ้าระวังเยาวชนกลุ่มเสี่ยงเพื่อไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การสำรวจข้อมูลต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เป็นต้น

๔) การทำงานตามที่ผู้ใหญ่บ้านร้องขอ คือในบางครั้งผู้ใหญ่บ้านอาจจะมียานอื่นที่จะต้องทำนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ใน ระเบียบ กฎหมายและไม่สามารถที่จะทำงานนั้น ๆ คนเดียวได้ จึงต้องร้องขอให้คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านช่วยเหลือ เช่น การสำรวจข้อมูลที่ต้องเข้าถึงทุกครัวเรือน การขอรับบริจาคในงานบุญประเพณีหรืองานประจำปีของหมู่บ้าน เป็นต้น

๕) การบูรณาการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน โดยจะแบ่งออกเป็น ๒ กรณีดังนี้

๕.๑ ในกรณีที่หมู่บ้านนั้นมีแผนอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็นแผนที่เกิดจาก การสนับสนุนของหน่วยงานใดที่ได้ทำขึ้นในหมู่บ้านไม่ว่าจะเรียกว่าแผนชุมชน แผนชีวิตชุมชน หรือแผนชุมชนพึ่งตนเอง หรือเรียกชื่ออย่างอื่น คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านก็จะมีหน้าที่ประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อรวบรวมแผนทุกแผนให้เป็นแผนเดียวกันเรียกว่า “แผนพัฒนาหมู่บ้าน”

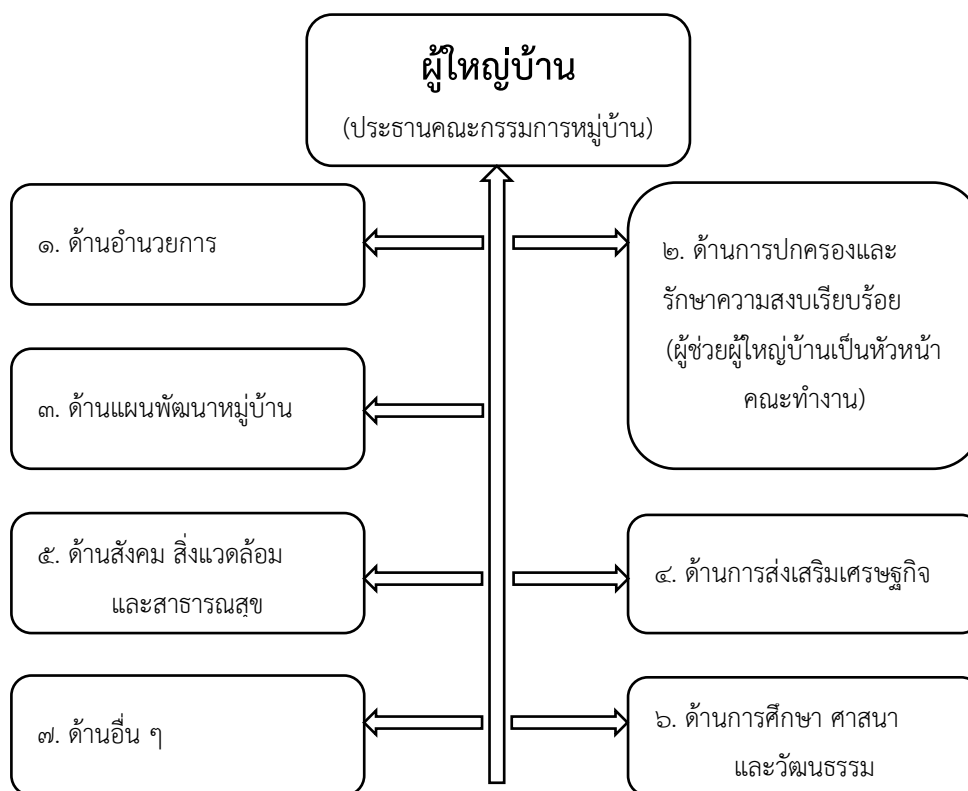
๕.๒ กรณีที่หมู่บ้านนั้น ๆ ยังไม่มีแผนใด ๆ เลย คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านก็จะมีหน้าที่ร่วมกับประชาชนในหมู่บ้านบูรณาการจัดทำ “แผนพัฒนาหมู่บ้าน” ขึ้นใหม่

๖) การบริหารจัดการกิจกรรมในหมู่บ้านร่วมกับองค์กรอื่นทุกภาคส่วน ภารกิจข้อนี้เป็นภารกิจสำคัญ เนื่องจากตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นมุ่งให้คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านเป็นกลไกหลักในหมู่บ้านเปรียบเสมือนเป็น “คณะรัฐมนตรีของหมู่บ้าน” ดังนั้น ไม่ว่าหน่วยงานหรือองค์กรใดก็ตามที่มีภารกิจ หรือโครงการกิจกรรมใด ๆ ที่จะต้องทำในหมู่บ้าน จะต้องประสานผ่าน คณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน แล้วคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านจะต้องรับผิดชอบดำเนินการหรือร่วมรับผิดชอบ ดำเนินการกับหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ

นอกจากคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านจะมีหน้าที่ตามกฎหมาย มาตรา ๒๘ ตี^{๑๖} ดังกล่าวแล้ว ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. ๒๕๕๑ ยังกำหนดให้คณะกรรมการหมู่บ้าน

^{๑๖} สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ระเบียบ/คู่มือ/กฎหมาย, พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน), มาตรา ๒๘ ตี, หน้า ๑๑, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://pab.dopa.go.th/mmnu4.html> [๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐].

แบ่งออกเป็น คณะทำงานด้านต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นด้วย โครงสร้าง คณะทำงานด้านต่าง ๆ สามารถเขียนเป็นแผนภาพและอธิบายได้ ดังนี้



ตารางภาพที่ ๓.๓ : แสดงโครงสร้างคณะทำงานด้านต่าง ๆ

หน้าที่ของคณะทำงาน

๑) ด้านอำนวยการ มีหน้าที่ดังนี้

- ๑.๑ จัดการงานธุรการ การจัดเก็บเอกสารต่าง ๆ ของหมู่บ้าน
- ๑.๒ จัดการจัดประชุม เช่น การประชุม กม. การประชุมหมู่บ้าน ฯ
- ๑.๓ จัดการกรับจ่ายและเก็บรักษาเงินและทรัพย์สินของหมู่บ้าน
- ๑.๔ จัดการประชาสัมพันธ์ข่าวสารสร้างความเข้าใจกับประชาชน
- ๑.๕ จัดการประสานงานและติดตามการทำงานของคณะทำงานในด้านต่าง ๆ ทั้ง ๗ คณะ
- ๑.๖ จัดการจัดทำรายงานผลการดำเนินการของคณะทำงานในรอบปีว่ามีผลงานใน

เรื่องใดบ้าง

- ๑.๗ จัดการงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

๒) ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย มีหน้าที่ดังนี้

- ๒.๑ จัดการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมี

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒.๒ จัดการส่งเสริมอุดมการณ์และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยดังนี้

- ยึดหลักกฎหมาย ความมีเหตุผลและสันติวิธี
- ปฏิบัติตามเสียงข้างมาก รับฟังเสียงข้างน้อย
- มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคม
- เสียสละและรับผิดชอบต่อส่วนรวม

๒.๓ จัดการส่งเสริมดูแลให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของหมู่บ้าน

๒.๔ จัดการสร้างความเป็นธรรมและประนีประนอมข้อพิพาท

๒.๕ จัดการตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อย และการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดภายในหมู่บ้าน

๒.๖ จัดการคุ้มครองดูแลรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง ป่าชุมชน เป็นต้น

๒.๗ จัดการป้องกันบรรเทาสาธารณภัยและภัยอันตรายของหมู่บ้าน ทั้ง ภัยที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น พายุ โคลนถล่ม น้ำท่วมฯ และภัยจากการกระทำของมนุษย์ เช่น โจรปล้น ลักทรัพย์ การก่อความไม่สงบ เป็นต้น

๓) ด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน มีหน้าที่ ดังนี้

๓.๑ จัดการบูรณาการ จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน

๓.๒ จัดการประสานจัดทำโครงการเกี่ยวกับการพัฒนา หมู่บ้านร่วมกับคณะทำงานด้าน ต่าง ๆ เพื่อดำเนินการหรือขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น ภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓.๓ จัดการรวบรวมและจัดทำข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

๓.๔ จัดการติดตามผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาหมู่บ้าน

๔) ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ มีหน้าที่ ดังนี้

๔.๑ จัดการส่งเสริมการดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในหมู่บ้าน

๔.๒ จัดการพัฒนาและส่งเสริมการประกอบอาชีพ การผลิตและการตลาดเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในหมู่บ้าน

๔.๓ จัดงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

๕) ด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข มีหน้าที่ดังนี้

๕.๑ จัดการพัฒนาศรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ รวมถึงการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

๕.๒ จัดการสงเคราะห์ผู้ยากจนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

๕.๓ จัดการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕.๔ จัดการสาธารณสุข

๖) ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีหน้าที่ดังนี้

จัดการส่งเสริมการศึกษา ศาสนา การบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาของหมู่บ้าน หรืองานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

๗) จัดด้านอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของสภาพภูมิสังคมตามบริบทของแต่ละพื้นที่ว่าสมควรจะจัดตั้งคณะทำงานเพิ่มเติมจาก ๖ คณะข้างต้นหรือไม่อย่างไร เช่น ด้านการพัฒนาการเกษตร ด้านเด็กและเยาวชน ด้านการพัฒนาการเมือง และการอำนวยความสะดวกเป็นธรรม เป็นต้น^{๑๗}

สรุปความว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทการบริหารหมู่บ้านตามโครงสร้าง คือเป็นประธานคณะกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่งและมีทีมงานร่วมบริหาร โดยมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๒ ฝ่ายคอยช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่ และมีคณะกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งจากผู้ซึ่งราษฎรในหมู่บ้านเลือกเป็นกรรมการ มีการดำเนินกิจการอันเป็นอำนาจหน้าที่ และปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบของทางราชการหรือที่นายอำเภอมอบหมาย โดยการดำเนินกิจการต่าง ๆ ผู้ใหญ่บ้านจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านคอยช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการดำเนินงานภายในหมู่บ้าน ตามขอบเขตของอำนาจหน้าที่ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ตามโครงสร้างการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการที่ร่วมกันบริหารหมู่บ้าน เป็นโครงสร้างที่ชี้ให้เห็นถึงวิธียุทธนาการ การทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคี คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านเป็นทีมงานที่ช่วยเสริมบทบาทการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีหน้าที่เป็นผู้เสนอแนะและให้คำปรึกษาผู้ใหญ่บ้านในการปฏิบัติหน้าที่ มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือแนวทางการทำงานในแต่ละเรื่องร่วมกันว่าควรจะเป็นอย่างไร เพื่อระดมสมองและหาทางออกคือข้อตกลงร่วมกัน ก่อนที่จะลงมือทำงาน กล่าวคือต้อง “ร่วมกันคิด แล้วแยกกันทำ”

ซึ่งการปฏิบัติงานของผู้ใหญ่บ้านร่วมกับคณะกรรมการจะแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยภารกิจที่สำคัญของผู้ใหญ่บ้าน คือมีหน้าที่อำนวยความสะดวก พร้อมทั้งสร้างความสมานฉันท์และความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน คือการบำบัดทุกข์ให้กับประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ และบำรุงสุขคือการบูรณาการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านแล้วนำไปปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในของแต่ละบริบทชุมชนไม่เหมือนกัน ปัญหาในการ

^{๑๗} คู่มือ กม., คณะกรรมการหมู่บ้าน, (ส่วนพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องที่ สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง มกราคม ๒๕๕๗), หน้า ๑๕-๑๘.

ปฏิบัติหน้าที่จึงมีเกิดขึ้นแตกต่างกันไป และปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในตำบลและหมู่บ้าน แต่กฎหมายไม่ได้แก้ไขหรือปรับลดบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านลงแต่อย่างใด โดยเฉพาะหน้าที่ตามพรบ. ลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ รวมถึงงานตามนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นงานภูมิภาคที่ต้องอาศัยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปฏิบัติ และจากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองผสมผสานกับกระแสผลักดันการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันค่อนข้างจะมีปัญหาในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านในตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

๓.๖ บริบททั่วไปของตำบลศรีณรงค์

ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงสภาพโดยทั่วไปของตำบลศรีณรงค์รวมถึงปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านอยู่ ๓ ด้านคือ ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีรายละเอียดดังนี้

๓.๖.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาการปฏิบัติหน้าที่

ตำบลศรีณรงค์ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ โดยมีพื้นที่แยกออกจากตำบลชุมพลบุรี เดิมเป็นสภาตำบลศรีณรงค์ได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลศรีณรงค์ เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ มีกำนันคนแรกคือ นายทองปาน ปริบูรณ์ เป็นผู้ตั้งชื่อตำบลโดยตั้งตามชื่อหมู่บ้านที่ตนปกครองอยู่คือบ้านศรีณรงค์ เดิมมี ๑๗ หมู่บ้าน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีการแยกหมู่บ้านออกไป ๕ หมู่บ้าน ให้ตำบลกระเบื้อง ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีการตั้งหมู่บ้านเพิ่มขึ้นอีก ๑ หมู่บ้าน ปัจจุบันตำบลศรีณรงค์ มีหมู่บ้านทั้งหมด ๑๓ หมู่บ้าน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๓ เขต ประกอบด้วย

หมู่ที่ ๑ บ้านสำโรง	หมู่ที่ ๒ บ้านเบง
หมู่ที่ ๓ บ้านท่าลาด	หมู่ที่ ๔ บ้านโนนโจด
หมู่ที่ ๕ บ้านชีเหล็ก	หมู่ที่ ๖ บ้านโคกเม็ก
หมู่ที่ ๗ บ้านยางชุมใต้	หมู่ที่ ๘ บ้านศรีณรงค์
หมู่ที่ ๙ บ้านวังศิลา	หมู่ที่ ๑๐ บ้านสำโรงเหนือ
หมู่ที่ ๑๑ บ้านโคกสนวน	หมู่ที่ ๑๒ บ้านยางชุมเหนือ
หมู่ที่ ๑๓ บ้านยางน้อย	

ทิศเหนือ จรดตำบลราชบุรีเจริญ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ จรดตำบลสะแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันออก จรดตำบลชุมพลบุรี อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตก จรดตำบลกระเบื้อง อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่โดยรวมประมาณ ๗๐ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๔๓,๗๕๐ ไร่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีถนนสายอำเภอสตึก – อำเภอท่าตูม ตัดผ่าน คุณภาพดินดีปานกลาง เหมาะแก่การทำอาชีพการเกษตร โดยพื้นที่ตำบลศรีณรงค์ มีสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย ประชาชนส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม แทบทุกบ้านมีนาไร่

ผลผลิตหรือสินค้า / บริการ ที่สำคัญของตำบลได้แก่

- ๑) ข้าวหอมมะลิ
- ๒) ฝ้ายไหม

กลุ่มประชากรด้านเศรษฐกิจ

- ๑) การรวมกลุ่มเพื่อการอาชีพ จำนวน ๖ กลุ่ม สมาชิกรวม ๓๐ คน
- ๒) การรวมกลุ่มเพื่อการออมทรัพย์ จำนวน ๑๓ กลุ่ม สมาชิกรวม ๖๓๘ คน มียอดเงินออมรวม ๘๙๖,๒๕๑.๗๖ บาท

- ๓) อื่น ๆ จำนวน ๑๓ กลุ่ม สมาชิกรวม ๑๐๘ คน^{๑๘}

๓.๖.๒ ปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

ในงานวิจัยฉบับนี้จะได้ศึกษาข้อมูลปัญหาในพื้นที่กลุ่มเป้าหมายอยู่ ๓ ด้านดังนี้

- ๑) ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย
- ๒) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ
- ๓) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓.๗ สรุปปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน (จากการสัมภาษณ์)

๑. ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านพบว่า ๓ ใน ๙ หมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ปัญหาในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยนั้น ส่วนมากและส่วนใหญ่จะมีปัญหาในช่วงเทศกาล เช่น เมื่อมีงานบุญตามประเพณีและมีมหรสพต่าง ๆ งานฉลอง หรืองานรื่นเริงที่วัด โรงเรียนหรือในหมู่บ้านก็ตาม จะพบปัญหาที่คล้ายกัน คือ มีการทะเลาะวิวาทก่อกวนกันของกลุ่มวัยรุ่น ครอบครัวขาดการอบรมดูแลอย่างใกล้ชิด เนื่องจากมารดาบิดาต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ เด็กและเยาวชนจึงต้องอยู่กับผู้สูงอายุคือญาติผู้ใหญ่ซึ่งการดูแลอาจไม่ทั่วถึง และนอกจากการทะเลาะวิวาทแล้วยังมีปัญหาด้านยาเสพติด และผู้สาวร่วมอยู่ด้วยในบางหมู่บ้าน

^{๑๘} องค์การบริหารส่วนตำบลศรีณรงค์ ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.srinarong.go.th/index.php>[๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑].

๒. ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน พบว่าทั้ง ๙ หมู่บ้าน มีประเด็นหลักของปัญหาร่วมกัน คือปัญหาเรื่องปัจจัยการผลิต เช่น น้ำในการเกษตร เนื่องจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติไม่พอเพียง ดินเสื่อมคุณภาพ บ่อน้ำสาธารณะชำรุดและตื้นเขิน ทำให้ผลผลิตได้ไม่ตรงกับความต้องการ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของรายได้ คือเกษตรกรไม่มีรายได้จากทางอื่นนอกจากการขายข้าว และในขณะเดียวกันราคาข้าวก็ตกต่ำ ไม่สอดคล้องกับการลงทุน อีกประเด็นคือ คนในชุมชนขาดอาชีพเสริม ขาดงบประมาณและความรู้ในการประกอบอาชีพ และนอกจากนี้ยังมีประเด็นปัญหาเพิ่มเติมคือ เมื่อผู้ใหญ่บ้านนำโครงการส่งเสริมอาชีพในด้านต่าง ๆ ที่ได้ประชุมร่วมกัน กับกรรมการหมู่บ้าน แล้วนำเข้ามาส่งเสริมในหมู่บ้าน หากแต่ยังขาดการให้ความร่วมมือจากประชาชนในหมู่บ้านนั้น ๆ สาเหตุหลักก็คือโครงการบางอย่างนั้น ไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านรายได้เพียงพอ หรือบางโครงการที่ประชาชนต้องการแต่มีความล่าช้าในการอนุมัติ

๓. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน พบว่าทั้ง ๙ หมู่บ้าน มีประเด็นหลักของปัญหาในด้านนี้ร่วมกัน คือ ชุมชนขาดป่าธรรมชาติ และสถานที่ทิ้งขยะ

ปัญหาความขาดตกบกพร่องในการให้บริการประชาชนย่อมมีบ้างเป็นเรื่องธรรมดา ของงานบริการที่เป็นเรื่องของความพึงพอใจ ซึ่งดีบ้างไม่ดีบ้างตามทัศนะของแต่ละบุคคล ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ปกครองที่ดีได้จะต้องแสดงบทบาทที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของชุมชน ซึ่งบทบาทการแก้ปัญหาของผู้ใหญ่และกรรมการทั้ง ๙ หมู่บ้านของตำบลศรีณรงค์โดยการปรับใช้ข้อธรรมจากสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ประการนั้น จะได้กล่าวในบทที่ ๔ ต่อไป

บทที่ ๔

แนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปปุริสธรรม

บทที่ ๔ นี้จะได้ศึกษาหลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ใน ๓ ด้าน คือ ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยแบบสอบถามที่สังเคราะห์จากธรรมทั้ง ๗ ประการร่วมกับสภาพปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้

๔.๑ หลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย

หลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของผู้ใหญ่หมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลศรีณรงค์นั้น ส่วนใหญ่จะมีลักษณะการทำงานที่คล้าย ๆ กัน และมีประเด็นปัญหาที่ใกล้เคียงกัน โดยผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์รวบรวมสรุปข้อมูลไว้ดังนี้

ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านพบแนวทางการแก้ปัญหา คือ ผู้ใหญ่หมู่ ๒ นายสำเภา ช่อทอง^๑ ให้ความเห็นว่า เมื่อชาวบ้านเดือดร้อนเกิดปัญหาต่าง ๆ ผู้ใหญ่พร้อมผู้ช่วยและกรรมการจะมาช่วยกันแก้ปัญหาโดยสอบถามเหตุที่แท้จริงก่อนในเบื้องต้น (ธัมมัญญตา รู้เหตุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ) จากนั้นไกล่เกลี่ยไปตามเรื่องด้วยความยุติธรรม โดยให้จบลงอย่างสันติ ไม่ว่าจะเป็นข้อพิพาทหรือการทะเลาะวิวาท ผู้ใหญ่และคณะกรรมการหมู่บ้านจะช่วยกันแก้ไขประณีตระนอง ออมชอม และให้อยอมความในลักษณะต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริงด้วยความเหมาะสมเป็นการระงับเหตุในเบื้องต้น เพื่อไม่ให้เรื่องถึงอำเภอถึงโรงพัก เป็นต้น เรียกชาวบ้านประชุมกันทุกเดือนเพื่อรับเรื่อง ชี้แจง ประชุมวางแผนในเรื่องต่าง ๆ เพื่อหาข้อสรุปตกลงร่วมกันด้วยมติเสียงส่วนใหญ่ในที่ประชุม

ผู้ใหญ่หมู่ ๓ นายอุตสา โพธิ์ล้อม^๒ ให้ความเห็นว่า การทำงานในตำแหน่งนี้ต้องมีความเสียสละ ซื่อสัตย์ สุจริต ให้ความเสมอภาค (บุคคลัญญตา รู้จักบุคคล ในแง่การวางตนที่เหมาะสม

^๑ สัมภาษณ์ นายสำเภา ช่อทอง, ผู้ใหญ่หมู่ ๒ บ้านเบง ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^๒ สัมภาษณ์ นายอุตสา โพธิ์ล้อม, ผู้ใหญ่หมู่ ๓ บ้านท่าลาด ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๖๐.

และรู้จักใช้คนในการแก้ปัญหา) เป็นกันเองกับทุกคนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย และรับฟังความคิดเห็นของทุกคน ส่วนในเรื่องข้อมูลข่าวสารจากทางราชการจะมีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทราบในเรื่องต่าง ๆ ผ่านหอกระจายข่าวและประชุมชี้แจงในวาระปกติคือเดือนละครั้ง แต่หากมีความจำเป็นเร่งด่วนก็จะเรียกประชุมทันที มีการประสานงานคือรับเรื่องและช่วยเหลือดูแลเมื่อชาวบ้านเดือดร้อนในเรื่องต่าง ๆ และบางครั้งมีอุบัติเหตุรถชนผมก็ต้องรีบพาคนเจ็บไปส่งโรงพยาบาล ในเรื่องใกล้เคียงข้อพิพาทจะมีการตั้งกรรมการขึ้นมาดูแลในเรื่องนี้จำนวน ๕ คน เวลาเมื่อเรื่องเกิดขึ้น ผมและกรรมการทั้งหมดจะช่วยกันเจรจาประนีประนอมให้เรื่องจบ ไม่อยากให้ต้องถึงโรงพัก ซึ่งส่วนใหญ่จะแก้ไขผ่านไปได้ด้วยดี มีบางกรณีที่เกิดลงกันไม่ได้ก็จำเป็นต้องให้ถึงโรงพักเพราะคู่กรณีไม่ยอมก็ต้องปล่อยไปตามขั้นตอน แต่ส่วนใหญ่จะเจรจากันได้ มีการบอกกล่าวกันอยู่เป็นประจำในเรื่องความสงบภายในหมู่บ้าน เมื่อชาวบ้านมีความจำเป็น เช่น เจ็บป่วยผมก็พาไปส่งโรงพยาบาล นายอุตสากกล่าว

ผู้ใหญ่มุ่ย ๔ นายประหยัด บุตรวัตร^๓ ให้ความเห็นว่า ในการให้ความช่วยเหลือต้องดูเป็นรายกรณีไป (ธัมมัญญตา รู้เหตุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ) ถ้าชาวบ้านมีการทะเลาะวิวาทกัน ผู้ใหญ่และกรรมการก็จะเข้าไประงับเหตุ (บุคคลัญญตา รู้จักบุคคล ในแง่การวางตนที่เหมาะสมและรู้จักใช้คนในการแก้ปัญหา) ด้วยความเป็นธรรมโดยชี้แจงประเด็นที่ผิดถูกให้คู่กรณีเข้าใจ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านก็จะเชื่อฟัง เหตุผลและตกลงยอมความกันได้ในเรื่องต้นเกือบทุกราย. . . ในส่วนของผู้ใหญ่มุ่ย ๕ นายบุญ ทองริม^๔ ให้ความเห็นว่า ปัญหาและอุปสรรคบางครั้งก็เกิดขึ้นบ้าง (ปรีสัญญตา รู้จักชุมชนในแง่งานประเพณี) เช่น ช่วงเทศกาลงานบุญประจำปี และแม้แต่ช่วงปกติก็มีบ้างแต่ก็สามารถแก้ไขได้ โดยการกล่าวชี้แจงข้อผิดข้อถูกอธิบายหาข้อตกลงร่วมกันได้ ลูกบ้านก็ยอมรับตามเป็นจริง เรื่องก็ระงับลงได้ด้วยดี

ผู้ใหญ่มุ่ย ๖ นายสมร ลุนลาด^๕ ให้ความเห็นว่า วิธีการบริหารงานที่ดีนั้น ต้องมีการแจ้งประสานขอความร่วมมือในเรื่องในด้านต่าง ๆ วิธีการคือประกาศผ่านหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน เมื่อมีงานในหมู่บ้าน เช่น งานแต่ง งานบุญ ฯลฯ ผู้ใหญ่ต้องถึงก่อน (กัลลัญญตา รู้กาลในแง่ที่รู้จักหวั่นเวลาในการป้องกันและแก้ปัญหา) ถ้าไม่ติดธุระจะไปทำงาน หากเกิดกรณีขึ้นมาจะได้ระงับเหตุได้ทันท่วงที ซึ่งกรณีเหตุไม่สงบ การทะเลาะกันนาน ๆ ครั้งมีบ้าง เรื่องชู้สาวก็มีบ้าง โดยในประเด็นนี้นาย

^๓ สัมภาษณ์ นายประหยัด บุตรวัตร, ผู้ใหญ่มุ่ย ๔ บ้านโนนโจด ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ นายบุญ ทองริม, ผู้ใหญ่มุ่ยที่ ๕ บ้านชีเหล็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^๕ สัมภาษณ์ นายสมร ลุนลาด, ผู้ใหญ่มุ่ย ๖ บ้านโคกเม็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

สมรกล่าวเสริมว่า ไม่ว่าลูกบ้านจะเคยมีความไม่ชอบโดยส่วนตัวหรือไม่ก็ตาม ก็ต้องเข้าไปดูแล ถ้าเขาไม่ชอบเรา เราจะต้องทำดีให้เขาเห็น เพราะงานผู้ใหญ่ นั้นเป็นงานจิตอาสา (**อัตถ์ญญาตา รู้ตนในแง่ที่รู้จักว่าตนมีตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร**) ผมจะไม่เอาเรื่องส่วนตัวมาปนกับเรื่องงาน อย่างเรื่องการจัดสรรสิ่งของที่ทางราชการสนับสนุนมาในโครงการต่าง ๆ จะมีวิธีการแบ่งเฉลี่ยอย่างเป็นธรรมโดยแบ่งให้ทั่วถึงกัน มีการทำบัญชีจดไว้ว่าใครได้แล้ว ใครยังไม่ได้ เป็นต้น ส่วนด้านความสะอาดในหมู่บ้านก็ได้ชี้แจงให้เห็นความสำคัญว่า ถ้าหมู่บ้านเราสะอาดก็เป็นหน้าตาของหมู่บ้าน เป็นต้น

ผู้ใหญ่หมู่ ๘ นายสมพงษ์ เดชชัย^๖ กล่าวว่า เมื่อครอบครัวหรือบุคคลใดในหมู่บ้านมีความเดือดร้อน ก็ต้องหาทางช่วยเหลือ (**ธัมมัญญาตา รู้เหตุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ**) เมื่อมีเรื่องทะเลาะวิวาท ก็เข้าไปประจบเหตุจนคู่กรณีทั้ง ๒ ฝ่ายเข้าใจ และผู้ใหญ่หมู่ ๙ นายคำเบา มุลจุล^๗ กล่าวว่า วิธีการบริหารการปกครองใช้วิธีประชุมประสานกับกรรมการทุกฝ่าย พร้อมทั้งชี้แนะบอกสาเหตุ ความสำคัญ ที่จะต้องป้องกันและแก้ไขทุกเรื่องที่จะทำแก่ลูกบ้าน โดยทุกเรื่องการบริหารใช้หลักธรรมาธิปไตยเป็นหลัก ถือความยุติธรรมถูกต้องเป็นหลัก รวมถึงต้องรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายและให้ความเสมอภาคกันทุกคน ส่วนในเรื่องการปกครองและรักษาความสงบ กรณีเกิดปัญหาชาวบ้านมีความประพฤติไม่เหมาะสม ก็จะบอกกล่าวเป็นการส่วนตัวก่อนเพื่อเป็นการปรามและตักเตือนด้วยเหตุด้วยผลและชี้โทษที่จะเกิด เป็นต้น ส่วนการดูแลแก้ปัญหาข้อพิพาทนั้น ผู้ใหญ่คำเบา กล่าวว่า ถ้าชาวบ้านมีที่ดินที่มีอาณาเขตติดต่อกัน มีคั่นนาติดกัน ห้ามปลูกสิ่งปลูกสร้างหรือต้นไม้ที่ใกล้ชิดติดเขตแดน โดยเฉพาะต้นไม้เพื่อป้องกันปัญหาในอนาคต เพราะต้นไม้โตขึ้นแล้วแตกกิ่งก้านสาขาออกไป เมื่อโตขึ้นแล้วก็จะรุกร้าเขตแดนกันเกิดขึ้น ฉะนั้นจึงมีข้อห้ามดังกล่าว เกิดเป็นกติการ่วมกันขึ้น เพื่อป้องกันปัญหา (**อัตถ์ญญาตา รู้ผล ในแง่ที่ว่าเมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีแก่ใคร ผลเสียแก่ใคร**) เป็นต้น

ผู้ใหญ่หมู่ ๑๑ นายจักรพันธ์ แสงแก้ว^๘ ให้ความเห็นว่า การปกครองดูแลรักษาความสงบนั้น มีการประชุมร่วมกันกับกรรมการหมู่บ้านเพื่อรับทราบปัญหา และลงมติข้อตกลงเป็นระเบียบบังคับใช้ในหมู่บ้าน คือใช้กฎกติกาของหมู่บ้านโดยมติที่ประชุมร่วมกัน (**ปริสัณญญาตา รู้จักชุมชนในแง่**

^๖ สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ เดชชัย, ผู้ใหญ่หมู่ ๘ บ้านศรีณรงค์ ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^๗ สัมภาษณ์ นายคำเบา มุลจุล, ผู้ใหญ่หมู่ ๙ บ้านวังศิลา ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^๘ สัมภาษณ์ นายจักรพันธ์ แสงแก้ว (กำนันตำบลศรีณรงค์), ผู้ใหญ่หมู่ ๑๑ บ้านโคกเม็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

การกำหนดวาทกติการ่วมกันในด้านต่าง ๆ) ให้ความเสมอภาคและเป็นธรรม คิดร่วมทำร่วม และในการประชุมทุกเดือนจะมีการชี้แจงข้อปัญหาและขอความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ แก่ลูกบ้าน ชี้แนะเรื่องราวในทางราชการให้ชาวบ้านรับรู้รับทราบกันอย่างทั่วถึง เป็นต้น และในกรณีมีข้อพิพาทเกิดขึ้นผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน ก็ให้ความอนุเคราะห์ ช่วยเหลือให้ความเป็นธรรมแก่ลูกบ้าน ตามแต่กรณีเหมาะสมตามเรื่อง และเวลาประชุมจะให้ข้อคิดเกี่ยวกับธรรมะ ให้ปรองดอง รักใคร่สามัคคี ตามนโยบายรัฐ เป็นต้น

ผู้ใหญ่หมู่ ๑๓ นายบุญศรี คอนเพชร^๙ ให้ความเห็นว่า ทุกครั้งในการประชุมประจำเดือน จะรับเรื่องร้องทุกข์จากชาวบ้านถึงประเด็นข้อปัญหา ถ้าอยู่ในอำนาจหน้าที่ที่ช่วยได้ ผู้ใหญ่และกรรมการก็จะช่วยเหลือทันที (ธัมมัญญา ฐีเหตุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ) เช่น ปัญหาเรื่องน้ำอุปโภค บริโภค ชุมชนบ้านยางน้อยก็ประสบปัญหาพอสมควร เนื่องจากแหล่งน้ำหมู่บ้านไม่เพียงพอ น้ำไหลบ้างไม่ไหลบ้าง จึงได้ประสานงานไปยังเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบรับทราบ เพื่อช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว แต่หากประเด็นปัญหาสุดวิสัยของคณะกรรมการที่ทำงานจะแก้ได้ ก็จะทำรายงานส่งให้กำนันประสานดำเนินการแก้ปัญหาต่อไป เรื่องงานทะเบียนก็ปกติเมื่อชาวบ้านมาแจ้งเรื่อง เช่น บัตรประจำตัวประชาชน หาย ชำรุด ฯลฯ ก็ดำเนินการให้ มีบ้างที่ติดธุระจะให้ผู้ช่วยรับเรื่องไปดำเนินการแทน ส่วนในด้านการแก้ปัญหาข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผู้ใหญ่บุญศรีกล่าวว่า ส่วนมากไม่ค่อยมีปัญหาแต่กรณีที่เกิดเรื่องขึ้นทั้งผู้ใหญ่และกรรมการจะช่วยกันแก้ปัญหา โดยทำการประณิษฐานยอมคู่กรณีทั้ง ๒ ฝ่าย ให้ความยุติธรรมเป็นกลาง เมื่อสอบถามพูดคุยได้ข้อยุติตกลงร่วมกันแล้วก็ทำหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษรให้คู่กรณีลงบันทึกข้อตกลงร่วมกัน

๔.๒ หลักสัปปริสธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

หลักสัปปริสธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพของผู้ใหญ่หมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลศรีณรงค์นั้น ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์รวบรวมสรุปข้อมูลไว้ดังนี้

ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน พบแนวทางการแก้ปัญหา คือ ผู้ใหญ่หมู่ ๒ นายสำเภา ช่อทอง^{๑๐} ให้ความเห็นว่า เมื่อทางรัฐแจ้งให้ไปรับนโยบายหรือมีโครงการต่าง ๆ ลงมา เมื่อรับเรื่องมาแล้วก็จะประชุมชาวบ้านชี้แจงงบประมาณในแต่ละเรื่องนั้น ๆ จากนั้นขอมติความต้องการของชุมชนโดยยึดเสียงส่วนใหญ่ ว่าชาวบ้านต้องการให้ส่งเสริมหรือพัฒนา

^๙ สัมภาษณ์ นายบุญศรี คอนเพชร, ผู้ใหญ่หมู่ ๑๓ บ้านยางน้อย ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายสำเภา ช่อทอง, ผู้ใหญ่หมู่ ๒ บ้านเบง ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๖๐.

ในส่วนไหนก่อนที่จำเป็น ในส่วนของงานด้านการพัฒนา เช่น การทำท่อระบายน้ำทั้งในหมู่บ้านเพื่อระบายน้ำไม่ให้ท่วมขังในชุมชน พืชชาวบ้านทำลานตากข้าวโดยได้งบประมาณสนับสนุนจากโครงการพระราชดำริ เป็นต้น ส่วนงานด้านการส่งเสริมอาชีพ มีโครงการที่ประสบความสำเร็จอยู่หลายโครงการ เช่น กลุ่มเลี้ยงปลาบ่อดิน กลุ่มเลี้ยงหมูป่า เป็นต้น โดยทุกโครงการมีการประชุมรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านก่อน แล้วจึงดำเนินการตามความต้องการของชาวชุมชนต่อไป ถ้าโครงการอยู่ในส่วนงานรับผิดชอบของ อบต. ก็จะประสานขอความร่วมมือในการดำเนินการต่อไป **(ปริสัณญตา รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุมในแง่ที่รู้ว่า ชุมชนมีความขาดแคลนในด้านใดและมีความต้องการอย่างไร)**

ผู้ใหญ่หมู่ ๓ นายอุตสา โพธิ์ล้อม^{๑๑}ให้ความเห็นว่า การส่งเสริมอาชีพเมื่อมีโครงการเข้ามาต้องมีการประชุมชี้แจงเพื่อรับทราบความต้องการของชาวบ้านแล้วรวมกลุ่มกัน จากนั้นผู้ใหญ่ประสานงานดำเนินโครงการ เช่น กลุ่มสานตะกร้า กลุ่มเลี้ยงปลา และกลุ่มอาชีพที่สำคัญอีกกลุ่มคือ กลุ่มเลี้ยงช้าง ดูแลเรื่องทะเบียนช้างให้ถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนกลุ่มเลี้ยงปลาจะประสานงานทางหน่วยงานของกรมประมง เรื่องเอกสาร คือต้องดูแลเรื่องขึ้นทะเบียนการเลี้ยงให้ถูกต้องตามกฎหมาย กรณีมีการเสียหาย เช่น น้ำท่วม ปลาเป็นโรค หน้าแล้งปลาน็อค จะได้ช่วยเหลือได้ โดยรายงานเข้ากรมประมง เมื่อตรวจสอบเรียบร้อยแล้วก็จะมียกงบประมาณช่วยเหลือในกรณีเสียหาย เป็นต้น **(ปริสัณญตา รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุมในแง่ที่รู้ว่า ชุมชนมีความขาดแคลนในด้านใดและมีความต้องการอย่างไรที่จะช่วยเหลือได้)**

ส่วนด้านการพัฒนาที่มีการปรับปรุงศาลาเอนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นสถานที่ประชุมในหมู่บ้าน ด้านความสะอาดในหมู่บ้าน มีการขอความร่วมมือและร่วมแรงในการพัฒนาทำความสะอาด ตัดหญ้า ถนนหนทาง ผู้วิจัยถามว่า ถ้าไม่มีงบประมาณทำอะไร นายอุตสา กล่าวว่า บางครั้งก็เสียสละทรัพย์ส่วนตัวบ้าง เพื่อซื้อน้ำ ซื้อเครื่องมือ ให้ชาวบ้านที่มาร่วมกันพัฒนา บางครั้งก็มีน้ำใจจากชาวบ้านร่วมสมทบทุนสนับสนุนในส่วนนี้. . . เรื่องอื่น ๆ ก็บอกกล่าวชี้แจงไปตามเรื่อง เช่น บอกกล่าวชี้แจงในเรื่องการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ ในเรื่องขยะมูลฝอยหมู่บ้านก็ให้ช่วยกันดูแล และทิ้งในหลุมขยะของชุมชนนายอุตสากล่าว

ทางด้านผู้ใหญ่มุ่ ๔ นายประหยัด บุตรวัตร^{๑๒} ให้ความเห็นไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า ในเรื่องการส่งเสริมอาชีพต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต **(ปริสัณญตา รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุมในแง่ที่รู้ว่า ชุมชนมีความขาดแคลนในด้านใดและมีความต้องการอย่างไร)** เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ซึ่งส่วน

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายอุตสา โพธิ์ล้อม, ผู้ใหญ่หมู่ ๓ บ้านท่าลาด ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายประหยัด บุตรวัตร, ผู้ใหญ่หมู่ ๔ บ้านโนนโจด ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

ใหญ่ทำการเกษตรและสามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้. . . ส่วนผู้ใหญ่หมู่ ๕ นายบุญทองริม^{๑๓} กล่าวว่า มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเลี้ยงโค - กระบือ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ถ้าบ่ไม่พอก็ใช้งบของหมู่บ้านที่สะสมอยู่เพิ่มเติมเข้าไป. . . และผู้ใหญ่หมู่ ๖ นายสมร ลุนลาด^{๑๔} ให้ความเห็นว่า ต้องสำรวจความต้องการที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวบ้าน และเมื่อมีโครงการเข้ามาก็ประชุมชี้แจงให้ชาวบ้านได้เข้าใจในสำคัญของโครงการ ส่วนในด้านพัฒนาผู้ใหญ่มรกล่าวว่า ในฐานะผู้นำต้องทำตัวเป็นแบบอย่างคือรวมกลุ่มพาชาวบ้านพัฒนา บางครั้งต้องสละทรัพย์สินส่วนตัวบ้าง เพื่อสนับสนุนการพัฒนาในเรื่องนั้น ๆ

ผู้ใหญ่หมู่ ๘ นายสมพงษ์ เดชชัย^{๑๕} กล่าวว่า มีการส่งเสริมอาชีพของชาวบ้านในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวคือหลังจากทำนาเสร็จ (กัลยาณุตตา รู้กาลในแง่รู้เวลาในการวางแผนส่งเสริม) ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกถั่ว หรือพืชล้มลุกที่สามารถนำไปบริโภคในครัวเรือนได้ เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย. . . ส่วนผู้ใหญ่หมู่ ๙ นายคำบ้า มูลจุล^{๑๖} กล่าวว่า ในหมู่บ้านมีกลุ่มอาชีพที่ประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมอยู่หลายกลุ่ม (ปรีศัญญตา รู้จักชุมชนในแง่ที่ว่ามีการสอบถามถึงความต้องการในเรื่องต่าง ๆ ทั้งเรื่องที่ต้องการให้สนับสนุนและเรื่องที่ต้องการให้ส่งเสริม) เช่น กลุ่มส่งเสริมให้ชาวบ้านทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวหอมมะลิ กลุ่มโรงสีชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มเลี้ยงโค - กระบือ กลุ่มทำพรมเช็ดเท้า กลุ่มออมทรัพย์เย็บผ้าส่ง กลุ่มเลี้ยงกบในบ่อดิน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มธนาคารข้าวเปลือก เป็นต้น

ผู้ใหญ่หมู่ ๑๑ นายจักรพันธ์ แสงแก้ว^{๑๗} กล่าวว่า ในชุมชนมีการส่งเสริมอาชีพในด้านต่าง ๆ (ปรีศัญญตา รู้จักชุมชนในแง่ที่ว่ามีการสอบถามถึงความต้องการในเรื่องต่าง ๆ ทั้งเรื่องที่ต้องการให้สนับสนุนและเรื่องที่ต้องการให้ส่งเสริม) เช่น กลุ่มแม่บ้านมีการส่งเสริมการทำดอกไม้ประดิษฐ์ การสานตะกร้าจากเส้นพลาสติก และดอกไม้โปรยทาน กลุ่มเลี้ยงโค - กระบือ เป็นต้น. . .

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายบุญ ทองริม, ผู้ใหญ่หมู่ ๕ บ้านขี้เหล็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายสมร ลุนลาด, ผู้ใหญ่หมู่ ๖ บ้านโคกเม็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ เดชชัย, ผู้ใหญ่หมู่ ๘ บ้านศรีณรงค์ ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายคำบ้า มูลจุล, ผู้ใหญ่หมู่ ๙ บ้านวังศิลา ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายจักรพันธ์ แสงแก้ว (กำนันตำบลศรีณรงค์), ผู้ใหญ่หมู่ ๑๑ บ้านโคกเม็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๖๐.

ผู้ใหญ่หมู่ ๑๓ นายบุญศรี คอนเพชร^{๑๘} กล่าวว่า เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนมีการเลี้ยงโคและกระบือกันเป็นส่วนใหญ่ จึงได้ส่งเสริมเกษตรกรในกิจกรรมนี้ **(ธัมมัญญตา รู้เหตุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ)** ส่วนเรื่องทำการเพาะปลูกไม่เหมาะเพราะขาดแหล่งน้ำ อย่างไรก็ตามในหมู่บ้านยางน้อยก็มีโครงการฉางข้าวชุมชนที่เข้มแข็งเป็นหลักประกันอยู่ โดยกิจกรรมกลุ่มจะมีลักษณะช่วยเหลือสมาชิกในเรื่องของข้าว ซึ่งนอกจากจะปล่อยกู้ให้กับสมาชิกเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนแล้ว ดอกผลที่เกิดขึ้นก็ได้ปันส่วนมาใช้ในการพัฒนาส่งเสริมกิจกรรมของหมู่บ้านอีกด้วย เช่น เมื่อมีงานบุญงานศพ เป็นต้น ก็นำข้าวในฉางมาช่วยงาน

ผู้วิจัยได้รวบรวมตัวอย่างการปฏิบัติหน้าที่ด้วยการนำหลักสัปปริสธรรมมาปรับใช้ของผู้ใหญ่บ้าน ในประเด็นการพัฒนาและส่งเสริมส่งเสริมอาชีพ โดยผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านคือทีมงานที่ให้การสนับสนุน โครงการต่าง ๆ แล้วก่อให้เกิดอาชีพ สร้างรายได้ และเกิดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยจะได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒ หมู่บ้านด้วยกัน ดังนี้

บ้านวังศิลา หมู่ที่ ๙ โดยการนำของผู้ใหญ่คำแบ๋ มุลจุล จากการสัมภาษณ์ในประเด็นต่าง ๆ ที่ผ่านมา ผู้ใหญ่คำแบ๋กล่าวถึงโครงการที่ต่อยอดความคิดมาจากผู้ใหญ่บ้านคนก่อนจากนั้นมอบหมายให้ผู้ช่วย ซึ่งอยู่ประจำศูนย์สาธิตอธิบายความเป็นมา

ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านวังศิลาเกิดขึ้นโดยผู้ใหญ่บ้านคนก่อน ผู้ช่วยสายลม ตลับทอง^{๑๙} กล่าว สมัยนั้นเมื่อปี ๒๕๓๕ บ้านวังศิลาลำบากมาก อยู่ห่างจากตัวอำเภอ ๒ กิโลเมตร แต่ไม่มีร้านค้า แม้แต่ร้านเดียว ผู้ใหญ่คนก่อนจึงคิดแก้ปัญหาและเกิดศูนย์สาธิตการตลาดนี้ขึ้น แรกเริ่มกลุ่มรวมได้ ๖๕ คน รวมหุ้นระดมทุนเพื่อซื้อของเข้าร้าน อาคารก็ร่วมแรงร่วมใจช่วยกันทำ และใช้กำไรที่ได้จากการขายขยายกิจการเรื่อยมา พอดำเนินการมาได้ระยะหนึ่งก็เปิดให้มีการเพิ่มทุนคือมีการกระจายหุ้นในราคาและจำนวนตามกติกาที่กำหนดไว้ ให้สมาชิกทุกคนมีสิทธิ์ในราคาและจำนวนหุ้นเท่ากัน ผู้ช่วยสายลม กล่าว. . . จากนั้นหลังดำเนินการมาได้ ๑๐ ปี กลุ่มเริ่มบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการ และเมื่อเริ่มมีเงินทุนคงคลังมากขึ้น กลุ่มก็เริ่มมีการจัดสวัสดิการคืนให้ชุมชน อาทิ การมอบของให้ผู้สูงอายุในวันผู้สูงอายุ มอบทุนการศึกษาให้เด็กที่ขาดแคลนในหมู่บ้าน ส่งเสริมกิจกรรมด้านกีฬา มีการจัดงบประมาณหมู่บ้าน และงานบุญต่าง ๆ

นอกจากนี้ทางศูนย์สาธิตการตลาดบ้านวังศิลา ยังเปิดให้ชาวบ้านกู้เงิน **(รู้บุคคลในแง่ฐานะทางการเงิน)** เพราะรู้และเข้าใจในปัญหาเศรษฐกิจของชาวบ้าน เพื่อเสริมสภาพคล่องให้ครอบครัวได้นำเงินไปหมุนเวียน และส่งเสริมให้เกิดกลุ่มอาชีพขึ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์เย็บผ้าบ้านวัง

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายบุญศรี คอนเพชร, ผู้ใหญ่หมู่ ๑๓ บ้านโคกเม็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางสายลม ตลับทอง, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๙ บ้านวังศิลา, วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐.

ศิลา กลุ่มจักสานกระติบข้าว กลุ่มเกษตรอินทรีย์ ล้วนเป็นกลุ่มอาชีพที่เกิดขึ้นจากการกู่ยืมที่ได้มาจาก ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านวังศิลาแห่งนี้ แล้วสินค้าที่เกิดขึ้นจากกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ก็นำมาจำหน่ายที่ศูนย์แห่งนี้ ผู้ช่วยสายลมกล่าว

จากโครงการที่ต่อยอดความคิดนำมาสู่โครงการที่ทีมงานผู้ใหญ่คำแบ๋ มูลจุล สนับสนุน และส่งเสริม ได้แก่ โครงการแปรรูปข้าวหอมมะลิและทำขนมของกลุ่มแม่บ้านวังศิลา เริ่มต้นโครงการ ได้รับการสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์ โดยเริ่มแรกมีสมาชิกกลุ่ม ๓๐ คน และคณะกรรมการ ๙ คน และมีทุนหมุนเวียนเริ่มต้นที่ ๒๐,๐๐๐ บาท จัดตั้งกลุ่มเมื่อปี ๒๕๔๐ ปัจจุบันมีสมาชิก ๘๘ คน **(รู้ชุมชนในแง่ มีทรัพยากรในท้องถิ่นแล้วนำมาแปรรูป ทำให้เกิดรายได้)**

กิจกรรมการผลิต คือทางกลุ่มเลือกซื้อข้าวเปลือกหอมมะลิที่มีคุณภาพเม็ดสวย ในชุมชน ซึ่งเป็นข้าวที่ปลูกในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร มีความหอม ปลอดภัยดี จากนั้นนำมาสีเป็นข้าว ๓ ชนิด คือ ข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ และข้าวขาว เพื่อนำมาจำหน่ายเป็นข้าวคุณภาพที่ใช้เป็นของฝากในเทศกาลงานชุมชนต่าง ๆ นอกจากนี้ทางกลุ่มยังนำข้าวที่ได้จากชุมชน มาเพิ่มมูลค่าด้วยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยการนำข้าวกล้องหอมมะลินทรีย์มาแปรรูปเป็นขนมชีวีว เช่น ขนมทองม้วน ขนมเปียะ ขนมดอกคำءวน ขนมทองพับ ขนมคุกกี รวม ๕ ชนิด ซึ่งสถานที่จำหน่ายนั้นจะนำไปขายในภายในสำนักงานในอำเภอชุมพลบุรี และองค์การบริหารส่วนตำบลศรีณรงค์ รวมถึงร้านค้าในตำบลศรีณรงค์ และศูนย์สาธิตการตลาดบ้านวังศิลา

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มนอกจากจะสร้างงานสร้างรายได้ เป็นอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านหลังฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว ทางกลุ่มมีการดูแลสมาชิกคือทางกลุ่มจะมีสวัสดิการ คือช่วยมาปณกิจศพครัวเรือนที่เป็นสมาชิกรายละ ๕๐๐ บาท และทำประโยชน์สาธารณะ คือให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนครั้งละ ๑,๐๐๐ บาท

บ้านยางน้อย หมู่ที่ ๑๓ โดยการนำของผู้ใหญ่บุญศรี คอนเพชร^{๒๐} ให้ข้อมูลว่า บ้านยางน้อยเติบโตด้วยพื้นฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน ขับเคลื่อนด้วยพลังของการรวมกลุ่ม **(บุคคลัญญตา ความรู้จักบุคคล)** โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทุกเดือนจะมีการประชุมประชาคมกลั่นกรองทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความต้องการ ปัญหา และอุปสรรค ในเรื่องต่าง ๆ จะผ่านเวทีประชุมนี้ **(ธัมมัญญตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ)** และทุกกิจกรรมของการพัฒนาก็ตกผลึกมาจากเวทีแห่งความคิดของชาวบ้านทั้งนั้น **(อัตถัญญตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล)** เช่น กลุ่มที่ประสบความสำเร็จ คือกลุ่มเยาวชนจิตอาสา ที่มาของโครงการนี้เริ่มต้นตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ จาก (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ) สปสช. ที่ อบต. ช่วยผลักดันงบประมาณปีละ ๑๖,๐๐๐ บาท ให้มาพัฒนาหมู่บ้านน่ามอง เงินจำนวนดังกล่าวได้นำมาใช้ทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม คือในเรื่องของการ

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายบุญศรี คอนเพชร, ผู้ใหญ่หมู่ ๑๓ บ้านยางน้อย, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐.

ทำความสะอาดหมู่บ้านร่วมกันของคนในชุมชน โดยงบประมาณที่ได้มานั้น นำมาเป็นค่าใช้จ่าย เช่น เป็นค่าน้ำ ค่าขนม เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะช่วยให้หมู่บ้านสะอาดแล้ว กิจกรรมนี้ยังช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์และความสามัคคีของคนในชุมชนอีกด้วย

นอกจากนี้ที่ประชุมเวทีประชาคมมีความเห็นตรงกันว่า เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกสาธารณะที่ดีให้กับชาวชุมชนทุกคน จึงมีมติร่วมกันว่าให้ทุกครัวเรือนมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องความสะอาดที่หน้าบ้านของตนเอง และเพราะกิจกรรมที่ผู้ใหญ่ได้ร่วมกันทำ เด็ก ๆ จึงดูแลเอาแบบอย่าง. . . เมื่อเด็ก ๆ เห็นผู้ใหญ่ทำ ก็เลยอยากทำ โดยเมื่อปี ๒๕๕๗ ที่ผ่านมา จึงเกิดการรวมกลุ่มเยาวชนจิตอาสาขึ้นในทุกวันอาทิตย์ เพื่อที่จะร่วมกันทำกิจกรรมคือช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดตามถนนและทางเดินในหมู่บ้าน โดยเยาวชนตัวน้อยจะช่วยกันเก็บขยะตามถนนและทางเดินในหมู่บ้าน แรกเริ่มนั้นเก็บได้ ๓-๔ ถุงปุ๋ย แต่ปัจจุบันทุกวันนี้มีแค่ถุงพลาสติก ๒-๓ ถุงเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้ได้ขึ้นเพราะผู้ใหญ่บ้านรู้เหตุผลของการดำเนินกิจกรรม และส่วนหนึ่งมาจากสำนึกสาธารณะร่วมกันของคนในชุมชน โครงการนี้จึงสำเร็จเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มสาธิตการตลาดบ้านยางน้อย ที่เกิดขึ้นจากการประชุมประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งปัญหาที่ชาวบ้านเดือดร้อนและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ไขเร่งด่วนในเวลานั้น คือชาวบ้านประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจครัวเรือน ไม่มีเงินไปจับจ่ายซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค ต้องกู้หนี้ยืมสินนอกระบบเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า และจากมติที่ประชุมจึงเป็นที่มาของร้านค้าชุมชน ซึ่งกลุ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยมีหลักการสำคัญร่วมกันคือ ให้สมาชิกได้ซื้อสินค้าผ่านการ “เซ็น” หรือ “เชื่อ” เอาไว้ก่อน เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวขายข้าวได้จึงค่อยนำเงินมาคืน

มีการกระจายหุ้นในราคาและจำนวนตามกติกาที่กำหนดไว้ ให้สมาชิกทุกคนมีสิทธิ์ในราคาและจำนวนหุ้นเท่ากัน เมื่อถึงสิ้นปีหลังหักค่าใช้จ่ายแล้ว จะมีการปันผลคืนกำไรให้กับสมาชิกตามกติกาที่กำหนด นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้จัดสรรคืนให้หมู่บ้านด้วย เพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น งานบุญ งานกุศล งานประเพณีต่าง ๆ หรือมีกรณีที่ชาวบ้านเดือดร้อนทางกลุ่มจะมีการประชุมเพื่อช่วยเหลือเป็นรายกรณีไป ซึ่งเป็นความร่วมมือร่วมใจกันของผู้ใหญ่และชาวบ้านในการบริหารชุมชน ทำให้ทุกวันนี้ชาวชุมชนบ้านยางน้อยพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจได้ด้วยกิจกรรมนี้ โดยได้รับประโยชน์จากร้านค้าชุมชนทุกครัวเรือน ผู้ใหญ่บุญศรีกล่าว

ความสำเร็จของบ้านยางน้อย ชี้ให้เห็นวิสัยทัศน์ของผู้ใหญ่บ้านและกรรมการรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ให้ความสำคัญกับเยาวชน ซึ่งจะเติบโตขึ้นมาเป็นกำลังหลักของชุมชนต่อไปในอนาคต คือการพัฒนาเด็กให้มีสำนึกรักชุมชนบ้านเกิดเป็นทุนอยู่ในจิตใจ เมื่อเด็กเหล่านี้โตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบตัวเองได้แล้ว เขาก็อยากจะพัฒนาบ้านหรือชุมชนของเขาตามที่เห็นสมควรในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อไป ซึ่งเมื่อมีการปลูกฝังคุณธรรมในลักษณะดังกล่าวให้เยาวชนมีไว้ในจิตใจ เขาจะเติบโตขึ้นมาอย่างรู้คุณค่าของตนเอง และคุณค่าของสังคม คือรู้ประโยชน์ตน รู้ประโยชน์ท่าน เป็นต้น

และความคิดต่อยอดของผู้ใหญ่และคณะกรรมการหมู่บ้านรวมถึงชาวบ้านในชุมชนทุกคนที่เข้าใจคือรู้เหตุ (ธัมมัญญตา) และผล (อัตถัญญตา) ของการแก้ปัญหา รวมถึงการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ ช่วยกันรักษาหลักการและกฎกติกาของร้านค้าชุมชน ให้คงไว้เพื่อยังประโยชน์ต่อชุมชนนั้น เป็นการคงไว้ซึ่งข้อตกลงที่ดีร่วมกันแล้วยึดถือปฏิบัติตามกติกานั้น จนเกิดผลคือการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังที่เป็นอยู่เป็นต้น

การพัฒนาส่งเสริมและต่อยอดทางด้านเศรษฐกิจนั้นมีความสำคัญไม่แพ้การพัฒนาในด้านอื่น ความรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล คือสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ เมื่อรู้ข้อใดข้อหนึ่งที่มีความสำคัญสอดคล้องกับสถานการณ์ที่สุดใน ๗ ข้อนี้ ในภาคปฏิบัติสัปปุริสธรรมข้อที่เหลือจะตามมาทันที เช่น เมื่อรู้เหตุ ก็จะสามารถประเมินผลที่จะเกิดขึ้นได้ และสามารถแบ่งคำนวณเวลา รู้ที่จะประสานในการวางแผนการทำงานทั้งหมดทั้งที่เกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่ รวมถึงทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งความตระหนักรู้ในสัปปุริสธรรม ๗ ประการนี้สามารถช่วยส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านและทีมงานได้เป็นอย่างดี และเพราะความเข้าใจในเหตุของการปฏิบัติ และวิเคราะห์ทราบผลที่จะเนื่องเกิดขึ้น จึงทำให้งานพัฒนาในด้านเศรษฐกิจนั้นประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ เพราะเศรษฐกิจถือเป็นฐานของความสุขทางกาย แม้จะไม่ใช้ทั้งหมด แต่เมื่อชาวบ้านมีรายได้ก็มีกำลังซื้อและสามารถที่จะเลือกบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ได้ตามความต้องการแก้ความจำเป็น การที่ชาวบ้านได้บริโภคปัจจัย ๔ อย่างเพียงพอความสุขทางกายจะไม่เกิด เมื่อชาวบ้านไม่มีทุกข์ทางกาย ความสุขทางใจและความดีต่าง ๆ ก็จะมา เช่น ความเอื้อเฟื้อ เมตตา กรุณา กตัญญูกตเวที ความต้องการทำบุญ สำนึกรักบ้านเกิด รักผิติดชอบต่อชุมชน เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กระบวนการในการประสานงาน ส่งเสริมพัฒนาและต่อยอดความคิด รวมถึงแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนด้วยการประพาสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ประการนั้น ทั้งหมดก็คือการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ชาวชุมชน ของผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่ร่วมด้วยช่วยกันทำงาน แม้จะเหน็ดเหนื่อยและพบอุปสรรคบ้างบางครั้ง แต่ทีมงานผู้ใหญ่บ้านก็อดทนสู้ โดยได้รับแรงสนับสนุนและการให้ความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน การดำเนินงานจึงเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและมีระเบียบ

๔.๓ หลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หลักสัปปุริสธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของผู้ใหญ่หมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลศรีนครนั้น ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์รวบรวมสรุปข้อมูลไว้ดังนี้

ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้าน พบแนวทางการแก้ปัญหาคือ ผู้ใหญ่หมู่ ๒ นายสำเภา ช่อทอง^{๒๑} ให้ความเห็นว่า ได้พาชาวบ้านช่วยกันทำท่อเพื่อระบายน้ำไม่ให้ท่วมขังในชุมชน (**อัตถ์ญญตา รัฐผลในแง่อนุรักษ์ธรรมชาติ**) ซึ่งท่อที่ทำนั้นมีการทำบ่อพักไว้ทุกระยะ เป็นการบำบัดการเน่าเสียของน้ำที่ใช้แล้ว ก่อนที่จะไหลทิ้งสู่แหล่งสาธารณะ ซึ่งในเรื่องนี้ชุมชนให้ความสำคัญเพราะเป็นการรักษาธรรมชาติแวดล้อมด้วยทางหนึ่ง ส่วนเรื่องของขยะก็ขอความร่วมมือจากชาวบ้านให้นำไปทิ้งให้ถูกที่ในส่วนที่ทิ้งได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องแม่น้ำมูลเอ่อล้น ไหลเข้าที่ทำกินของชาวบ้านทำให้พืชเกษตรเสียหาย ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยในแต่ละปีก็จะมีกรรร่วมแรงร่วมใจสามัคคีชาวบ้าน เพื่อนำกระสอบทรายมาทำเป็นกำแพงกั้นน้ำไม่ให้ทะลักเข้าหมู่บ้าน ซึ่งก็แก้ปัญหาได้ในระยะสั้นไม่ถาวร แต่อย่างไรก็ตามได้ทำเรื่องเสนอของบประมาณในการสร้างประตูประบายน้ำไว้แล้ว กำลังรอดำเนินการอยู่ในขณะนี้

ผู้ใหญ่หมู่ ๓ นายอุตสา โพธิ์ล้อม^{๒๒} ให้ความเห็นว่า สิ่งแวดล้อมที่มีปัญหาอยู่คือปัญหาเรื่องทางระบายน้ำเสียในหมู่บ้าน นายอุตสากล่าวว่า พยายามแก้เรื่องนี้อยู่ (**อัตถ์ญญตา รัฐผลในแง่อนุรักษ์ธรรมชาติ**) มีการประสานงานไปยังส่วนงานที่เกี่ยวข้องอยู่เป็นระยะ (**ธัมมัญญตา รัฐเหตุที่เกี่ยวข้อง**) ทำเรื่องของงบประมาณในการดำเนินการอยู่ เรื่องน้ำเสียขังในหมู่บ้านเพราะถนนอยู่ต่ำกว่าที่อยู่อาศัยจึงจำเป็นต้องมีร่องระบายน้ำ ยามหน้าฝนจะท่วมขัง น้ำร้อนน้ำเสียส่งกลิ่นเหม็นรบกวนเกิดมลพิษ ผู้ใหญ่อุตสากล่าวว่า มีการทำแผนงานพัฒนาในเรื่องนี้บรรจุไว้ในแผนของงบประมาณอยู่กับหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลศรีณรงค์ ส่วนเรื่องป่าชุมชนและการอนุรักษ์ ก็มีการพาชาวบ้านปลูกป่าอยู่ โดยได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไม้จาก อบต.บ้าง ไม่ให้ตัด ไม่ทำลาย เป็นต้น ในเรื่องที่สาธารณะก็มีการกำหนดขอบเขตโดยมีผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านมาช่วยชี้เขต ส่วนเรื่องขยะก็ประกาศเตือนชาวบ้านอยู่ตลอดเป็นระยะให้ช่วยกันดูแล

ผู้ใหญ่หมู่ ๔ นายประหยัด บุตรวัตร^{๒๓} กล่าวนในเรื่องนี้ว่า ผมก็ได้รณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติแก่ลูกบ้านอยู่เป็นประจำ (**อัตถ์ญญตา รัฐผลในแง่อนุรักษ์ธรรมชาติ**) ว่าให้ช่วยกันดูแลและอนุรักษ์ให้คงไว้ และนำพาลูกบ้านปลูกป่าในที่สาธารณะในวันสำคัญ ขอความร่วมมือสร้างสำนึกสาธารณะให้ลูกบ้านช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือด้วยดี

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสำเภา ช่อทอง, ผู้ใหญ่หมู่ ๒ บ้านเบง ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายอุตสา โพธิ์ล้อม, ผู้ใหญ่หมู่ ๓ บ้านท่าลาด ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายประหยัด บุตรวัตร, ผู้ใหญ่หมู่ ๔ บ้านโนนโจด ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

ส่วนผู้ใหญ่หมู่ ๕ นายบุ ทองริม^{๒๔} ให้ความเห็นว่า ถนนหนทางก็ต้องช่วยกันดูแล โดยจะประกาศขอความร่วมมือในการดูแลปัดกวาด และให้ลูกบ้านรับผิดชอบหน้าบ้านตนเองทุกครัวเรือน และผู้ใหญ่หมู่ ๖ นายสมร ลุนลาด^{๒๕} กล่าวในประเด็นสิ่งแวดล้อมว่า ผมพาลูกบ้านปลูกป่า พาทำกิจกรรมบำรุงรักษาพื้นที่สาธารณะ และกำชับให้ลูกบ้านรักษาความสะอาดทิ้งขยะให้ถูกที่ ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมถ้างานใหญ่จะขอความร่วมมือและนำชาวบ้านทำกิจกรรมด้วยตนเอง ในระหว่างทำกิจกรรมก็ซื้อน้ำ ซื้อเครื่องดื่ม บางครั้งก็ทำอาหารเลี้ยงด้วย ในส่วนของผู้ใหญ่หมู่ ๘ นายสมพงษ์ เดชชัย^{๒๖} กล่าวว่า ในการประชุมแต่ละครั้งจะมีการย้ายเตียนลูกบ้านอยู่ตลอด โดยขอความร่วมมือให้ช่วยกันดูแลสระน้ำสาธารณะ ไม่ทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำ

ผู้ใหญ่หมู่ ๙ นายคำเบา มุลจุล^{๒๗} กล่าวถึงแผนงานในส่วนนี้ว่า มีการชี้แจงให้ลูกบ้านรู้จักช่วยกันรักษาและปลูกป่าชุมชน (อัตถ์ญญตา ฐัมผลในแง่อนุรักษ์ธรรมชาติจึงเกิดการพัฒนา) โดยตั้งกรรมการขึ้นมาคอยดูแล คอยตักเตือนอยู่ตลอดเวลา ในด้านการรักษาความสะอาด จะมีการรวมกลุ่มลูกบ้านทำกิจกรรมรักษาความสะอาด ถนนหนทาง สระน้ำสาธารณะ รวมถึงแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภค เป็นต้น และผู้ใหญ่หมู่ ๑๑ นายจักรพันธ์ แสงแก้ว^{๒๘} กล่าวว่า มีการรณรงค์ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในเรื่องการปลูกป่าและรักษาความสะอาด (อัตถ์ญญตา ฐัมผลในแง่อนุรักษ์ธรรมชาติจึงเกิดการพัฒนา) ให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลแหล่งน้ำและทิ้งขยะให้ถูกที่ ในส่วนของผู้ใหญ่หมู่ ๑๓ นายบุญศรี คอนเพชร^{๒๙} กล่าวว่า บ้านยางน้อยส่งเสริมกิจกรรมสร้างจิตสำนึกสาธารณะแก่เยาวชนในหมู่บ้านมาโดยตลอด (อัตถ์ญญตา ฐัมผลในแง่อนุรักษ์ธรรมชาติจึงเกิดการพัฒนา) โดยในวันอาทิตย์จะมีการรวมกลุ่มกันของเยาวชนภายในหมู่บ้านเพื่อช่วยกันเก็บขยะ ซึ่งหลังจากเริ่มโครงการมาเมื่อปี ๒๕๕๗ จนถึงทุกวันนี้ นับว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก เพราะหมู่บ้านมีความสะอาดตามทางเดิน

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายบุ ทองริม, ผู้ใหญ่หมู่ที่ ๕ บ้านชีเหล็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายสมร ลุนลาด, ผู้ใหญ่หมู่ ๖ บ้านโคกเม็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ เดชชัย, ผู้ใหญ่หมู่ ๘ บ้านศรีณรงค์ ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายคำเบา มุลจุล, ผู้ใหญ่หมู่ ๙ บ้านวังศิลา ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายจักรพันธ์ แสงแก้ว (กำนันตำบลศรีณรงค์), ผู้ใหญ่หมู่ ๑๑ บ้านโคกเม็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายบุญศรี คอนเพชร, ผู้ใหญ่หมู่ ๑๓ บ้านยางน้อย ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

แทบไม่มีขยะให้เก็บ เมื่อเด็ก ๆ ทำกิจกรรมจนกลายเป็นสำนักกร๊อชมชน ผู้ใหญ่เห็นบอยเข้าก็ไม่กล้าทิ้งขยะในที่สาธารณะของหมู่บ้าน จึงนับว่ากิจกรรมนี้มีประสบความสำเร็จในภาพรวมของหมู่บ้าน

จากการสัมภาษณ์ถึงการแก้ปัญหาของผู้ใหญ่บ้านใน ๓ ประเด็นข้างต้น พบว่าการแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ของผู้ใหญ่บ้านในตำบลศรีณรงค์นั้น นับว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยในการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่รับผิดชอบในฐานะผู้นำชุมชนนั้น กล่าวได้ว่าผู้ใหญ่บ้านไม่บกพร่อง คือมีการประชุมร่วมกันทุกเดือน เพื่อรับทราบและประสานงานข้อมูลทั้งทางฝ่ายรัฐและฝ่ายประชาชน เพื่อทราบเหตุ (ธัมมัญญตา) ที่จะต้องปฏิบัติอันเป็นวาระปกติ ที่ผู้ใหญ่บ้านจะต้องให้ความสำคัญ ในส่วนของงานพัฒนาและการส่งเสริมในด้านต่าง ๆ นั้น บางหมู่บ้านก็อยู่ในระหว่างการดำเนินงานและยังมีโครงการต่าง ๆ ที่จะต้องประชุมหรือรอดำเนินการอยู่ ถึงแม้ว่ายังไม่มีผลเป็นรูปธรรมแต่ก็ถือว่าได้มีการส่งเสริมและพัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้องแล้ว และการปลุกค้ำมดที่ประชุมไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหานั้นถือว่าผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านโดยรวม วางแผน ชี้แจง อบรมชาวบ้านได้อย่างเหมาะสมกับความเป็นผู้นำของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งพฤติกรรมกรปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของผู้ใหญ่บ้านนั้น ถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง

ซึ่งการบริหารชุมชนนั้นพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ให้หลักคิดอย่างกว้าง ๆ ไว้ว่า คนเราที่เห็นรวมกลุ่มกันอยู่ไม่ว่าจะระดับไหน จะเป็นกลุ่มชุมชนหรือสังคมก็ตาม ล้วนมีความแตกต่างกันในด้าน เจนคติ ความคิด ระดับสติปัญญา คือต่างกันตรงความคิด ความต้องการ ที่มีหลากหลาย เหตุผล หลากหลายความต้องการ ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นบุคคลที่จะมาประสานให้คนหลายคนอยู่ร่วมกัน และทำงานร่วมกันได้ด้วยดี เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้ประกอบกิจกรรมหรือทำงานต่าง ๆ ร่วมกันได้ด้วยดี สามารถแก้ปัญหาและผ่านพ้นอุปสรรคข้อขัดขัดทั้งหลาย ให้ดำเนินไปสู่จุดหมายคือความสำเร็จอันเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ^{๓๐}

โดยการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตทั้งทางกาย วาจา ใจ ด้วยการประพฤติชอบ เป็นหลักการครองตนของผู้นำที่ดี ซึ่งการครองตนเป็นแบบอย่างที่ดีจะช่วยสร้างศรัทธายึดเหนี่ยวจิตใจชาวบ้าน เนืองไปสู่ความสามัคคีในหมู่คณะ นำมาซึ่งความปรองดองร่วมมือร่วมใจ ในการที่จะทำกิจที่สำคัญร่วมกัน โดยในทุกกิจกรรมของชุมชนนั้น ๆ ผู้ใหญ่บ้านมีส่วนร่วมเป็นผู้นำในการพัฒนาและส่งเสริม สอดคล้องกับพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในราโชวาทชาดก^{๓๑} ความว่า เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะ

^{๓๐} ดูรายละเอียดใน, พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *ภาวะผู้นำ ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม ๒๕๕๖), หน้า ๓-๔.

^{๓๑} ดูรายละเอียดใน, ชุ.ชา.จตุกก.(ไทย) ๒๗/๑๓๓-๑๓๕/๑๘๔.

ประเพณีไม่เป็นธรรมดาตามไปด้วย หากพระราชกษัตริย์ไม่ตั้งอยู่ในธรรมชาตินั้นก็อยู่เป็นทุกข์. . . เมื่อผู้ใดไปหาโคจมน้ำไป ถ้าโคจมน้ำไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจมน้ำไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวนั้นก็จะประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชกษัตริย์ตั้งอยู่ในธรรม ชาวนั้นก็อยู่เป็นสุข

เมื่อเทียบเคียงพฤติกรรมจากพุทธพจน์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า บทบาทการปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ปัญหาโดยรวมของผู้ใหญ่บ้านในตำบลศรีณรงค์นั้น ผู้ใหญ่บ้านมีความสำคัญต่อกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่มคือชาวบ้านอย่างมาก ความสามารถในการประสานงานด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านกฎหมาย งานทะเบียน พืชผลเกษตร พันธุ์ปลา พันธุ์ไม้ ฯลฯ นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความรอบรู้ที่หลากหลายในหลายเรื่องพอสมควร ผู้นำจึงต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาด้วย รวมถึงการมีสติระลึกรู้ในทุกกิจกรรมและใช้ปัญญาในการที่จะคิด เพื่อแก้ปัญหาคือบำบัดทุกข์และส่งเสริมสนับสนุนคือบำรุงสุข และนำพากลุ่มหรือชุมชนคือชาวบ้านในปกครองให้มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน จนเกิดพลังในการพัฒนาและแก้ปัญหาในชุมชน ส่งผลให้ทั้ง ๙ ชุมชน ในตำบลศรีณรงค์ มีการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องตามศักยภาพชุมชน ซึ่งมีผู้ใหญ่และกรรมการหมู่บ้าน รวมถึงชาวบ้าน ที่เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีเปรียบเสมือนกลไกผลักดันอยู่เบื้องหลังความสำเร็จในระดับต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน ตามที่ผู้วิจัยวิเคราะห์มา

๔.๔ สรุปแนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปปริสธรรม

สัปปริสธรรมทั้ง ๗ ประการคือ ธัมมัญญตา ช่วยให้ผู้ใหญ่บ้านเกิดการประสานข้อมูลข่าวสารทั้งฝ่ายรัฐและประชาชน ว่าสิ่งที่จะต้องทำมีวิธีการหรือกระบวนการอย่างไรแล้วประชุมสอบถามพร้อมรับฟังปัญหา เพื่อหาแนวทางปฏิบัติร่วมกัน, อตถัญญตา ช่วยให้ผู้ใหญ่บ้านสร้างความสามัคคีเกิดความร่วมมือทำกิจกรรมร่วมกัน และดำเนินงานตามเป้าหมายจนประสบความสำเร็จ รวมถึงสามารถแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี, อุตตัญญตา ช่วยให้ผู้ใหญ่บ้านไม่ลู่แก่อำนาจ ทำตัวเสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน ปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ ตรวจสอบ รู้ศักยภาพของชุมชนตนในเรื่องต่าง ๆ ทั้งฐานะทางการเงิน และความเป็นอยู่ การผลิตในชุมชน รวมไปถึงรู้จักสภาพความคิด และจิตใจของชาวบ้าน, มัตตัญญตา ช่วยให้ผู้ใหญ่บ้านครองใจและครองงานชาวบ้าน เกิดความพอเหมาะพอดีในการปฏิบัติงาน ทำให้กิจการงานเป็นไปตามระเบียบแบบแผนที่วางเอาไว้, กาลัญญตา ช่วยให้ผู้ใหญ่บ้านรู้จักหวั่นเวลาในการแก้ปัญหาและพัฒนาส่งเสริม ช่วยเหลือลูกบ้านทั้งโดยหน้าที่และโดยส่วนตัว, ปริสสัญญตา ช่วยให้ผู้ใหญ่บ้าน มีความยุติธรรม ไม่มีลำเอียงในเรื่องต่าง ๆ รักษาตึกาที่ตกลงไว้ร่วมกัน ก่อให้เกิดความร่วมมือจากชุมชนอย่างแท้จริง, ปุคคัลลัญญตา ช่วยให้ผู้ใหญ่บ้านสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างหลากหลาย และสามารถเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับงานได้อย่างถูกต้อง

ธรรมทั้ง ๗ ข้อนี้ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงานด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ รวมถึงด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปปุริสธรรมสามารถแยกและอธิบายเป็นตารางภาพดังนี้

ข้อธรรม	การปฏิบัติหน้าที่	เนื้อหาให้เกิดผล
ธัมมัญญตา รู้เหตุ	รู้จักว่าสิ่งที่ต้องทำมีวิธีการหรือกระบวนการอย่างไร, รู้จักว่าเรื่องนั้น ๆ มีที่มาที่ไปอย่างไร, รู้จักว่าสิ่งนั้น ๆ มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกันอย่างไร, รู้จักว่าผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมีสาเหตุมาจากอะไร	เกิดการประสานข้อมูลข่าวสารทั้งฝ่ายรัฐและประชาชน ว่าสิ่งที่ต้องทำมีวิธีการหรือกระบวนการอย่างไรแล้วประชุมสอบถามรับฟังปัญหา หาแนวทางปฏิบัติร่วมกัน
อตัลัญญตา รู้ผล	รู้จักว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีหรือผลเสีย, รู้จักว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีแก่ใคร ผลเสียแก่ใคร, รู้จักว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีหรือผลเสียมากน้อยเพียงไร, รู้จักว่า จะทำสิ่งใดจะต้องมีเป้าหมาย	เกิดความสามัคคี ทำกิจกรรมร่วมกันดำเนินงานตามเป้าหมายและประสบความสำเร็จ รวมถึงสามารถแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้ด้วยดี
อตัลัญญตา รู้ตน	รู้จักว่า ตนมีความสามารถอย่างไร แคไหน ถนัดและไม่ถนัดด้านใด, รู้จักว่า ตนมีนิสัยอย่างไร ตนชอบหรือไม่ชอบอะไร, รู้จักว่า ตนมีตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร	ไม่ลุแก่อำนาจ ทำตัวเสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน ปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ ตรวจสอบ, รู้ศักยภาพของชุมชนตนในเรื่องต่าง ๆ ทั้งฐานะทางการเงิน และความ เป็นอยู่ การผลิตในชุมชน รวมไปถึง รู้จักสภาพความคิด และจิตใจของชาวบ้าน
มัตตัญญตา รู้ประมาณ	รู้จักประมาณตน เคารพผู้ใหญ่, รู้จักประมาณกำลังสติปัญญา กำลังทรัพย์ ประมาณประโยชน์ไม่โลภ, รู้จักความพอเหมาะพอดีในการปฏิบัติงาน มีความพอดีในเรื่องต่าง ๆ ในการขอความร่วมมือ	ครองใจและครองงานชาวบ้าน เกิดความพอเหมาะพอดีในการปฏิบัติงาน ทำให้กิจการงานเป็นไปตามระเบียบแบบแผนที่วางเอาไว้

กัลยาณูตา รู้กาล	มีการวางแผน เป็นขั้นตอน มีระบบระเบียบ ชัดเจนตามเวลา อย่างไรควรทำก่อนหลัง, การให้ความช่วยเหลือและแก้ปัญหา รวมถึงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ	รู้จักหวั่นเวลาในการแก้ปัญหาและพัฒนาส่งเสริม ช่วยเหลือลูกบ้านทั้งโดยหน้าที่และโดยส่วนตัว
ปรีชาญาณูตา รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม	รู้ว่า ชุมชนมีกฎเกณฑ์หรือข้อตกลงร่วมกันอย่างไร, รู้ว่า ชุมชนมีขนบธรรมเนียม และประเพณีอย่างไร, รู้ว่า ชุมชนมีความขาดแคลนในด้านใดและมีความต้องการอย่างไร, มีการสอบถามถึงความต้องการในเรื่องต่าง ๆ ทั้งเรื่องที่ต้องการให้สนับสนุนและเรื่องที่ต้องการให้ส่งเสริม	เกิดความยุติธรรม ไม่มีลำเอียงในเรื่องต่าง ๆ รักษากติกาที่ตกลงไว้ร่วมกัน ก่อให้เกิดความร่วมมือจากชุมชนอย่างแท้จริง
บุคคลญาณูตา รู้จักบุคคล	ทำความเข้าใจในความรู้ความสามารถของบุคคลที่ต้องปฏิสัมพันธ์ เช่น รู้จักว่า คนนั้นมีนิสัยอย่างไร, รู้จักว่า คนนั้นมีประวัติเสื่อมเสียหรือไม่, รู้จักว่า คนนั้นมีความสามารถอย่างไร, รู้จักว่า คนนั้นไม่เก่งในด้านใด	สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างหลากหลาย และสามารถเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับงานได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ

จากตารางภาพธรรมทั้ง ๗ ประการนี้เมื่อรู้ข้อใดข้อหนึ่งที่มีความสำคัญสอดคล้องกับสถานการณ์มากที่สุดข้อใดข้อหนึ่งใน ๗ ข้อนี้ ในภาคปฏิบัติสัปปุริสธรรมข้อที่เหลือจะตามมาทันที กล่าวคือ เมื่อรู้เหตุ ก็จะสามารถประเมินผลที่จะเกิดขึ้นได้ และสามารถแบ่งคำนวณเวลา รู้ที่จะประสานในการวางแผนการทำงานทั้งหมดทั้งที่เกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่ รวมถึงทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งความตระหนักรู้ในสัปปุริสธรรมข้อใดข้อหนึ่งนี้ ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ ตามที่ผู้วิจัยเรียบเรียงนำเสนออย่างสรุปดังนี้

(๑) ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย คือคือธัมมญาณูตา ความรู้เหตุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ เมื่อชาวบ้านเดือดร้อนเกิดปัญหาต่าง ๆ ผู้ใหญ่พร้อมผู้ช่วยและกรรมการจะมาช่วยกันแก้ปัญหาโดยสอบถามเหตุที่แท้จริงก่อนในเบื้องต้น จากนั้นไกล่เกลี่ยไปตามเรื่องด้วยความยุติธรรม โดยให้จบลงอย่างสันติ ช่วยกันแก้ไขประณีตระนอง ออมชอม และให้ยอม

ความในลักษณะต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริงด้วยความเหมาะสมเป็นการระงับเหตุในเบื้องต้น เพื่อไม่ให้เรื่องไปถึงอำเภอหรือโรงพัก

(๒) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ข้อธรรมคือปรีสัญญุตตา รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุมในแง่ที่รู้ว่า ชุมชนมีความขาดแคลนในด้านใดและมีความต้องการอย่างไร กล่าวคือเมื่อทางรัฐมีโครงการต่าง ๆ ลงมา ก็จะประชุมชาวบ้านขอมติความต้องการของชุมชนโดยยึดเสียงส่วนใหญ่ ว่าชาวบ้านต้องการให้ส่งเสริมหรือพัฒนาในส่วนไหนก่อนที่จำเป็น

(๓) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อธรรมคืออัตถัญญุตตา ความรู้ผลในแง่ของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ผู้ใหญ่และคณะกรรมการหมู่บ้านได้รณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติแก่ลูกบ้านอยู่เป็นประจำ และนำพาลูกบ้านปลูกป่าที่สาธารณะในวันสำคัญขอความร่วมมือให้ลูกบ้านช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดทิ้งขยะให้ถูกที่ และส่งเสริมกิจกรรมสร้างจิตสำนึกสาธารณะแก่เยาวชนในหมู่บ้าน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาหลักสัปปริสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาหลักสัปปริสธรรมในพระพุทธศาสนา เถรวาทที่เกี่ยวกับการปกครอง ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปปริสธรรม จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้เรียบเรียงสรุปและข้อเสนอแนะไว้ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑) หลักสัปปริสธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวกับการปกครอง นั้นอธิบายถึงการประพฤติกและแนวทางปฏิบัติอย่างกว้างอยู่ ๗ ข้อ คือ (๑) ความรู้จักเหตุ ช่วยให้รู้จักวิเคราะห์หาสาเหตุของสถานการณ์ตามเป็นจริง (๒) ความรู้จักผล ผลเกิดจากเหตุเสมอ ช่วยให้ทราบผลที่จะตามมาในเรื่องต่าง ๆ (๓) ความรู้จักตน ช่วยสร้างความตระหนักในทุกเรื่องของชีวิต แล้วประพฤติดนให้เหมาะสมแก่ภาวะของตน (๔) ความรู้จักประมาณ ช่วยให้รู้จักทำทุกสิ่งทุกอย่างให้อยู่ในความพอดี (๕) ความรู้จักกาล ช่วยให้รู้จักเวลาที่เหมาะสมในการประสานทำกิจกรรมต่าง ๆ (๖) ความรู้จักชุมชน ช่วยให้รู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องกับกาลเทศะทั้งกับบุคคลและสถานที่ (๗) ความรู้จักบุคคลช่วยให้ผู้ปกครองปฏิบัติกับบุคคลนั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสม เกิดการประสานงานที่ดีในทุกด้าน ธรรมทั้ง ๗ ประการนี้เมื่อรู้ข้อใดข้อหนึ่งที่มีความสำคัญสอดคล้องกับสถานการณ์มากที่สุด ในภาคปฏิบัติสัปปริสธรรมข้อที่เหลือจะตามมาทันที เช่น เมื่อรู้เหตุ ก็จะสามารถช่วยให้ผู้ใหญ่บ้านประเมินผลที่จะเกิดขึ้นได้ และสามารถแบ่งคำนวณเวลา รู้ที่จะประสานในการวางแผนการทำงานทั้งหมดทั้งที่เกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่ รวมถึงทรัพยากรที่มีอยู่

๒) สภาพปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน พบประเด็นปัญหาที่สำคัญอยู่ ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย เช่น เมื่อมีงานบุญตามประเพณีและมีมหรสพรื่นเริงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานที่วัด ที่โรงเรียนหรือในหมู่บ้าน จะพบปัญหาคือ มีการทะเลาะวิวาทกันของกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งส่วนหนึ่งของปัญหานี้มาจากความคึกคะนองตามวัย และทางครอบครัวขาดการอบรมดูแลอย่างจริงจัง เนื่องจากมารดาบิดาต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ เด็กและเยาวชนจึงต้องอยู่กับผู้สูงอายุคือญาติผู้ใหญ่ซึ่งการดูแลอาจไม่ทั่วถึง และนอกจากการทะเลาะวิวาทแล้วยังมีปัญหาด้าน

ยาเสพติด และผู้สาวร่วมอยู่ด้วยในบางหมู่บ้าน (๒) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ คือปัญหาเรื่องปัจจัยการผลิต เช่น น้ำในการเกษตร เนื่องจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติไม่พอเพียง ดินเสื่อมคุณภาพ บ่อน้ำสาธารณะชำรุดและตื้นเขิน อีกประเด็นคือคนในชุมชนขาดอาชีพเสริม เกษตรกรไม่มีรายได้จากทางอื่นนอกจากการขายข้าว ขาดงบประมาณและความรู้ในการประกอบอาชีพ และ (๓) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่าทั้ง ๔ หมู่บ้านที่เข้าไปศึกษามีประเด็นหลักของปัญหาในด้านนี้ร่วมกัน คือ ชุมชนขาดป่าธรรมชาติและสถานที่ทิ้งขยะ

๓) แนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปปุริสธรรม (๑) ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ข้อธรรมคือธัมมัญญตา ความรู้เหตุต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ เช่น เมื่อชาวบ้านเดือดร้อนเกิดปัญหาต่าง ๆ ความรู้เหตุจะช่วยให้ผู้ใหญ่และกรรมการหมู่บ้านเข้าใจปัญหา โดยสอบถามเหตุที่แท้จริงก่อนในเบื้องต้น จากนั้นไต่ถามไต่สวนไปตามเรื่องด้วยความยุติธรรม และให้ยอมความในลักษณะต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริงด้วยความเหมาะสมเป็นการระงับเหตุในเบื้องต้น เพื่อไม่ให้เรื่องไปถึงอำเภอหรือโรงพัก (๒) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ข้อธรรมคือปริสัญญตา ความรู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม จะช่วยให้รู้ว่า ชุมชนมีความขาดแคลนในด้านใดและมีความต้องการอย่างไร กล่าวคือเมื่อทางรัฐมีโครงการต่าง ๆ ลงมา จะมีการประชุมชาวบ้านขอมติความต้องการของชุมชนโดยยึดเสียงส่วนใหญ่ ว่าชาวบ้านต้องการให้ส่งเสริมหรือพัฒนาในส่วนไหนก่อนที่จำเป็น เช่น ทำท่อเพื่อระบายน้ำไม่ให้ท่วมขังในชุมชน และ (๓) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อธรรมคืออัตถัญญตา ความรู้ผลในแง่ของการอนุรักษ์ธรรมชาติ จะช่วยให้ผู้ใหญ่และคณะกรรมการหมู่บ้าน สร้างความตระหนักแก่ชาวชุมชน โดยรณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติแก่ลูกบ้านอยู่เป็นประจำ และนำพาลูกบ้านปลูกป่าที่สาธารณะในวันสำคัญ ขอความร่วมมือให้ลูกบ้านช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดทิ้งขยะให้ถูกที่ รวมถึงส่งเสริมกิจกรรมสร้างจิตสำนึกสาธารณะแก่เยาวชนในหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกทำให้ผู้วิจัยทราบปัญหาของปัจเจกบุคคลในชุมชนด้วยส่วนหนึ่ง ซึ่งในส่วนนี้ยังมีความสงสัยในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านและทีมงานอยู่ โดยผู้วิจัยสรุปนำมาเป็นประเด็นเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากการลงพื้นที่ศึกษามีประเด็นเสนอเชิงนโยบาย ดังนี้

๑) ด้านความยุติธรรม มีประเด็นที่เกี่ยวข้องคือการกระจายความช่วยเหลือ จัดสรรงบประมาณต่าง ๆ หรือพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ฯลฯ ควรกระจายอย่างทั่วถึง ไม่เลือกฝักฝ่าย หรือกลุ่มพวกพ้อง เป็นต้น เพราะจากการสัมภาษณ์ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งสงสัยคือตั้งข้อสังเกตในด้านนี้ อยู่ ดังนั้น

ผู้ใหญ่และทีมงานต้องมีความยุติธรรมไม่ลำเอียงเพราะอคติ ๔ คือ (๑) ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะชอบพอ (๒) โทสาคติ คือ ความลำเอียงเพราะโกรธหรือชิงชัง (๓) โมหาคติ คือ ความลำเอียงเพราะหลง หรือ ความลำเอียงเพราะความเขลา และ (๔) ภยาคติ คือ ความลำเอียงเพราะกลัว ประเด็นด้านความยุติธรรมนี้ สำคัญเพราะเป็นหัวใจหลักของการบริหารบุคคลหลุม่มาก

๒) ด้านความโปร่งใส มีประเด็นแยกย่อยเกี่ยวกับการชี้แจงงบประมาณที่ดำเนินการผ่านไปแล้วว่า ใ้ไปเท่าไร อะไร อย่างไรบ้าง ผู้ใหญ่และทีมงานควรชี้แจงให้ชัดเจน และควรทำเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษรติดประกาศในบอร์ดที่ประชุม เพื่อให้ชาวบ้านได้รับรู้รับทราบ ในกิจกรรมการดำเนินงานอย่างโปร่งใส เป็นต้น เพราะจากการสัมภาษณ์ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งสงสัยคือตั้งข้อสังเกตในด้านนี้อยู่

(๓) การเปลี่ยนตำแหน่งคือวาระการดำรงตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน ด้วยงานวิจัยฉบับนี้ศึกษาในช่วงที่ประเทศไทยกำลังมีปัญหาทางด้านการเมืองอยู่ในช่วงปฏิวัติรัฐประหาร เมื่อสอบถามถึงวาระการดำรงตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่ตอบในลักษณะเดียวกัน คือต้องการให้ดำรงตำแหน่งถึงอายุ ๖๐ ปี โดยเหตุผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ คือเรื่องความสามัคคีปรองดองของประชาชนในพื้นที่ เพราะการเลือกตั้งแต่ละครั้งสร้างความแตกแยกในชุมชน กว่าจะรวมตัวกันติดตามหน้ากันได้ ใช้เวลานานประมาณ ๒-๓ ปี ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ซึ่งตรงนี้เป็นปัญหาที่ชาวบ้านในชุมชนส่วนหนึ่งเห็นด้วยเช่นกัน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- ๑) ในการประชุมประจำเดือนควรมีการชี้แจงความคืบหน้าของโครงการต่าง ๆ
- ๒) ควรพิจารณาโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านอย่างแท้จริง เช่น ในเรื่องรายได้ หรือความเหมาะสมในเรื่องของตลาด คือผลัดมาแล้วต้องมีที่ขาย และขายได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อกระจายรายได้ในชุมชน
- ๓) สร้างความสามัคคีปรองดองในชุมชน โดยใช้โครงการพัฒนาต่าง ๆ เป็นเครื่องมือ เช่น โครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ต้องใช้แรงงาน ก็ให้นางบประมาณในส่วนนี้มาจ้างแรงงานในชุมชน นอกจากสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแล้ว ยังได้ค่าแรงส่วนหนึ่งเข้าครอบครัวอีกด้วย เป็นต้น

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ศึกษาความก้าวหน้าในการพัฒนาชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่
- ๒) ศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อโครงการพัฒนาภาครัฐที่กำหนดมาให้ชุมชน
- ๓) ศึกษาสุขภาวะทางปัญญาของชุมชนจากการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงพุทธ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

คู่มือกฎหมาย. คณะกรรมการหมู่บ้าน. ส่วนพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องที่ สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง มกราคม ๒๕๕๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ภาวะผู้นำ ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ไททัศน์ มาลา ดร., “การคงอยู่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในบริบทของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น กรณีศึกษาจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. คณะมนุษย์และสังคมศาสตร์. หุ่นยนต์หุ่นการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๙.

นางสาวนันทวรรณ อีสรานุวัฒน์ชัย. “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

นายณรี ภวาทานันท์. “การเมืองการปกครองในแนวพุทธศาสนา : ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก”. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระบุญเรือง ตมโม (สุทธิชัย). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีวิธีแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

นายไสว บุญขวัญ. “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระไพเราะ ขนติสารโร (บุญนารักษ์). “ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาพุฒิสรรค์ ปญญาวิโร (สมบุญ). บทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลหมอ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูมเมธี (ศิริพันธ์). “การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ประสิทธิ์ อินทโชติ. “บทบาทของผู้ใหญ่บ้านในการดำเนินการตามนโยบายรัฐบาลด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ในจังหวัดชลบุรี”. **รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.** การจัดการภาครัฐและเอกชน : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔.

(๓) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ นายสำเภา ช่อทอง. ผู้ใหญ่หมู่ ๒ บ้านเบง ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๖๐.

สัมภาษณ์ นายอุตสา โพธิ์ล้อม. ผู้ใหญ่หมู่ ๓ บ้านท่าลาด ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๖๐.

สัมภาษณ์ นายประยัด บุตรวัตร. ผู้ใหญ่หมู่ ๔ บ้านโนนโจด ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

สัมภาษณ์ นายบุญ ทองริม. ผู้ใหญ่หมู่ที่ ๕ บ้านขี้เหล็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

สัมภาษณ์ นายสมร ลุนลาด. ผู้ใหญ่หมู่ ๖ บ้านโคกเม็ก ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

สัมภาษณ์ นายสมพงษ์ เดชชัย. ผู้ใหญ่หมู่ ๘ บ้านศรีณรงค์ ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

สัมภาษณ์ นายคำเบา มุลจุล. ผู้ใหญ่หมู่ ๙ บ้านวังศิลา ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖
กุมภาพันธ์ ๖๐.

สัมภาษณ์ นายจักรพันธ์ แสงแก้ว (กำนันตำบลศรีณรงค์). ผู้ใหญ่หมู่ ๑๑ บ้านโคกเม็ก ต.ศรีณรงค์ อ.
ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

สัมภาษณ์ นายบุญศรี คอนเพชร. ผู้ใหญ่หมู่ ๑๓ บ้านยางน้อย ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์,
วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. **ระเบียบ/คู่มือ/กฎหมาย.**
พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน),
มาตรา ๒๗ หน้า ๘-๙. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://pab.dopa.go.th/mmenu4.](http://pab.dopa.go.th/mmenu4.html)
[html](http://pab.dopa.go.th/mmenu4.html)[๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐].

องค์การบริหารส่วนตำบลศรีณรงค์ ต.ศรีณรงค์ อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :
<http://www.srinarong.go.th/index.php>[๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑].

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือ
ที่ใช้ในการวิจัย



วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดพระพุทธบาทเขารวะโดง

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๑๓

๑๖ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
 เจริญพร ผศ.ดร.วีรชัย ยศโสธร
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูโกศลสมณวัตร ฉายา.กุสุโม นามสกุล เมตตาธยา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๓๑๔๐๕๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ ดร.สงวน หล้าโพทนัน และ รศ.วิเชียร ขาบุตรบุณตริก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพราหมเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๒๑๓๖๐๑/๑๖/๕๖๓/๑๓/๑๓

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญ, ดร.)

๑. ๖๗/๕๖๓

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

1 ก ม 60

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๔๓๗



วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดพระพุทธบาทเขากะโด่ง

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๐๒

๑๙ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
 เจริญพร ผศ.ดร.สุนันท์ เสนารัตน์
 สิ่งที่มาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูโกสุมสมณวัตร ฉายา.กุสุโม นามสกุล เมตตะยา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๓๑๔๐๕๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ ดร.สงวน หล้าโพนทัน และ รศ.วิเชียร ขาบุตรบุณทริก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออุทิศนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

๒๕๖๐-๐๑-๑๙
 ๑๙-๐๑-๒๕๖๐
 ๑๙

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๔๓๓๗



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตฯ โทรศัพท์ ๐ ๘๑๓๓๒ ๖๔๓๗

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๐๒

วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูโกศลสมณวัตร ฉายา กุสุโม นามสกุล เมตตา ยะธา พรหมจำตวนิสิต ๕๖๓๓๔๐๕๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ ดร.สงวน หล้าโพธิ์ตัน และ รศ.วิเชียร ขาบุตรบุณทริก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๓๒-๖๔๓๗

๑๖๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖
๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖
๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖
๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖ ๑๑๖

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย



วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดพระพุทธบาทเขาระโดง

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๐๖

๒๕ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติครุฑราชภัฏประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร หม่อมดอว์ มุคคูล ผู้ใหญ่บ้านวัดสังข์ ม.๙

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระครูโกศลสมณวัตร ฉายา กุสุโม นามสกุล เมตตาธยา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๓๑๔๐๕๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ ดร.สงวน หล้าโพธิ์ตัน และ รศ.วิเชียร ขาบุตรบุณชกร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโน, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(หม่อมดอว์ มุคคูล)
๓๑/๑๒/๖๐ ผู้ใหญ่บ้านวัดสังข์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๙๓๗

โทร ๐๘๒-๑๕๕๒๒๓๔



วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดพระพุทธบาทเขาระโดง

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๐๖

๒๕ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานพระกรุณาทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร นางจกวัณณีย์ แสงแก้ว กำลังศึกษา ศศิปริญญาตรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระครูโกสุมสมณวัตร ฉายา กุสุโม นามสกุล เมตตาเยา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๓๑๔๐๕๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ ดร.สงวน หล้าโพนทัน และ รศ.วิเชียร ชานุตรบุณตริก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติขอคุณล่วงหน้านาม โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโณ

โทร ๐๙๖-๐๘๕๔๔๐๙

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๓๗๒-๖๔๓๗



วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดพระพุทธบาทเขากระโดง

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๐๖

มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติครุฑที่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร พณณ ทอกริม ผู้ใหญ่น้ำใจหลัก ม.๕

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระครูโกศลสมณวัตร ฉายา กุสุโม นามสกุล เมตตาเยรา รัทสประจำตวันนิสิต ๕๖๓๑๔๐๕๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ ดร.สงวน หล้าโพธิ์ตัน และ รศ.วิเชียร ขาบุตรบุณชกริก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติขอคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อนุญาติให้สัมภาษณ์

(พณณ ทอกริม)

๐๙๒๘๖๔๕๐๔

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๙๓๗



วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดพระพุทธบาทเขากระโดง

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๐๖

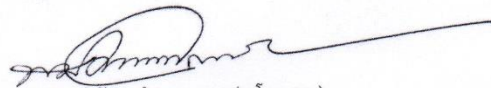
๒๕ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติครุฑพระสมณภาพประกอบการทำวิทยานิพนธ์
 เรียน/เจริญพร นางคุณศรี ดอนเพชร ผู้ศึกษา ๒
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

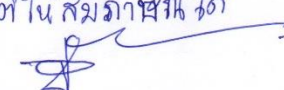
ด้วย พระครูโกศลสมณวัตร ฉายา กุสุโม นามสกุล เมตตาเยา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๓๑๔๐๕๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน" ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ ดร.สงวน หล้าโพนทัน และ รศ.วิเชียร ขาบุตรบุณตริก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติขอคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์


 (พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อนุญาตให้สัมภาษณ์ได้

 นางคุณศรี ดอนเพชร

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๔๓๗

0898152729



วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดพระพุทธบาทเขารยะโดง

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๐๖

๒๕ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติครุฑที่สัณฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร นายนพรัตน์ นพรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านโนนโคก ส.๕

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระครูโกสุมสมณวัตร ฉายา กุสุโม นามสกุล เมตตาเยรา รัชสประจักษ์ตนินิต ๕๖๓๑๔๐๕๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ ดร.สงวน หล้าโพธิ์ตัน และ รศ.วิเชียร ชานุดรบุณตริก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโย, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๗๒-๖๙๓๗



วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดพระพุทธบาทเขากระโดง

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๐๖

๒๕ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร นายสมพงษ์ เดชสีห์ ผู้ใหญ่บ้านวัดบ้านโคก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระครูโกศลสมณวัตร ฉายา กุสุโม นามสกุล เมตตาเยรา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๓๑๔๐๕๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ ดร.สงวน หล้าโพธิ์ตัน และ รศ.วิเชียร ขาบุตรบุณตริก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๐๙๙๓๕๔๖๗๘๙๐

๐๙๙๓๕๔๖๗๘๙๐

-๐๙๙๓๕๔๖๗๘๙๐-

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๓๗๒-๖๙๓๗



วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดพระพุทธบาทเขาระโดง

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/๐๖

๒๕ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติครุฑที่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร นางนงนุช คุณลา ผู้ใหญ่บ้านโคกเหล็ก หมู่ ๖

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระครูโกศลสมณวัตร ฉายา กุสุโม นามสกุล เมตตา ยะธา รักษะจำตวนิสิต ๕๖๓๑๔๐๕๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำหมู่บ้าน” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ ดร.สงวน หล้าโพธิ์ตัน และ รศ.วิเชียร ขาบุตรบุณชริก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติขอคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อนุญาตให้สัมภาษณ์

พ.ม. นงนุช คุณลา

โทร ๐๘๖๕๕๒๘๑๖๒

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๓๗๒-๖๙๓๓๗



วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดพระพุทธบาทเขากระโดง

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๐๖

๒๕

มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติครุฑที่สัณฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร นางสาวกมลทิพย์ นามสกล ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๓

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระครูโกศลสมณวัตร ฉายา กุสโม นามสกล เมตตาเถยา รัทสประจำวันนิสิต ๕๖๓๑๔๐๕๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ ดร.สงวน หล้าโพพันธ์ และ รศ.วิเชียร ขาบุตรบุณชกริก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

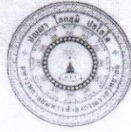
จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๐๕๐๓๑๔๐๕๐๐๒
๐
๐๕/๐๗ ๕๖๓๑
โทร ๐๘๑๐๔๙/๒๕๘

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๗๒-๖๙๓๗



วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดพระพุทธบาทเขากระโดง

๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย ตำบลเสม็ด

อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๐๖

๒๕ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์
 เรียน/เจริญพร นายอุบล ใจพิริยธรรม ผู้ใหญ่บ้านตำบลลาดหญ้า อ.ท
 สิ่งส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระครูโกศลสมณวัตร ฉายา กุสโม นามสกุล เมตตะยา รหัสประจำตัวนิสิต
 ๕๖๓๑๔๐๐๒ นิสิตปริญญาโท โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลัก
 พุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน” ซึ่งมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์คือ
 ดร.สงวน หล้าโพธิ์ตัน และ รศ.วิเชียร ขาบุตรบุณฑริก เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
 ดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้
 ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการ
 ติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติขอคุณล่วงหน้ามา
 ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๐๘๔-๘๖๘๒๖๔๔

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๓๒-๖๔๓๓

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์นี้มี ๒ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

ตอนที่ ๓ ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในทางวิชาการ ซึ่งจะไม่ผลเสียต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ทั้งในด้านหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่แต่อย่างใด

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล..... อายุ.....

ตำแหน่ง.....

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

๑. ท่านสามารถชี้แจงเหตุของการปฏิบัติหน้าที่ใน ๓ ด้าน คือด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ รวมถึงด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๒. ท่านสามารถชี้แจงวัตถุประสงค์ และผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ใน ๓ ด้าน คือด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ รวมถึงด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๓. ท่านพอจะประเมินขีดความสามารถของตน ต่อการปฏิบัติหน้าที่ใน ๓ ด้าน คือด้านการปกครอง และรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ รวมถึงด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๔. ท่านสามารถประเมินชาวชุมชนอย่างไร การปฏิบัติหน้าที่ใน ๓ ด้าน คือด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ รวมถึงด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๕. ท่านสามารถบริหารเวลาการปฏิบัติหน้าที่ใน ๓ ด้าน คือด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ รวมถึงด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๖. ท่านสามารถประเมินความต้องการของชาวชุมชนใน ๓ ด้าน คือด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ รวมถึงด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๗. ท่านรู้จักเลือกใช้ผู้ร่วมงานกับการปฏิบัติหน้าที่ใน ๓ ด้าน คือด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ รวมถึงด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

พระครูโกสุมสมณวัตร (สังวาลย์ กุสุโม/เมตตา) ผู้สัมภาษณ์

สถานที่สัมภาษณ์ วัด / บ้าน.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ภาคผนวก ง
ภาพประกอบการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย



นายสำเภา ช่อทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ บ้านเบง ต.ศรีณรงค์ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๖๐ (๘ : ๐๐ น.)



นายถวัลย์ จันทา ชาวบ้านเบง วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๐ : ๐๐ น.)



นายสิง ทงมี ชาวบ้านเบง วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๙ : ๓๐ น.)



นายสอน ใจดี ชาวบ้านเบง วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๓ : ๐๐ น.)



นางพูน ดีเวียง ชาวบ้านเบง วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๘ : ๓๐ น.)



นางตา สาวินาจ ชาวบ้านเบง วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๘ : ๔๐ น.)



นายอุตสา โพธิ์ล้อม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ บ้านท่าลาด ต.ศรีณรงค์ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๙ : ๐๐ น.)



นางทองจักร โพธิ์ล้อม ชาวบ้านท่าลาด วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๙ : ๒๐ น.)



นางทองดี ขำมณี ชาวบ้านท่าลาด วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๐ : ๐๐ น.)



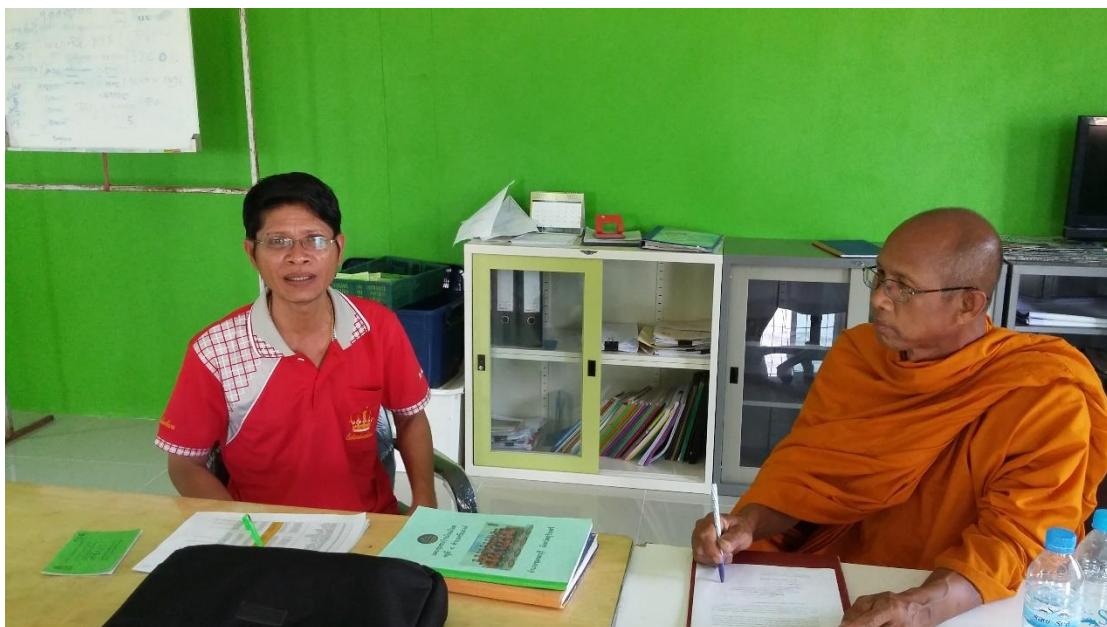
นางทองสุข หนาแน่น ชาวบ้านท่าลาด วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๐ : ๒๐ น.)



นางบัวลา โพธิ์ล้อม ชาวบ้านท่าลาด วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๐ : ๐๐ น.)



นายสิม เมตตาชา ชาวบ้านท่าลาด วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๑ : ๕๐ น.)



นายประหยัด บุตรวัตร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ บ้านโนนโจด ต.ศรีณรงค์ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.

(๑๔ : ๐๐ น.)



นางหนูกัณฑ์ แก้วคำศณี ชาวบ้านโนนโจด วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.(๙: ๐๐ น.)



นางศิริพร อ่อนอก ชาวบ้านโนนโจด วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.(๙: ๒๐ น.)



นายสิง แอบรัมย์ ชาวบ้านโนนโจด วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๓: ๐๐ น.)



นางบุญมี แสนทวีสุข ชาวบ้านโนนโจด วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๓: ๑๐ น.)



นางวันดี แอบรัมย์ ชาวบ้านโนนโจด วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.(๑๓: ๓๐ น.)



นายบุญ ทองริม ผู้ใหญ่หมู่ ๕ บ้านชี้เหล็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๘ : ๐๐ น.)



นายคำ แสงปุย (เสื่อสีชมพู) ชาวบ้านชี้เหล็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๘ : ๓๐ น.)



นางบัวหัน ภูแก้ว ชาวบ้านชีเหล็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๙ : ๐๐ น.)



นางสร นุ่นอ่อน (สวมหมวก) ชาวบ้านชีเหล็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐ (๘ : ๔๐ น.)



นายวีระภัทร ศรีจันทา ชาวบ้านชีเหล็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๙ : ๔๐ น.)



นางกล้วย อนันตชัย ชาวบ้านชีเหล็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. ๑๐ : ๔๐ น.)



นายสมร ลุนลาด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ บ้านโคกเม็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๓ : ๔๐ น.)



นายคำจันทร์ ปิตาทะสัง ชาวบ้านโคกเม็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๔ : ๐๐ น.)



นายบุญมี ศรีสุข ชาวบ้านโคกเม็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๔ : ๔๐ น.)



นางสง่าม กระแสเทพ (เสื้อคอกระเช้าลายดอกไม้ดำแดง) ชาวบ้านโคกเม็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐.
(๑๓ : ๕๐ น.)



นายธนชิต แสงงาม ชาวบ้านโคกเม็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๔ : ๓๐ น.)



นายสวัสดิ์ ชาลิกิจ ชาวบ้านโคกเม็ก วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๔ : ๑๐ น.)



นายสมพงษ์ เดชชัย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘ บ้านศรีณรงค์ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๕ : ๔๐ น.)



นายบรรณ บัญกอง ชาวบ้านศรีณรงค์ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๓ : ๔๐ น.)



นายถวิล คำพันธ์ ชาวบ้านศรีณรงค์ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๓ : ๓๐ น.)



นายทองสา แสงงาม ชาวบ้านศรีณรงค์ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๓ : ๔๐ น.)



นายประพันธ์ ชันธแก้ว ชาวบ้านศรีณรงค์ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๔ : ๑๐ น.)



นางพุด บัญหลัง ชาวบ้านศรีณรงค์ วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๕ : ๑๐ น.)



นายคำ बै้า มุลจุล ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๙ บ้านวังศิลา วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๘ : ๑๐ น.)



นางพุ่ม ตลับทอง ชาวบ้านวังศิลา วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๐ : ๑๐ น.)



นายไศล คำมณีชาติ ชาวบ้านวังศิลา วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๐ : ๕๐ น.)



นายปาน อันทะมะโน ชาวบ้านวังศิลา วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๑ : ๑๐ น.)



นายลอง คำมณีชาติ ชาวบ้านวังศิลา วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๑ : ๒๐ น.)



นางหนู เคนโยธา ชาวบ้านวังศิลา วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๖๐. (๑๐ : ๐๐ น.)



นายจักรพันธ์ แสงแก้ว (กำนันตำบลศรีณรงค์) ผู้ใหญ่หมู่ ๑๑ บ้านโคกสนวน
วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๖๐ (๑๓ : ๐๐ น.)



นายเวียง บุญธรรม ชาวบ้านโคกสนวน วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๖๐ (๑๓ : ๓๐ น.)



นางสำราญ ชุมทอง ชาวบ้านโคกสนวน (เสื้อเขียว) วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๖๐ (๑๔ : ๐๐ น.)



นางน้อย ศรีสุธอ ชาวบ้านโคกสนวน (เสื้อชมพู) วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๖๐ (๑๔ : ๓๐ น.)



นายทราย แยมรัมย์ ชาวบ้านโคกสนวน วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๖๐ (๑๕ : ๐๐ น.)



นายท่า สืบเทพ ชาวบ้านโคกสนวน วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๖๐ (๑๕ : ๓๐ น.)



นายบุญศรี คอนเพชร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๓ บ้านยางน้อย วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๖๐.(๙ : ๐๐ น.)



นายคำ บุญอิง ชาวบ้านยางน้อย วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๖๐.(๑๓ : ๐๐ น.)



นางคำพันธ์ อุทุมพันธ์ ชาวบ้านยางน้อย วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๖๐.(๑๕ : ๐๐ น.)



นางชุม ทองแถม (เสื่อคอกกระเช้าลายดอกไม้สีฟ้าขาว) ชาวบ้านยางน้อย วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๖๐
(๑๕ : ๐๐ น.)



นางสุดใจ ก้อนฝ้าย ชาวบ้านยางน้อย วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๖๐.(๑๕ : ๑๐ น.)



นางเสาร์ พรมสุรินทร์ ชาวบ้านยางน้อย วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๖๐.(๑๔ : ๒๐ น.)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระครูโกสุมสมณวัตร (สังวาลย์ กุสุโม/เมตตาเยยา)
เกิดวันที่	: วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๙๙
สถานที่เกิด	: ๒๙ หมู่ที่ ๒ บ้านเบง ตำบลศรีณรงค์ อำเภอลพบุรี จังหวัดสุรินทร์
อุปสมบท	: วันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ.๒๕๑๙
การศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๒๐ สำเร็จการศึกษา น.ธ.เอก : พ.ศ. ๒๕๔๖ พธ.บ. คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์ วิชาเอกการบริหารรัฐกิจ : พ.ศ. ๒๕๕๖ เข้าศึกษาต่อระดับพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีที่เข้าศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๕๖
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๖๐
ตำแหน่งหน้าที่	: ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีท้าวารินทร์และเจ้าคณะ ตำบลศรีณรงค์ อำเภอลพบุรี จังหวัดสุรินทร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดศรีท้าวารินทร์ บ.สำโรง ต.ศรีณรงค์ อ.ลพบุรี จ.สุรินทร์